

No. 82]

[Price Rupee One.

100375

THE

CHOWKHAMBÂ SANSKRIT SERIES

A

COLLECTION OF RARE & EXTRAORDINARY SANSKRIT WORKS

आख्यातचन्द्रिका

नाम

क्रियाकोशः, श्रीमदमल्लविरचितः ।

वैशाखपत्तनीयेन, महामहोपाध्यायश्रीपरवस्तु भगवद्वेङ्कटरङ्ग-
नाथाचार्यार्यवरगुरुनाथस्वामिना आर्यवरगुरुणा

वेङ्कटरङ्गनाथस्वामिना आर्यवरगुरुणा

पदसूच्यादिविन्यासपूर्वकं संशोधितः ।

AKHYATACHANDRIKA

AL EXICON OF SANSKRIT VERBS

BY

BHATTAMALLA

EDITED FOR THE FIRST TIME WITH INDEXES &c.

BY

S. P. V. RANGANATHASVAMI AYYAVARALUGARU

Grandson and grateful pupil of Mahamahopadhyaya
Sri Paravastu Bhagavad Venkataranganathacharya
Aryavaraguru, Vizagapatam.

PUBLISHED AND SOLD BY THE SECRETARY

CHOWKHAMBÂ SANSKRIT BOOK-DEPÔT:

BENARES.

AGENTS:--OTTO HARRASSOWITZ, LEIPZIG.
FANDIT JYESHTHARAMA MUKUNDJI, BOMBAY.

Printed By Hari Das Gupta Proprietor

AT THE VIDYA-VILASA PRESS.

BENARES.

1904.

पं० आचार्य प्रियव्रत विद्या वावस्वति प्रदत्त संग्रह

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar.

॥ श्रीः ॥

—*—

आनन्दवनविद्योतिसुमनोभिः सुसंस्कृता ।
सुवर्णाङ्कितभव्याभशतपत्तपरिष्कृता ॥ १ ॥
चौखम्बा-संस्कृतग्रन्थमाला मञ्जुलदर्शना ।
रसिकालिकुलं कुर्यादमन्दामोदमोहितम् ॥ २ ॥

स्तवकः—८२

आचार्य-प्रि-गुरु-वेदवाचस्पति
गुरुकुल-नाथ-गुरुकुल-नाथ-गुरुकुल-नाथ
चौखम्बा-संस्कृत-ग्रन्थमाला
(ग्रन्थ संख्या १२२)

आख्यातचन्द्रिका
DONATION

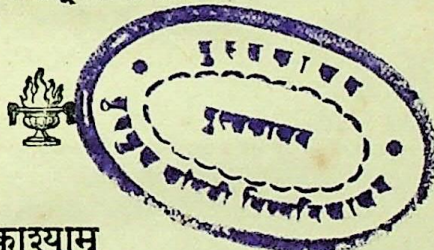
नाम

क्रियाकोशः, श्रीभट्टमल्लविरचितः 100375

वैशाखपक्षनीयेन, महामहोपाध्याय श्रीपरवस्तु भगवद्वेङ्कटरङ्गनाथा-
चार्यार्यवरगुरुपौत्रेण, तत्पादसेवासमधिगतविद्यावैशद्येन

वेङ्कटरङ्गनाथस्वामिना आर्यवरगुरुणा

पदसूच्यादिविन्यासपूर्वकं संशोधितः ।

काश्याम्

विद्याविलासनाम्नि यन्त्रालये, हरिदासगुप्तेन

संमुद्र्य प्रकटीकृतः ।

सन् १९०४ ईस्वी.

वैक्रमसंवत् १९६१.

शालिवाहन संवत् १८२६.

शुभम् ।

RA 110.2.BHA-A

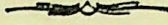
100375

RA
110.2
BHA-A

प्रमेयसूची ।

पत्रसंख्या.

१ भूमिका.	१—४
२ प्रचस्तिश्लोकी.	१
३ ग्रन्थारम्भः.	
भावविकारवर्गः.	१
बुद्धिवर्गः.	३
अन्तःकरणवृत्तिवर्गः.	६
वाक्क्रियावर्गः.	९
ध्वनिक्रियावर्गः.	१२
प्रथमकाण्डसमाप्तिः.	१३
मनुष्यचेष्टावर्गः.	१४
ब्रह्मचेष्टावर्गः.	१८
क्षत्रियचेष्टावर्गः.	२०
वैश्यचेष्टावर्गः.	२८
शूद्रचेष्टावर्गः.	३२
द्वितीयकाण्डसमाप्तिः.	३४
प्रकीर्णकवर्गः.	३५
सनाद्यन्तवर्गः.	३५
नानार्थवर्गः.	३९
आत्मनेपदपरस्मैपदवर्गः.	४७
तृतीयकाण्डसमाप्तिः.	५०
४ पदसूची.	१—४२
५ पर्यायार्थसूची.	१—१३
६ शुद्धपाठः, पाठभेदश्च.	१—३

भूमिका ।

चन्द्रे श्रीपरवस्तुश्रीवासगुरोः पदाश्रितं तनयम् ।

वेङ्कटरङ्गेशगुरुं रामानुजमुनिदयोल्लसितबोधम् ॥

इह खलु जगत्प्रसिद्धासु सर्वास्त्रपि भाषासु गीर्वाणसंस्कृता-
दिशब्दैर्व्यवहियमाणा आर्यभाषैवातिप्राचीनेति निर्विवादमेव ।

सा च भाषा नामाख्यातादिभेदेन चतुर्था विभक्ता श्रीमता
यास्क्रेण—“तद्यान्येतानि पदजातानि नामाख्याते चोपसर्गनिपा-
ताश्च” इति ।

तत्र सत्त्वप्रधानानां नाम्नां समास्नायरूपेणार्थबोधका भट्ट-
हलायुधादिप्रणीताः निघण्टुकोशाद्यपरनामधेयाः प्रसिद्धा एव
निबन्धाः ।

भावप्रधानानामाख्यातानां समास्नायरूपेणार्थबोधकाः कोशा
बहुभिः प्राचीनैः प्रणीता इति तत्तद्याख्यातृभिः स्वीयग्रन्थेषु प्रमा-
णतयोपन्यस्तैर्वाक्यैर्ज्ञायते । तत्र च भट्टहृष्टिपथं गतास्त्वेते—(१)
भट्टमल्लविरचिता आख्यातचन्द्रिका, (२) विद्यानन्दस्य क्रियाकला-
पः, (३) वीरपाण्ड्यस्य क्रियापर्यायदीपिका, (४) रामचन्द्रस्य क्रिया-
कोशः, (५) कविसारङ्गस्य ? प्रयुक्ताख्यातमञ्जरी, (६) गुणरत्नसूरेः
क्रियारत्नसमुच्चयः, (७) दशवलस्य (वरदराजस्य वा) धातुरूपमे-
दः (८) हलायुधस्य कविरहस्यम् । तेषु चायमाख्यातचन्द्रिकाख्यः
क्रियाकोशो मल्लिनाथादिभिः प्रामाणिकैः व्याख्यातृशिरोमणिभिः
प्रमाणीकृतः, यतस्सर्वेष्वपि क्रियाकोशेषु प्रशस्तः । अस्य च कर्ता
भट्टमल्लः कतमं देशं कतमं च कालं भण्डयामासेतित्विदानीं न नि-
श्चेतुं शक्यते । परं तु नामलिङ्गानुशासनकर्तुरमरसिंहाद्यवीनः,
खिस्ताब्दीयचतुर्दशशतकस्यमल्लिनाथात् प्राचीन इति चानुमीयते ।
यत आख्यातचन्द्रिकायाः काण्डवर्गादिरीतिरमरकोशानुसारिणी,
यतश्च आख्यातचन्द्रिकां प्रमाणत्वेनोद्धृतवत्सु मल्लिनाथ एव प्राचीनः ।

आख्यातचन्द्रिकाप्रमाणयितारस्त्वेतेः—(१) मल्लिनाथसू-
रिः, (२) अमरकोशटीकासर्वस्वकारो वन्द्यघटीयस्सर्वानन्दः, (३)
मल्लिनाथसूरिसूनुः कुमारस्वामी, (४) कविकल्पद्रुमव्याख्या-
ता दुर्गादासः, (५) अभिज्ञानशाकुन्तलव्याख्याता राघव-

(२)

भट्टः, (६) रामायणचम्पूव्याख्याता रामचन्द्रः (७) मनोरमाकृ-
द्भट्टोजीदीक्षितः (८) सटीकराघवनैषधीयकाव्यकर्ता हरदत्तसूरिः ।

आख्यातचन्द्रिकां मुमुद्रयिषुभिः श्रीमद्भिरस्मत्पितृचरणैः
सर्वशास्त्रस्वतन्त्रधिषण्यैः प्रातःस्मरणीयनामधेयैः श्रीनिवासज-
गन्नाथस्वामिभिरार्यवरगुरुभिः लिङ्गं वंशोद्भवबहुभाषावैज्ञानिकल-
क्ष्मजीपण्डितस्य उत्कलमातृकायाः आन्धाक्षरेषु पुत्रिका लेखितु
मारब्धा, तेषु परमपदमलङ्कुर्वोणेषु मया सम्पूर्तिता । मुमुद्र
यिपति च मयि मधुरेशपुर(Madras)स्वराजकीयप्रधानपाठशालासं-
स्कृतोपाध्यायः (Professor of Sanskrit, Presidency College)
राजकीयप्राचीनलिखितपुस्तकालयाध्यक्षः (Curator, Govern-
ment Oriental Mss. Library) एम. ए. उपपदधारी श्रीशेषनि-
रिशास्त्री १८९३—९४ वत्सरीयविज्ञापनायां (Report of a
search for Sanskrit and Tamil manuscripts for the
year 1893-94.) आख्यातचन्द्रिकाविषयिणीं स्वीयां मुमुद्रयिषा मेवं
व्यक्त्यकरोत्:—Akhyatachandrika is a short treatise on
verbs written by Bhattamalla. I have not seen the
work noticed in any of the catalogues of Sanskrit
manuscripts published in India or elsewhere. ** From
the above description, it will be clearly seen that the
work will be a very useful guide to the students
learning Sanskrit and has a high educational value
in consideration of which I intend editing it with notes
and making it accessible to students studying Sanskrit
in schools and colleges in this Presidency. ततो मत्पुस्तके-
नापि प्रोत्साहयितुकामः पत्रमेव मलिखम्:—I see from your
report on manuscripts that you are just going to
get printed Akhyatachandrika of Bhattamalla with
index and notes so that it may be useful for students.
Sometime ago I got a manuscript of the same in Uriya
character and have translated it into Telugu with the
object of getting it printed myself. Now as you have

(३)

undertaken to do that work with additions which may be great used to students. I have the honor to write you I am ready to send the manuscript if you think it worth your perusal. तदुपरि तत्प्रेषितं प्रत्युत्तरम्:—Many thanks to you for your kind letter. I shall be much obliged to you if you send the Telugu transcript which you have made from the Uriya Ms. of the Akhyatachandrika of Bhattamalla. I have already secured three copies of the work from the three different countries, Salem, Kumbakonam and Mysore. Your transcript which comes from the Uriya Ms. must be very important. *** (25th. June 1900).

ततो मत्पुस्तकस्य प्रतिकृतिः प्रेषिता । सोऽपि तत्प्राप्तिमनुमोदय-
न्नेवमलिखत्:—Many thanks to you for the copy of the Akhyatachandrika, which you were kind enough to send me and also for the careful collation you made of the transcript with the original. ** The work will be printed with an introduction, wherein I shall express my obligation to you for the good copy which have kindly secured for me. (29th. January 1901).

एवं न्यस्तभरेऽपि मायि दैवदुर्विपाकेन तस्य स्वर्गवासेन तत्रापि
विघ्नमनुभूय पुनरपि मय्येवाविशदाख्यातचन्द्रिकामुद्गमः ।
शेषगिरिशस्त्रिसमीपप्रेषितमन्मातृकाविषये तत्पुत्रसकाशे पत्रद्वारा
स्वयं गत्वा च कृतोपि यत्नः न फलेग्रहिरभूत् । 'पुस्तकं वनिता वित्तं
परहस्तगतं गतम्' इति ह्याभाणकः ।

नानाविधापूर्वमहाग्रन्थसम्पादनरसिकस्य काशीस्थस्यास्मन्मि-
त्रवर्यस्य श्रीगोविन्ददासमहोदयस्य प्रेरणया चौखम्बासंस्कृतपु-
स्तकमालाध्यक्षोऽनेकापूर्वमहानिवन्धप्रकाशनरसिकः श्रेष्ठिश्रेष्ठः
श्रीहरिदासगुप्तः स्वीयपुस्तकमालायामेनामाख्यातचन्द्रिकां प्रचिका-
शयिषुर्मय्येव शोधनभारं न्यधादिति दूरदेशस्थो विघ्नैर्मुहुर्मुहुः प्रति-
हन्यमानोऽप्यहमेतत्कार्यसम्पादनाय प्रावर्तिषि ।

(४)

एतन्मुद्रणाधारभूता मातृकास्त्वेताः—

१ श्रीलिङ्गवंशोद्भवानेकभाषावैज्ञानिकलक्ष्माजीपण्डितस्योत्क-
लाक्षरमयी तालपत्रमातृका । एतत्पठने श्रीमता महाराज-श्रीवि-
क्रमदेववर्मणाऽऽस्मन्मित्रप्रकाण्डेन यः सहायो ऽकारि तदुपकारव-
र्णनेऽशक्तस्तं महाराजमनामयदीर्घायुष्टाशिषा योजयामि ।

२ श्रीविजयनगरमहाराजांगलपाठशालासंस्कृतप्रधानोपाध्यायस्य
मेडेपल्लिवेङ्कटरमणपण्डितस्य मातृका आन्ध्राक्षरमयी ब्रह्मचैष्टावर्गान्ता.

३ मैसूरराजकीयप्राच्यकोशागार(Mysore Govt. Oriental
Library) स्था १०९ सङ्ख्याका कर्णाटलिपिलिखिता प्रथमपत्ररहिता
प्राचीनकागजपत्रमयी । एषा च तत्कोशागाराध्यक्षस्य वि.ए.उपपद-
धारिणोऽऽस्मन्मित्रवर्यस्य श्रीमहादेवशास्त्रिणः कृपया यावत्संशोधनम-
स्मान्निकटे स्थापितेति तन्महाशयस्योपकारं वर्णयितुमक्षमः तस्य धन्य-
वादं प्रकाशयामि । तस्य चान्ते “रौद्रिसंवत्सरअधिकआश्वीजमासे
सितपक्षे द्वितीयाइन्दुवासरे...रुनगरस्थितसञ्जीवय्यपुत्रकेशवप्पेन
लिखितम् ” इति लेखनसमयो वर्तते ।

एतन्मातृकात्रयाधारेणैकां पुत्रिकां निष्पाद्य, आख्यातमञ्जरी—
क्रियाकोश—कविकल्पद्रुम—धातुपाठ—धातुवृत्ति—कविरहस्यादि-
ग्रन्थसहायेन यथामति संशोध्य च तदनुसारेणैषा मुद्रणा निर-
वर्त्यतेति शम् ।

गच्छतः स्खलनं कापि भवत्येव प्रमादतः ।

हसन्ति दुर्जनास्तत्र समादधति साधवः ॥

गुणदोषौ बुधो गृह्णन्निन्दुक्ष्वेलविवेश्वरः ।

शिरसा श्लाघते पूर्वं परं कण्ठे नियच्छति ॥

विशाखपत्तनम्

१—९—०४

}

इति विज्ञापयति

वेङ्कटरङ्गनाथस्वामी.

॥ श्रीः ॥

प्रशस्तिश्लोकौ ।

श्रीमतो महमल्लाख्यानिःसृतैषा कलानिधेः ।
विद्वच्चकोरैरास्त्राद्या भवत्वाख्यातचन्द्रिका ॥ १ ॥
त्रयीमूर्तेर्भगवतः संप्रवृत्ता प्रसादतः ।
त्रैलोक्यचक्षुर्भूतस्य तस्य प्रीत्यै प्रकल्पताम् ॥ २ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
श्री कृष्णाय नमः
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

॥ श्रीमते हयग्रीवाय नमः ॥

॥ नमः परमर्षिभ्यः ॥

भट्टमल्लविरचिता ।

आख्यातचन्द्रिका ॥

प्रथमकाण्डः ।

भूवार्यादिप्रकृतये पुरुषत्रयमूर्तये ।

सदाख्यातपदायास्मै परस्मायात्मने नमः ॥ १ ॥

संस्मृत्य गुरुपादाब्जे भट्टमल्लेन रच्यते ।

व्युत्पित्सूनां प्रमोदार्थमेकार्थाख्यातपद्धतिः ॥ २ ॥

अथ भावविकारवर्गः ॥

- (१) सत्तायामस्ति भवति विद्यते (२) चाथ जन्मनि ।
उत्पद्यते जायते च प्ररोहत्युद्भवत्यपि ॥ ३ ॥
निर्वर्तते संभवति (३) सिद्धौ सिध्यति राध्यति ।
निष्पद्यते च राध्नाति साध्नाति फलतीति च ॥ ४ ॥
(४) वर्तते तु वसत्यास्ते ध्रियते चावतिष्ठते ।
क्षियति स्थलति स्थित्यां मठस्यपि च तिष्ठति ॥ ५ ॥
(५) जीवे बलत्यूर्जयति श्वसित्यनिति जीवति ।
ग्रन्थते-ऽथ प्राणिति च समनित्युदनित्यपि ॥ ६ ॥
व्यनित्यपानिति प्राणवृत्तिष्वारख्यातपञ्चकम् ।

- (६) कृच्छ्रजीवे क्षञ्जयति कठखातइकति त्रयम् ॥७॥
- (७) परिणामे परिणमसात्मने ऽपि विवर्तते ।
 संपद्यते कल्पते (८) ऽथ वृद्धौ वृंहति वर्धते ॥८॥
 आप्यायते स्फायते च श्वयत्यृध्नोति वर्हति ।
 आपूर्यते पुष्पयति च पोषत्यृध्यति पूषति ॥ ९ ॥
 वंहते मंहते मेध्यसेधते च विपोलति ।
 नीवत्यपि स्थूलयते तथा पीवति मीवति ॥१०॥
 महीयते च वठति विपोलयति तीवति ।
 क्रमते प्यायते स्फीतीभवति प्रथते ऽपि च ॥११॥
 क्रम्यते प्रसते तौति तवीति च्छान्दसौ कचिद् ।
- (९) स्फुटति स्फोटते फुल्लत्युन्मीलत्यपि पुष्पयति ॥१२॥
 विजृम्भते विकचते विकासे विकसत्यपि ।
- (१०) मीलति स्मीलति क्षमीलसेते संकुचतीति च ॥१३॥
 कूणयत्यपि संकोचे मुकुलीभवतीति षट् ।
- (११) अथो जरायां जरति सप्त जीर्यति भीर्यति ॥१४॥
 जूर्यते जारयति च जिनाति च जृणाति च ।
- (१२) दलति स्फोटति विशीर्यते फलति शीयते ॥१५॥
 द्राडते ऽमी विशरणे ध्राडते चाष्ट सीदति ।
- (१३) अल्पत्वे लिश्यते कृश्यत्यमी हसति चुण्डते ॥१६॥
 चत्वारो (१४) ऽथ दरिद्राति व्यृध्नोति व्यृध्यतीत्यपि ।
 दरिद्रत्वे त्रयो (१५) ऽथापक्षीयते चापि दीयते ॥१७॥
 अपक्षये जायति चापक्षयत्यपि दस्यति ।
 तस्यत्यपि क्षायति च सायतीति षडाष्टकम् ॥१८॥
- (१६) सप्त प्रध्वंसते ऽप्येति विनश्यति विलीयते ।
 प्रलीयते विनाशे ऽमी स्यू रिष्यति विपद्यते ॥१९॥

भावावकारवर्गः ।

३

- (१७) परैति प्रैति मरणे ध्रियते च प्रमीयते ।
 संतिष्ठते समाप्नोति विरमत्यारमत्यपि ॥२०॥
 पर्यवस्यत्युपरमत्यात्मनेपदसंस्थितौ ।
- (१८) निर्वाति निर्वायति विध्यायत्युद्रायतीति च ॥२१॥
 उद्राति शाम्यतीत्येते तेजसो विरतौ तु षट् ।
 इति भावविकाराः षट् सभेदाः प्राय ईरिताः ॥२२॥
 इति भावविकारवर्गः ।

अथ बुद्धिचर्गः ॥

- (१) स्फूर्तौ सप्ताविरस्त्याविर्भवति प्रादुरस्ति च ।
 प्रादुर्भवति निर्भाति स्फुरति प्रतिभासते ॥२३॥
- (२) वेत्ति जानाति जानीते वेद बोधति बुध्यते ।
 निबोधते चेतयते मन्यते प्रतिपद्यते ॥२४॥
 प्रेक्षते पण्डते प्रत्येत्यवगच्छति चेतति ।
 मनुते चोपलभते वेति वेदयतेऽञ्चति ॥२५॥
 ज्ञाने मानयते संवेच्यात्मनेऽयमकर्षकः ।
 गृह्णात्यपि च गृहीते चिकेत्ति च चिकेति च ॥२६॥
 एतौ छन्दसि केषां चित् ज्ञानार्थाः षट् च विंशतिः ।
 धातू च नीवदी ज्ञानविषयौ स्तः क चिद्यथा ॥२७॥
 विद्यासु नयते प्राज्ञो वदते तासु परिणतः ।
- (३) चित्तेमनस्युरसितः करोति कुरुते परे ॥२८॥
 मनसा गोचरीकारे (४) मनस्वित्वे मनस्यति ।
- (५) मेधायति तु मेधायां त्रयं मेदति मेदते ॥२९॥
- (६) विभ्राम्यति विपर्येति विपर्यस्यति विभ्रमे ।
 भ्रमति भ्राम्यतीत्येते (७) विमतौ तु विमायति ॥३०॥
 विमन्यते विवदते तथा विप्रतिपद्यते ।

- (८) संशये पञ्च संदेग्धि संदिग्धे विचिकित्सति ॥३१॥
 संशेते च विशेते च(६)वितर्कयति तूहते ।
 मीमांसते स्यमयते वितर्के विमृशत्यपि ॥३२॥
 विन्ते चोत्पश्यति परामृशत्युत्प्रेक्षते तथा ।
 तावप्युपालोचते द्वौ पर्यालोचतइत्यमू ॥३३॥
 विचारयति संपृच्छत्यात्मने ऽयमकर्मकः ।
 संप्रधारयतीत्येते समर्थयतइत्यपि ॥३४॥
- (१०) शङ्कायां रगतीति स्याद्रेकते शङ्कते त्रयम् ।
 (११) संभावयति तुल्यार्थाववकल्पयतीत्यमू ॥३५॥
 (१२) विस्मम्भते तु प्रत्येति विश्वसित्याश्वसित्यपि ।
 श्रद्धते श्रद्धधातीति विश्वासे प्रश्वसित्यपि ॥ ३६ ॥
 (१३) विवेके तु विवेवेक्ति विविनत्त्यात्मने ऽप्यमू ।
 (१४) निश्चिनुते निर्णयते निर्णयति च निर्णये ऽध्यवस्यति च ॥३७॥
 निष्ठङ्कयति च सप्त च निर्धारयतीह निश्चिनोति स्युः ।
 (१५) संकल्पयति संकल्पे ऽभिसंधत्तउदीक्षते ॥ ३८ ॥
 (१६) लक्षीकरोत्युद्दिशति चोद्देशे ऽपदिशत्यपि ।
 साक्षात्करोत्यात्मने ऽपि प्रत्यक्षे ऽध्यक्षयत्यपि ॥३९॥
 साक्षयत्यपि चाध्यक्षीकरोत्यनुभवत्यपि ।
 (१७) मिमीते मीयते माति मिनोति मिनुते तथा ॥ ४० ॥
 प्रमानुमोपमासु स्युः प्रानूपादीन्यनुक्रमात् ।
 (१८) ध्याने चिन्तयति ध्यायत्यमी भावयति त्रयः ॥४१॥
 (१९) स्मरणे त्वभिजानाति स्मरस्यध्येति च त्रयम् ।
 (२०) प्रतिजानाति चोत्कण्ठत्युत्कण्ठयति-मण्ठते ॥ ४२ ॥
 उत्कण्ठते चोत्कण्ठायामाध्यायत्युन्मनायते ।
 (२१) वैवं पर्यालोचयतीत्यर्थे राध्यति चेष्टते ॥ ४३ ॥

बुद्धिवर्गः ।

५

- (२२) प्रत्यभिजानात्यभिसंधत्तेऽप्यनुसंधधाति समाः ।
प्रतिसंधत्ते प्रत्यवमृशति प्रतिसंधधातीति ॥ ४४ ॥
- (२३) विस्मृत्यां विस्मरति च स्पृहति प्रस्मरत्यपि ।
- (२४) मोहे विचेतीभवति विमुह्यति च मूर्हति ॥ ४५ ॥
युप्यत्यष्टौ विलुभति रूप्यत्यृच्छति लुप्यति ।
- (२५) प्रयुच्छति स्रम्भते चानवधाने प्रमाद्यति ॥ ४६ ॥
विमनीभवतीति स्युः पञ्चामी विमनायते ।
- (२६) समादधात्यवदधात्यमी प्राणिदधाति च ॥ ४७ ॥
आत्मनेऽपि त्रयं शीलत्यवधाने (२७) ऽथ संश्रवे ।
आशृणोति प्रतिशृणोत्यभ्युपैस्रभ्युपेयते ॥ ४८ ॥
आतिष्ठते ऽवगिरते प्रतिजानीतइत्यपि ।
सङ्गिरते संशृणोतीत्यात्मनेऽयमकर्मकः ॥ ४९ ॥
समादधात्यात्मने ऽपि मुण्यत्यभ्युपगच्छति ।
- (२८) उर्यंग्यूर्यूररीभ्यः करोति कुरुते परे ॥ ५० ॥
प्रसौत्यभ्यनुजानाति प्रसवत्यनुमन्यते ।
शूषति स्मानुमनुते ऽप्यनुज्ञाया (२९) मथेक्षणे ॥ ५१ ॥
निर्वर्णयति निध्यायत्यालोकयति पश्यति ।
आलोकते लक्षयते निभालयतईक्षते ॥ ५२ ॥
निरूपयत्यपि निशामयते च विचायति ।
विवलत्यात्मने ऽपि द्वौ लक्षयत्यपि लोचते ॥ ५३ ॥
चष्टे छन्दसि सम्पश्यत्यात्मने स्यादकर्मकः ।
- (३०) शृणोत्याकर्णयति च तद्वन्निशमयत्यपि ॥ ५४ ॥
निशाम्यतीति श्रवणे (३१) घ्राणे जिघ्रति शिङ्घति ।
- (३२) स्पृशत्यामृशति स्पर्शे छुपत्यालभते च षट् ॥ ५५ ॥
स्पशति स्पशते (३३) लेढि त्वास्वादे रसयत्यपि ।

लागयत्यास्वादयति लीढे राकयतीति पद ॥५६॥

इति बुद्धिवर्गः ।

अथ अन्तःकरणवृत्तिवर्गः ।

- (१) लषते लष्यति लपत्याशास्ते माङ्गतीप्सति ।
 आकाङ्क्षति स्पृहयति नाथते वष्टि वाञ्छति ॥५७॥
 आशंसते कामयते लष्यते वाङ्मतीच्छति ।
 लिप्सते हर्यतीच्छायां खट्यप्यनुसूयते ॥५८॥
 विंशतिः स्यु (२) भ्रूणयते त्वपि लुभ्यति गृध्यति ।
 ककते चार्थयति च गाध्न्ये पद स्युर्धनायति ॥५९॥
- (३) क्रमते क्रम्यते यस्यत्युद्युङ्क्ते चोत्सह्यतिपि ।
 आराधयत्युत्सहतएषते संयसत्यपि ॥६०॥
 यसत्यपि प्रयतते संयस्यति च जेहते ।
 वेहते षोडशोत्साहे वाहते ऽमी व्यवस्यति ॥६१॥
- (४) विप्रीयते ऽपरजति द्वेष्टि द्वेषे ऽपरज्यति ।
 विरुणद्धि विगृह्णाति पञ्चामी चात्मनेपदे ॥ ६२ ॥
- (५) वैरायते स्पर्धते च (५) विराध्नोत्यभ्यसूयति ।
 सूक्ष्म्यतीक्ष्म्यति चेर्ष्यायामीर्ष्यत्यपि च भत्स्यते ॥६३॥
- (६) मोदते ह्लादते माद्यत्यानन्दति च तुष्यति ।
 हृष्यति प्रीयते निर्वात्यपि नन्दति तूषते ॥ ६४ ॥
 निर्वृणोत्यात्मने मुख्यत्येते प्रीतौ मुखायते ।
 प्रचेतीभवतीत्येवं प्रमनीभवतीति च ॥ ६५ ॥
 मुमनायतइत्येवं मुमनीभवतीत्यपि ।
- (७) द्वियां द्वीच्छति जिहेति लज्जते च हृणीयते ॥ ६६ ॥
 व्रीड्यति त्रपते मन्दाक्षयत्यप्यष्ट लज्जते ।
- (८) विभेति त्रस्यति दरत्येवं त्रसति भेषते ॥ ६७ ॥

- विनक्ति भ्यसते चैव दर्भयत्यपि दर्भति ।
 भेषत्युद्विजते भीत्यां व्यथते द्वादशेरिताः ॥ ६८ ॥
 (९) तितिक्षते ऽधिकुरुते क्षान्तौ सहति सहति ।
 मृष्यतीदं मर्षति चेत्यात्मने ऽपि चतुष्टयम् ॥ ६९ ॥
 क्षाम्यत्येवं क्षामयति क्षमते परिमृष्यति ।
 तथा मर्षयति क्षम्पयति साहयतीति च ॥ ७० ॥
 (१०) अवधीरयति यातयत्यवजानाति हेडते ।
 विमानयत्यद्वयति मुद्वयत्यवमन्यते ॥ ७१ ॥
 होडते हिण्डते रौडत्येते शेडति सेडति ।
 करोत्यधस्तिरोभ्यां चात्मनेऽवगणयत्यपि ॥ ७२ ॥
 अनादरे स्माययते तथा परिभवत्यपि ।
 मङ्गते त्वात्मने विप्रकरोति निकरोति च ॥ ७३ ॥
 त्रयो ऽतिसंदधात्येते (११) विचति च्छलयत्यपि ।
 प्रलोभयत्यपि शठत्युल्लापयतइत्यपि ॥ ७४ ॥
 दम्भेति विप्रलभते प्रतारयति वञ्चने ।
 अमी वञ्चयते गर्धयति (१२) चाथ जिघांसने ॥ ७५ ॥
 जिघांसति द्रुहति चापराधनोत्यपराध्यति ।
 अवराध्यत्यपकरोत्येते ऽपकुरुते ऽपि च ॥ ७६ ॥
 चिरिणोति रिणोत्येवं क्षिणोति जिरिणोति च ।
 दाशेति च दृणोत्याहुः पदानि च्छान्दसानि षट् ॥ ७७ ॥
 (१३) कुप्यति कुध्यति क्रोधे भामते भामयत्यपि ।
 चण्डते रोषयति च मन्तूयति च रुष्यति ॥ ७८ ॥
 गुभ्रात्येवं संरभते ऽथो गृह्णात्यात्मने ऽप्यदः ।
 आग्रहे ऽभिनिविशते (१४) कृपायां करुणायते ॥ ७९ ॥
 कृपायते चानुकम्पते ऽनुक्रोशत्यृतीयते ।

- घृणायते च दयते क्रपते ऽभ्युपपद्यते ॥ ८० ॥
 प्रसीदत्यनुगृह्णाति चात्मने ऽयं (१५) विपीदति ।
 शोचतीति च शोके द्वे (१६) त्रयो ऽनुशयवाचिनः ॥ ८१ ॥
 अनुशेते ऽनुतपति स्युर्विप्रतिसरत्यमी ।
 (१७) कन्दति क्रन्दति कृन्दत्यस्रयत्यपि रोदिति ॥ ८२ ॥
 बाष्पायते विलपति तेवते परिदेवते ।
 क्रोशति क्तिन्दते क्तिन्दत्येते द्वादश रोदने ॥ ८३ ॥
 (१८) अनुरज्यत्यनुरजत्यात्मने भिन्दयत्ययम् ।
 (१९) मेद्यति स्निह्यति स्नेहे प्रीयते सप्त मेदते ॥ ८४ ॥
 गर्वे ऽभिमन्यते गर्वयते कर्वीति खर्वीति ।
 हृष्यति स्माभिमनुते गर्वत्युद्यति दृष्यति ॥ ८५ ॥
 क्षीवते शौटति कडत्यपि हर्षति कण्डते ।
 माद्यत्यहं करोत्यात्मने (२०) ऽप्युन्मादे तु लोडति ॥ ८६ ॥
 स्लेष्ट्युन्माद्यति भ्रेडत्येते लेड्यति लोड्यति ।
 (२१) ताम्यति श्राम्यति ग्लानौ खिन्ते खिन्दति खिद्यते ॥ ८७ ॥
 ग्लायति क्लाम्यति परिम्लायति क्लामतीति च ।
 निर्विद्यते चोपति च ग्लेपते (२२) ऽप्यथ दूयते ॥ ८८ ॥
 क्लिश्यते व्यथते तंतस्यति पम्पस्यतीति च ।
 दुःखायते दुःख्यति च दुःखे कृच्छ्रायते ऽष्टकम् ॥ ८९ ॥
 (२३) बीभत्सते च बीभत्से जुगुप्सत इतीर्यते ।
 (२४) प्रमीलतीति तन्द्र्यां स्याद् घूर्णते प्रचलायते ॥ ९० ॥
 (२५) जम्भते जृम्भते चापि जृम्भे जंजभ्यते त्रयम् ।
 (२६) शेते द्रायति निद्राति संसस्ति स्वपितीति च ॥ ९१ ॥
 निद्रायते संविशति निद्रायां संस्ति मन्दते ।
 (२७) वलते परिवृत्तौ स्याद् घोटते परिवर्तते ॥ ९२ ॥

वाक्क्रियावर्गः ।

२

(२८) प्रबुध्यते च जागर्ति द्राहते जागरे व्रमम् ।

इत्यन्तःकरणवृत्तिवर्गः ।

अथ वाक्क्रियावर्गः ॥

- (१) आचष्टे वक्ति वदति रपत्याख्याति भाषते ।
 ब्रूते ऽभिधत्ते गदति व्याहरत्यपि जल्पति ॥६३॥
 ब्रवीत्यभिदधाति व्याहरते कथयत्यपि ।
 गृणात्युदीरयत्युक्तौ कीर्तयत्यालपत्यपि ॥६४॥
 भणत्यपि वचत्येके वाचयत्यपि शंसति ।
- (२) पठत्यधीते ऽध्ययने चर्चयत्यपि चर्चति ॥६५॥
 आमनत्युपगृह्णे च गमयत्यपि शिक्षते ।
- (३) शिक्षणे ऽध्यापयति च शिक्षयत्यनुशास्ति च ॥६६॥
- (४) वेदमाचष्टइत्यर्थे वेदापयति संमतम् ।
- (५) संस्तौत्यभ्यस्यति परिचिनोतीत्यात्मने ऽप्यमी ॥६७॥
 स्युः शीलयति च गुणयत्याभ्रेडयति शीलने ।
- (६) सत्यापयति सत्योक्तौ(७)कुन्द्रयत्यनृतोदिते ॥६८॥
- (८) असम्यगुक्तौ शठयत्येवं श्वठयति द्वयम् ।
- (९) अपशद्वयति म्लेच्छत्यपभ्रंशयतीत्यपि ॥६९॥
 म्लेच्छत्यपशब्दे स्युरपभाषतइत्यमी ।
- (१०) सखलति भ्रेषति भ्लेषत्यन्यत्वे ऽन्यथयत्यपि ॥१००॥
- (११) मिथ्याकारयते त्वेतदन्यथात्वे ऽसकृत्कृते ।
- (१२) शपते शप्यति शपत्याक्रोशत्यपि शप्यते ॥१०१॥
 वेदत्याक्रोशने ऽमी षडथ (१३) मिथ्याभिशंसने ।
 अभ्याख्यात्यप्यभिशपत्यभ्याचष्टे ऽभिशंसति ॥१०२॥
- (१४) जुगुप्सते वाचयति प्रवदत्यपि गर्हते ।

- त्रयः क्षिपत्यात्मने ऽपि चोपक्रोशति निन्दति ॥१०३॥
 निसः परेश्वरवदति गल्हत्यापि च गल्हते ।
 निंदायां स्युः कुत्सयते क्षिपत्यपकरोत्यमी ॥१०४॥
 (१५) भर्त्सयते तर्जयते संतर्जति लजति लाजति च ।
 लंजति लांजति तुल्याः तर्जयति च दृश्यते कविषु ॥१०५॥
 (१६) प्रतिभिन्ते प्रतिभिनच्युपालभतइत्यपि ।
 उपालम्भे(१७)सनिन्दे तु परिभाषतइत्यदः ॥१०६॥
 (१८) स्तौति स्तुते नुवति नौति पनायतीदृ
 स्तुखामृचस्यपि पणायति च स्तवीति ।
 स्युर्वन्दते ऽर्कयति चेडयति प्रशंस-
 सेतानि पञ्चदश दीव्यति मन्दते च ॥१०७॥
 (१९) कथ्यते स्तोमयति च श्लाघते शाडते ऽपि च ।
 शीभते शलभते शाठयते स्युस्सप्त कथ्यते ॥१०८॥
 (२०) कवते वर्णयति च कवित्वे कवयत्यपि ।
 (२१) उपश्लोकयतीयेतच्छ्लोकोपस्तवनार्थकम् ॥१०९॥
 (२२) यज्ञेषु शंसतीत्यृग्भिः(२३)स्तुते स्तौतीति सामभिः ।
 (२४) शास्त्रे* प्रतिगृणातीति प्रोत्साहे ऽनुगृणाति च ॥११०॥
 (२५) स्यात्प्रत्यभिवादत्याशीर्वादग्राशास्तइत्यपि ।
 (२६) निवध्नाति ग्रन्थति च ग्रन्थनाति श्रन्थयत्यपि ॥१११॥
 श्रन्थति वटयसेवं पटयत्यपि गुम्फति ।
 गुफत्येकादश ग्रन्थे दृभति ग्रन्थयत्यपि ॥११२॥
 (२७) समाहरति संक्षेपे संगृह्णाति समस्यति ।
 संक्षिपत्यात्मने ऽप्येते संक्षिप्यति तनक्ति च ॥११३॥
 यन्त्रयत्यपि संक्षिप्तावष्ट कूणयते ऽप्यमी ।

* शास्त्रे शास्त्रसंबन्धनि । प्रोत्साहे इत्यस्य विशेषणमेतत् ।

(२८) विस्तृणोति व्यस्यति च विस्तृणात्यातनोति च ॥११४॥

चत्वारस्त्वतिविस्तारे (२९) पञ्चते पञ्चयत्यपि ।

व्याकरोति व्याकुरुते व्याचष्टेऽर्थापयत्यपि ॥११५॥

व्याख्याति स्पष्टयति च व्यनक्ति व्यञ्जयत्यपि ।

• करोति प्रादुराविर्भ्यां विवृणोत्यात्मनेप्ययम् ॥११६॥

प्रकाशने प्रकथयत्येते लक्षयतीत्यपि ।

तिष्ठते घोषयति च विशन्दयति घोषति ॥११७॥

(३०) आकारयत्याह्वयति हृतौ निह्वयते त्रयम् ।

(३१) स्यात्संहृतौ संह्वयते (३२) स्पर्धया ह्वयते हवे ॥११८॥

(३३) अनुयुङ्क्ते प्रश्नयति प्रश्ने शीप्सति पृच्छति ।

(३४) आपृच्छते तु यात्रार्थे (३५) विप्रश्ने राध्यतीक्षते ॥११९॥

(३६) आभिमुख्येन वचने प्रवदत्यभिवाक्ति च ।

प्रतिवक्त्युत्तरयति प्रसाहेत्यादयो ऽपि च ॥१२०॥

(३७) अपह्नते ऽपजानीते निह्नते ऽपलपत्यमी ।

अपह्नते (३८) निराचष्टे प्रत्याचष्टे निरस्यति ॥१२१॥

प्रत्यादिशत्यपनयत्यपोहति परास्यति ।

पराणुदति चापास्यत्यात्मने स्युर्व्युदस्यति ॥१२२॥

नवैते ऽपाकरोतीति प्रत्याख्याति निराकृतौ ।

पराकरोत्योणाति च दूषयत्यपि लुञ्चति ॥१२३॥

(३९) उपमन्त्रयते चोपवदते सांत्वयत्यपि ।

चपत्युपच्छन्दयति सामयत्यपि सांत्वने ॥१२४॥

सप्तानुनयतीत्येवमात्मने (४०) ऽप्यथ सूचने ।

सूचयत्यप्युत्कुरुते त्रयः पिशुनयसमी ॥१२५॥

इति वाक्क्रियावर्गः ।

- (१) ह्लादते नर्दति नदत्यपि गर्जति गुञ्जति ।
 कूजति क्षीजति गुजत्यपि गजति गृञ्जति ॥१२६॥
 रेभते शिञ्जति रणत्येवं व्रणति मुञ्जति ।
 अम्बते लम्बते वेटस्यति कणतीति च ॥१२७॥
 शब्दायते कणति च रौति भ्रणति रासते ।
 षणति भ्रणति ह्लादते च ध्वनति नासते ॥१२८॥
 कल्लुते कौति वनति ध्वनयत्यपि मोजति ।
 कवते तोसति रसत्यपि हसति रायति ॥१२९॥
 गवते घोषति रवीत्यपि स्यमति कायति ।
 डवते घवते कनूयते ऽवते स्वनतीति च ॥१३०॥
 रम्भते खवते गर्जयत्येते शब्दवाचिनः ।
- (२) भपते बुक्कयति च बुक्कतीति शुनां ध्वनौ ॥१३१॥
 (३) रिणाति रेपते वार्के (४) तिरश्चां वाश्यते ध्वनौ ।
 (५) द्रांक्षति ध्रांक्षति ध्वांक्षत्येते स्युर्घोर्वाशिते ॥१३२॥
 (६) घुरत्याते च कुरति तारे कोचति निस्वने ।
 (८) हेपते हेपते ऽश्वानां (९) हस्तिनां बृंहतीति च ॥१३३॥
 (१०) जीमूतानां स्तनयति गदयत्यपि गर्जति ।
 (११) स्फूर्जत्यशनिनिर्घोष (१२) उत्कण्ठास्वनआनुते ॥१३४॥
 (१३) उच्चर्चति च संक्रीडत्येते शकटकूजने ।
 (१४) हिक्कते हिक्कतीत्येतौ हिक्कायां (१५) क्षौति तु क्षुते १३५॥
 (१६) कासते कफजे शब्दे (१७) सौरते मणतीत्यदः ।
 (१८) कौक्षे कर्दत्य (१९) पानोत्थे पर्दते शर्धते पदे ॥१३६॥
 (२०) चीत्करोति टङ्करोति करिकार्मुकयोः क्रमात् ।
 द्वावात्मनेपि (२१) भूषादेः शिङ्गे (२२) गीते तु गायति ॥१३७॥

ध्वनिक्रियावर्गः ।

१३

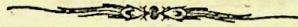
(२३) उपवीणयतीत्येतदुपगाने हि वीणया ॥१३८॥

इति ध्वनिक्रियावर्गः ।

अत्र भावविकाराणां धियाभिच्छादिकर्मणाम् ।

वाचां तत्संगतानां च पर्यायाः प्राय ईरिताः ॥१३९॥

इति प्रथमकाण्डः ॥

आख्यातचन्द्रिकायाम्

द्वितीयकाण्डः ॥

अथोच्यन्ते नृविप्रादिचेष्टा वर्गैः समासतः ।

प्रसङ्गसङ्गताश्चान्याः पर्यायैस्तिङ्पदात्मकैः ॥१॥

अथ मनुष्यचेष्टावर्गः ॥

- (१) प्रक्रम्यते प्रारभते प्रस्तौत्युद्धातयत्यपि ।
प्रस्तुते चोपक्रमते दशोपक्रम्यते ऽप्यमी ॥२॥
अभ्यादत्ते प्रक्रमतउपजानात्युपक्रमे ।
- (२) कृतौ करोत्यावहति विदधात्यादधाति च ॥३॥
वितनोत्यात्मने पञ्च (३) सृजत्युत्पादयत्यपि ।
निर्मिमीते भावयति निर्माति रचयत्यपि ॥४॥
निष्पादयति निर्वर्तयति साधयतीति च ।
- (४) अनुतिष्ठत्याचरति श्रद्धायुक्ते ऽनुसृज्यते ॥५॥
- (५) उत्तिष्ठते तु घटते चेष्टते त्रन्दतीहते ।
व्यायच्छते व्याप्रियते चेष्टने ऽष्टौ प्रवर्तते ॥६॥
- (६) विडुत्सर्गे तु गुवति हृदते (७) ऽथावमेहति ।
मूत्रणे मूत्रयति च प्रस्रवत्यपि च त्रयम् ॥७॥
- (८) उद्वर्तयति चोत्सादयत्युत्सीदति तत्समम् ।
- (९) वस्ते प्रोणोति संवस्त्रयति प्रोणोति चेलति ॥८॥
परिधत्ते परिदधात्याच्छादे प्रोर्णुते ऽष्टकम् ।

- (१०) अनुलिम्पति चर्चायां दिग्धे देग्ध्यनुलिम्पते ॥१॥
 चर्चत्येवं चर्चयति ष (११) डथो भूषणार्थकाः ।
 मण्डति मण्डयति च भूषयत्यपि भूषति ॥ १० ॥
 परिष्करोत्यात्मने ऽलङ्करोति द्वे च मङ्कते ।
 प्रसाधय (१२) त्यथोत्तंसत्यवतंसे ऽवतंसति ॥११॥
- (१३) प्रतिमुञ्जत्यपिनहत्यामुञ्जति पिनहति ।
 भूषाद्यामोचमै चत्वार्यूहनीयानि चात्मने ॥ १२ ॥
- (१४) चकास्ति भासते भाति द्योतते रोचते ऽसति ।
 राजति त्वेषति घृणोत्यात्मने ऽपि चतुष्टयम् ॥ १३ ॥
 भ्राजते शुम्भति शुभत्येजते शोभतीति च ।
 प्रकाशते भ्राशते च भ्लाशते श्यन्यपि द्वयम् ॥१४॥
 भ्रेजते दीव्यति हृट्यमी ज्वलति जोतते ।
 वर्चते दीप्यते दीप्तौ कनत्युल्लसतीति च ॥ १५ ॥
 केचिज्जिघर्षति दीधीते बभस्ति छान्दसान्विदुः ।
 कञ्चते योतते मन्दते ऽमी द्वात्रिंशदीरिताः ॥ १६ ॥
- (१५) नटत्यमी नाटयति नृत्ते नृत्य (१६) त्यथो हसे ।
 जक्षति कक्खति तकति प्रहसति कखति घघति स्मयते ॥१७॥
- (१७) क्रीडति दीव्यति खेलति केलति विहरति च कूर्दते लसति ।
 रमते ऽमी विहरते कुमारयति खूर्दते ॥ १८ ॥
 केलायति ललत्येलायति खेलायतीति च ।
 आडो ऽनुसंपरिभ्यश्च क्रीडते क्रीडनार्थकाः ॥१८॥
- (१८) हिलति स्याद्भावकृतौ त्रयं चुड्ढति चुल्लति ।
 (१९) विडम्बयत्यनुकरोत्यात्मने ऽनुहरत्यदः ॥ २० ॥
 अनुकारे (२०) रिङ्गणे तु रिङ्गति स्खलति द्वयम् ।
- (२१) भण्डते स्फुण्डयति च केलौ परिहसत्यपि ॥ २१ ॥

- (२२) कुत्सिते स्मयने प्रोक्तं तद्ध वा कुस्मयते पदम् ।
 (२३) तर्षे तृष्यत्यमी धित्सत्युदन्यति पिपासति ॥ २२ ॥
 (२४) पिबत्याचामति धयत्यपि चूपति पीयते ।
 पाने(२५)ऽथ क्षुध्यति क्षुध्यशनायति जिघत्सति ॥ २३ ॥
 (२६) जेमत्यश्नाति जमति भक्षयत्यत्ति खादति ।
 चरति प्लाति जमति भुंक्ते चमति चर्वति ॥ २४ ॥
 बल्भते घसति कापि क्कमति प्रत्यवस्यति ।
 चपत्यप्यभ्यवहरत्येते तर्णोति भक्षति ॥ २५ ॥
 तृणोति चात्मने पश्चाप्युपभुंक्ते च जक्षति ।
 वेति भुक्तौ-विष्वणति चावष्वणति सध्वनौ ॥ २६ ॥
 (२७) ग्रसते ग्लसते गीर्णौ गिरत्येते गिलत्यपि ।
 (२८) गर्हितायां निजागतिं निजेगिल्यत इत्यपि ॥ २७ ॥
 (२९) दंदश्यते दन्दशीति दन्दष्ट्यपि च खर्दति ।
 गह्वे दंशे(३०)ऽथ दशति शुद्धे दंशयति द्वयम् ॥ २८ ॥
 (३१) वान्तौ वमत्युद्विरति स्नुह्यत्युद्विलतीत्यमी ।
 (३२) निष्ठीव्यति ण्व्यति च निष्ठीवति च थूत्कृतौ ॥ २९ ॥
 (३३) शेपे परिशिनष्टीति शेपयत्यपि शेपति ।
 (३४) तृष्यत्येते मादयते तृप्तौ ध्रायति तृम्फति ॥ ३० ॥
 तृप्तोत्येके कृन्दसीदं तृप्त्येवं चकत्यपि ।
 (३५) विश्राम्यतीति विश्रान्तौ कचिद्विश्रमते मतम् ॥ ३१ ॥
 (३६) स्युरास्ते तूपविशति निपीदत्युपवेशने ।
 (३७) ऊर्ध्वोभवति तृत्तिष्ठत्यूर्ध्वत्वे तिष्ठतीत्यपि ॥ ३२ ॥
 (३८) आदाने कोकते लाति गर्हते ग्लहते कचित् ।
 वर्कते घिष्णते गृह्णात्येवं झपति चीवति ॥ ३३ ॥
 स्वीकरोतीति चत्वारि चात्मने स्युः प्रतीच्छति ।

- घृण्णते ऽमी गृह्यते घृण्णते स्युश्चतुर्दश ॥ ३४ ॥
 (३९) रहति त्यजति त्यागे जहात्युज्झति वुस्यति ।
 विसृजत्युत्सृजति च मुञ्चते मुञ्चतीति च ॥ ३५ ॥
 विप्यत्यवस्यति रहयति मोक्षयतीत्यपि ।
 मोचयत्यूनयति चोत्सृज्यते हापयत्यमी ॥ ३६ ॥
 (४०) वृणाक्ति वर्जयति च वृद्धक्ते युङ्गति जुङ्गति ।
 वर्जने राखति प्रत्याचष्टे वर्जति जुङ्गति ॥ ३७ ॥
 व्यासेधति निषेधत्यात्मने परिहरत्यपि ।
 (४१) अथ व्रीणाति वरति वृणाति च वृणाति च ॥ ३८ ॥
 व्रीणायात्मने ऽपि वरणे वारयत्यपि वृक्षते ।
 वावृत्यते कीटयति व्रीयते चापि वृश्यति ॥ ३९ ॥
 (४२) करोति हस्तेपाणिभ्यां कुरुते चोपयच्छते ।
 विवहत्युद्रहति चोद्वाहे परिणयत्यपि ॥ ४० ॥
 चत्वारि चात्मने (४३) ज्येष्ठे ऽनूढे ऽत्र परिविन्दति ।
 (४४) परिष्वजत आश्लिष्यत्यालिङ्गत्युपगूहति ॥ ४१ ॥
 क्रोडीकरोत्यात्मने द्रावङ्कपालयतीति च ।
 आलिङ्गने सप्त परिरभते (४५) ऽप्यथ कामने ॥ ४२ ॥
 रिरंसते कामयते यियप्सति (४६) वृषस्यति ।
 अन्यस्त्रीचे (४७) दथाश्वा चेदश्वस्यत्यथ (४८) चुम्बने ॥ ४३ ॥
 निक्षति चुम्बति निस्ते (४९) व्यवैति मिथुनीभवत्यपि च ।
 यभति च भजतीत्येते निधुवति संविशति मैथुने ऽमी स्युः ॥ ४४ ॥
 (५०) उपभुङ्क्ते तूपभोगे सम्भुङ्क्ते निर्विशत्यपि ।
 (५१) शूलत्यामयतीत्येते रुजत्यपि रुजि त्रयम् ॥ ४५ ॥
 (५२) प्रसूयते प्रसूते च गर्भमोक्षे विजायते ।
 प्रजायते जनयति जजन्ति छान्दसं विबुः ॥ ४६ ॥

(५३) उल्लाघयति भैषज्ये भिषज्यति चिकित्सति ।

उपक्रमतइत्येतच्छाम्यत्युपरमत्यमी ॥ ४७ ॥

इति मनुष्यचेष्टावर्गः ।

अथ ब्रह्मचेष्टावर्गः ॥

(१) प्रक्षालयति पल्यूलयति शोधयतीत्यमी ।

निर्णेनेक्ति पुनातीति धावत्यप्यात्मने त्रयम् ॥४८॥

निङ्क्षे मार्ष्टि च शौचे स्युर्मार्जयत्यपि मार्जति ।

(२) मज्जसाप्लवते स्नाति स्नायसेते ऽवगाहते ॥४९॥

स्युर्मज्जने कुडसेते(३)शुन्धयत्यपि शुन्धति ।

शुन्धते शुन्धति शुचीभावे स्युरवदायति ॥५०॥

(४) उपस्पृशति चाचामस्यमू आचमनार्थके ।

(५) अभिवादयते नमति प्रणतावभिवन्दते नमस्यति च॥५१॥

उपसंगृह्णात्युपसंगृह्णीते प्रणिपतति नमस्कुसुते ।

(६) अथार्चत्यञ्जति भजत्यपचायति चात्मने ॥५२॥

चत्वारि बल्यूयति च सभाजयति मानति ।

सपर्यत्यर्चयति चाराधोति मह्यत्यपि ॥५३॥

पूजयत्यर्हयति च महत्याराधयत्यपि ।

मानयत्यञ्जयति चार्हति यक्षयते ऽर्चने ॥५४॥

(७) संमन्यते त्वाद्वियते संभावयति सूक्षति ।

सत्करोत्यादरे ऽपि स्यु(८)रूपास्तौ वरिवस्यति ॥५५॥

शुश्रूषते परिचरत्युपास्ते च द्रवस्यति ।

(९) यजति त्रिदशार्चायां यजते चोपतिष्ठते ॥५६॥

(१०) भिष्णज्यत्युपसेवायां लाडयत्युपसेवते ।

वासयत्यपि संवाहयति विश्रमयत्यपि ॥५७॥

- (११) ददाति निर्वपति च दधासपि च दाशति ।
 सनोति दासति दिशत्यात्मने सप्त यच्छति ॥५८॥
 अपवर्जयति स्पर्शयति विश्राणयसपि ।
 वितरत्यर्पयति च चणत्यतिसृजत्यपि ॥५९॥
 ददते राति शणति प्रतिपादयतीति च ।
 दाने विलभते भ्राजयति श्रणति लाति च ॥६०॥
- (१२) स्वधाकरोसात्मने द्वौ पितृभ्यो निर्वपसपि ।
 (१३) विक्षिपत्यात्मने ऽपि स्याद्विक्षेपे विकिरत्यपि ॥६१॥
 (१४) प्रक्षिप्यति प्रक्षिपति भिनोत्यप्यात्मने द्वयम् ।
 प्रक्षेपे पर्ययति च(१५)हविर्दाने जुहोत्यदः ॥६२॥
 स्वाहावौषड्वपड्भ्यश्च करोति कुरुते पदे ।
 (१६) प्रीणाति प्रयति द्वावप्यात्मने ऽवति तर्पति ॥६३॥
 पृणाति प्रीणयति च जिन्वत्यपि च हिन्वति ।
 धिनोति धिन्वति ध्रायतीत्यादीनि च तर्पणे ॥६४॥
- (१७) केतयसामन्त्रयते निमन्त्रयतइत्यपि ।
 आमन्त्रणे ग्रामयति कुणयत्यपि पञ्चकम् ॥६५॥
- (१८) धापयत्यात्मने ऽपि द्वौ धापने पाययत्यमू ।
 चूपयत्यादयो ऽप्यत्र स्यु(१९)रथो परिवेषणे ॥६६॥
 परिवेवेष्टि परिवेविष्टे यामयति त्रयम् ।
- (२०) आदयत्यात्मने ऽप्येतद्भोजयत्यादि भोजने ॥६७॥
- (२१) पूणाति पूरयति च पिपति प्राति पूर्वति ।
 पारयत्युम्भति तथा पर्वत्युभति मर्वति ॥६८॥
 तूणयत्याप्याययति पूरणे स्युर्भृणाति च ।
- (२२) आह्लादते मृडति च मृणाति सुखयत्यपि ॥६९॥
 पृडत्येवं मदयति मृडयत्यादि तोषणे ।

- (२३) इड्यारम्भे दीक्षते च(२४)जपतीति जपे तथा ॥७०॥
 (२५) जंजप्यते तु जंजप्ति कुत्सिते जंजपीति च ।
 (२६) अभुक्तौ तूपवसति लङ्घते व्रतयत्यपि ॥ ७१ ॥
 (२७) तपस्यति श्राम्यति च तप्यते च तपःकृतौ ।
 (२८) मुण्डति मुण्डयति च मौण्ड्ये वापयतीति च ॥ ७२ ॥
 मद्राकरोत्यात्मने ऽपि द्वयं भद्राकरोति च ।
 (२९) उपेक्षतउदास्ते च पदे माध्यस्थ्यवाचिनी ॥ ७३ ॥
 (३०) स्युर्विरह्यत्युपरमत्यात्मने विरमत्यमी ।
 उपशाम्यति वैराग्ये मोक्षते च मुमुक्षते ॥ ७४ ॥
 (३१) परिव्रजति संन्यासे संन्यस्यत्यात्मने ऽप्यदः ।
 (३२) ब्रह्मीभवति कैवल्ये मुच्यते चापवृज्यते ॥ ७५ ॥
 इति ब्रह्मचेष्टावर्गः ।

— ७५ —
 अथ क्षत्रियचेष्टावर्गः ॥

- (१) ऐश्वर्यइन्दति नाथति सुरत्यपि नाथते ।
 तप्यते तपतीत्येके सुवतीष्टे च सौति च ॥ ७६ ॥
 (२) भुनक्ति पाति दधते गोपायति पिपतिं च ।
 रक्षति त्रायते त्राणे पालयत्यपि तेजति ॥ ७७ ॥
 स्पृणोति कुण्डयति च गुण्डत्यवति जंसति ।
 (३) शास्ति शिष्टौ दण्डयति शिक्षयत्यपि दाम्यति ॥ ७८ ॥
 (४) आवर्जयति वशयत्यपि राधयतीति च ।
 वशीकरोति संगृह्णात्यात्मने द्वौ वशीकृतौ ॥ ७९ ॥
 (५) परिक्रीणीतइत्येतदुत्कोचादिवशीकृतौ ।
 (६) आयत्तौ स्यादायतते वशीभवति राध्यति ॥ ८० ॥
 (७) स्थिरीकृतौ स्थापयति द्रढयत्यपि बृंहति ।

- (८) दधाति धत्ते विभृते विभर्ति भरतीति च ॥ ८१ ॥
 धरतीत्यात्मने ऽपि द्रौ भुरण्यति धियत्यपि ।
 मलते धारयति च मल्लते पोषयत्यपि ॥ ८२ ॥
 दधते त्रासयति च स्कुन्दते धारणार्थकाः ।
- (९) नियुङ्क्ताज्ञापयति निर्दिशत्यादिशत्यपि ॥ ८३ ॥
 द्रावात्मने ऽपि चाज्ञाया (१०) मथ प्रस्थापयत्यमी ।
 स्युः प्रेषणे प्रेषयति प्रेष्यति प्रहिणोति च ॥ ८४ ॥
- (११) संदेशे वादयति च संदिशत्यात्मने ऽप्यदः ।
- (१२) सुवति क्षिप्यति प्रेरयतीरति कुपुभ्यति ॥ ८५ ॥
 नुदति क्षिपतीत्येतावात्मने कालयत्यपि ।
 डिपत्येवं डेपयति लाभयत्यपि डिप्यति ॥ ८६ ॥
 प्रेरयत्येलयति च प्रेरणे ऽस्यति विख्यति ।
- (१३) सेवते जुपते चापि शेवते ह्वेवते ऽपि च ॥ ८७ ॥
 खेवते गेवते चापि ग्लेवते पेवते तथा ।
 मेवते चापि सेवायां भजति श्रयतीति च ॥ ८८ ॥
 आत्मने ऽनुरुणद्धयेते ऽनुसरत्यनुवर्तते ।
- (१४) सम्भक्तौ तु वृणीते स्युर्वनत्येवं सनत्यमी ॥ ८९ ॥
- (१५) सज्जः करोत्यात्मने ऽपि साह्ये सत्राकरोति च ॥ ९० ॥
- (१६) नृणाति लम्भयति च वहत्यपि नयत्यमू ॥ ९१ ॥
 आत्मने ऽपि प्रापणे स्युः प्रापयत्यापयत्यपि ।
 गत्यर्था ये शिजन्तास्ते धातवो नीजसमार्थकाः ॥ ९२ ॥
- (१७) मन्दायते शोठति च लुण्ठत्यपि विलम्बने ।
 द्रावात्मनेपि समयाकरोति व्याक्षिपत्यमू ॥ ९३ ॥
- (१८) प्रतीक्षते प्रतीक्षायां स्युरागमयते तथा ।
 अनुपालयतीत्येते प्रतिपालयतीति च ॥ ९४ ॥

- (१६) त्वरायां संभ्रमति च संभ्राम्यति तुरण्यति ।
गुण्यति त्वरते सप्त संभ्राम्यति तुतीति च ॥६४॥
- (२०) वैकुण्ठे विक्रवति च टलति द्रलतीति च ।
समति स्तमतीत्येते विह्वलत्यपि कन्दते ॥६५॥
क्रन्दते ऽपिच कैश्चित् कृदते क्रदते स्मृते ।
- (२१) क्लीवायते क्लीवते च क्लैव्ये स्युरवगल्भते ॥६६॥
- (२२) कुटति ग्रन्थते हूर्छत्यपि क्मरति वङ्कते ।
नसते तुणति कुञ्चत्येवं ह्वरति कुञ्चति ॥६७॥
भुजति ध्वरतीत्येते कौटिल्ये न्युञ्जतीति च ।
- (२३) गुप्सोक्तौ स्यान्मन्त्रयते (२४) भेदे तूपजपत्यदः ॥६८॥
- (२५) दम्भेच्छायां धीप्सतीति दिदम्भिषति धिप्सति ।
- (२६) संवर्मयति सन्नहत्यात्मने सज्जतीत्यमी ॥६९॥
संयतते दंशयते सन्नाहे पदपञ्चकम् ।
- (२७) अध्यास्ते त्वाधिषेते चाधिवसत्यधितिष्ठति ॥१००॥
अधिरोहत्यधिकामत्यारोहत्यधिरोहणे ।
- (२८) स्पन्दने स्पन्दते तद्रत्स्फुरति स्फुलति द्वयम् ॥ १ ॥
- (२९) चलने चलति प्रेङ्गत्येवं हलति घट्टते ।
वलते वल्लते वेल्लत्येवं हलति चेलति ॥ २ ॥
- (३०) उच्छाये तटति स्तुप्यत्युच्छ्रयत्यात्मने ऽप्यदः ।
- (३१) क्षोभतेऽक्षुभ्यति क्षोभे क्षुभ्नाति च्छान्दसं कचिद् ॥ ३ ॥
- (३२) प्रतिष्ठते ऽञ्जत्ययते व्रजयति गच्छति ।
क्रणोत्यदति यासेति सरतीर्यति सर्पति ॥ ४ ॥
हम्मति द्रमति त्वङ्गतीङ्गत्यमति मीमति ।
जिहीते कङ्कते नक्षतीखत्यृच्छति वभ्रति ॥ ५ ॥
श्वङ्कते त्रौकते वस्कते ऽहते दीकते ऽभ्रति ।

- मस्कते लङ्घते शोणत्यङ्घते ऋङ्घते ऽर्दति ॥ ६ ॥
 पयते वयते विच्छायति पन्थयतीजते ।
 चरण्यति सङ्घते ऽपि घटते वञ्चते ऽङ्गति ॥ ७ ॥
 रङ्गति श्वचते लङ्गतीर्ते ध्वजति ध्वञ्जति ।
 चरति ध्रञ्जति शवत्यण्डते ग्लुञ्जतीप्यति ॥ ८ ॥
 वञ्जति मोचति म्लोचत्यजति त्वञ्चतीजते ।
 फणति द्रवते गाते पद्यते विच्छति कचिद् ॥ ९ ॥
 पथति कामति पतयते रिण्वति रण्वति ।
 स्रवति श्यायते धन्वत्यञ्चते सलतीत्यपि ॥ १० ॥
 शुनति छुङ्गयति च श्वर्तयत्यपि रेवते ।
 ससर्ति च्छान्दसं केचिदेषते नेपते गतौ ॥ ११ ॥
 सप्ताशीतिरितो ऽप्यन्ये नोक्ता विस्तरतो भयात् ।
 (३३) धेगितायां गतौ सप्तमी स्युर्धावति तूर्यते ॥ १२ ॥
 जवति श्वल्लति श्वलत्यपि द्रवति रंहति ।
 (३४) डयते डीयते व्योमगते (३५) ऽथाकति चागति ॥ १३ ॥
 चञ्चूर्यते ऽटाध्यते जङ्गम्यते चाप्यरार्यते ।
 गत्यर्था यङ्गुलुगन्ता ये कुटिलायां गतौ हि ते ॥ १४ ॥
 (३६) वलगतीति प्लुतगतौ पुवते शशति त्रयम् ।
 (३७) मन्दायां चोपतिं गतौ (३८) चतुरायां तु धोरति ॥ १५ ॥
 (३९) सन्ततायामतति च (४०) स्सरति च्छन्नना गतौ ।
 (४१) मन्दते विकलायां तु द्वयं खञ्जति खोरति ॥ १६ ॥
 (४२) नीचैः फक्कति (४३) कुत्सायां द्रा (४४) सयथाग्रे पुरसदः ।
 (४५) पवते वाति वातस्य (४६) वहति प्रवह्यपाम् ॥ १७ ॥
 (४७) भ्रमति भ्राम्यति भ्रम्यत्यपि पर्यटति भ्रमे ।
 घोणते घूर्णते पर्येत्येते घुणति घूर्णति ॥ १८ ॥

- (४८) उद्गच्छत्युन्नमति चाप्युज्जिहीतउदीयते ।
उदञ्चत्युदयत्येतावात्मने द्वावुदेति च ॥१६॥
गत्यर्थाः प्राय उत्पूर्वा उदयस्याभिधायकाः ।
- (४९) आक्रम्यते चाक्रमते ज्योतिष्कर्तृकउद्गमे ॥ २० ॥
- (५०) संचारे चरतीत्येष तृतीयायुक्त आत्मने ।
- (५१) पतत्यधोगतौ भ्रंसते ऽपि भ्रश्यति भृश्यति ॥ २१ ॥
गलति स्तंसते ऽष्टामी च्यवते स्कन्दतीति च ।
- (५२) अस्तंगमे ऽस्तमयते निम्लोचत्यस्तमेति च ॥ २२ ॥
- (५३) इष्यति नश्यति पलायते ऽन्तर्धत्तइत्यपि ।
मुण्ठते ऽपैत्यपक्रामत्येवमाद्याः पलायने ॥ २३ ॥
- (५४) स्कुनाति च स्कुनीति च स्कुनोत्याप्रवते ऽपि च ।
स्कुनुते स्कुन्दते चापि षडाप्रवणवाचिनः ॥ २४ ॥
- (५५) अतिक्रामत्युच्चरते चाट्टयतिचरत्यपि ।
उल्लङ्घयत्यतिक्राम्यत्येवमाद्या अतिक्रमे ॥ २५ ॥
- (५६) द्यौत्यभिगच्छत्यभियात्यभ्येत्याद्या अभिक्रमे ।
- (५७) अभियोगे ऽभ्यवस्कन्दत्यडुत्यास्तिघ्नते ऽपि च ॥२६॥
सप्ताभियुङ्क्ते तिक्रोति तिघ्नोत्यासेधतीति च ।
- (५८) सेनया त्वभियाने स्यादभिपेणयतीति च ॥ २७ ॥
- (५९) सन्निकर्षत्यवष्टभ्नात्यासीदत्यपि नेदते ।
परस्मै द्वौ संनिकृषते ऽवष्टभ्नोति चान्तिके ॥ २८ ॥
- (६०) प्राप्तौ प्राप्नोति भवते विन्दत्यवरुणद्धि च ।
आत्मने ऽपि द्वयं भावयते लभतक्रच्छति ॥२९॥
- (६१) व्याप्नोति चाश्रुते ऽक्ष्णोति व्याप्तौ श्लाखति शाखति ।
द्रावाचिनोति वेवेष्ट्यात्मने ऽप्यक्षति चेन्वति ॥ ३० ॥
- (६२) पर्याप्नोति तु शक्नोति क्षमते प्रभवत्यपि ।

- प्रोथत्यलत्यात्मने ऽपि द्वौ पारयति कल्पते ॥ ३१ ॥
 राघते लाघते शक्तौ स्फुरते विभवत्यपि ।
 (६२) स्युरुद्यमे ऽवगुरते वृहत्यडति गूर्यते ॥ ३२ ॥
 उद्गारयतउद्युङ्कुउद्यच्छत्यात्मने ऽप्यदः ।
 (६३) हेडति स्नायति वटत्यपि गुध्यति वण्डते ॥ ३३ ॥
 मण्डते वेष्टते वेष्टे मगध्यति मुरस्यपि ।
 कृणत्ति गुण्डयति च परीक्षयति चात्मने ॥ ३४ ॥
 (६४) वेष्टनायां वटयति वेष्टयत्यादयो ऽपि च ।
 (६५) निरुणद्धि निगृह्णाति चात्मने द्वौ निरोधने ॥ ३५ ॥
 (६६) आञ्छत्याकर्षआकर्षत्यायच्छत्यात्मने ऽप्यदः ।
 (६७) धृष्णोति चाधिकुरुते धर्षयत्यपि धर्षति ॥ ३६ ॥
 जयत्येवं विजयते जयत्यभिभवत्यपि ।
 अभ्यस्ति च प्रसहते पराभावयतीति च ॥ ३७ ॥
 विमानयत्यभिभवे व्लीनाति न्यक्करोति च ।
 लङ्घयत्याक्रमति च तरत्याक्रम्यतीति च ॥ ३८ ॥
 (६८) विशेषयत्यतिशये ह्यतिशेते विशेषति ।
 उत्कर्षयसञ्चयति विशिनष्टि प्रकर्षति ॥ ३९ ॥
 (६९) चित्रीयते लिङ्गयति विस्माययति चाद्भुते ।
 (७०) स्यातां कुहयते विस्मापयते हेतुतो ऽद्भुते ॥ ४० ॥
 (७१) धूनयति धुवति चलयति धूनोति धवति धुनाति च धुनोति ।
 चत्वारि चात्मने कम्पयति क्षमापयति वाजयति ॥ ४१ ॥
 द्वालयति ह्मालयति द्रलयति ह्मलयतीति स्युः ।
 तद्रूपेह्मोलयति प्रकम्पने डोलयत्यपि च ॥ ४२ ॥
 (७२) विलोडयति मथ्नाति मथस्येवं खजत्यपि ।
 गाहते मन्थने लुब्धत्यपि लोडति मन्थति ॥ ४३ ॥

- (७३) खेटयुत्त्रासने भाययसेवं दरयत्यपि ।
 (७४) प्रयोजकाद्रये भीषयते भापयते ऽपि च ॥ ४४ ॥
 (७५) क्ष्मायते कम्पते त्वङ्गसेजतीर्ते च वेपते ।
 केपते ग्लेषते कम्पे गेपते विजते दश ॥ ४५ ॥
 (७६) ताडने ताडयति च हन्ति विध्यति तण्डते ।
 प्रहरयात्मने सदृयति स्फिदृयतीति च ॥ ४६ ॥
 आघट्टयति चास्फालयति जासयतीत्यमी ।
 आहते ऽकर्मकत्वे स्यात् स्वकीये ऽङ्गे च कर्मणि ॥ ४७ ॥
 (७७) युध्यते संप्रहरते युद्धे जजति जञ्जति ।
 संमर्दयति संग्रामयतीमे कलहायते ॥ ४८ ॥
 (७८) करोत्युपाजे ऽन्वाजेभ्यामात्मने ऽपि बलार्पणे ।
 (७९) विक्रम्यते वीरयते पराक्रमतइत्यपि ॥ ४९ ॥
 प्रगल्भते शूरयते पराक्रम्यतइत्यसौ ।
 ओजायते विक्रमते विक्रमे ऽष्टपदी भवेत् ॥ ५० ॥
 (८०) अरुष्करोयात्मने ऽपि व्रणयत्यङ्गचूर्णने ।
 (८१) गोकर्तृकायां हिंसायां प्रस्तुम्पति मुटा भवेत् ॥ ५१ ॥
 (८२) हिनस्ति संज्ञपयति सूदते हन्ति तर्दति ।
 तोपति च त्रोपतीपत्यपि तूर्वति धूर्वति ॥ ५२ ॥
 तोफति त्रोफति रुशसपि तुम्पति वुम्पति ।
 तुम्फति वुम्फति शसत्यूर्वसर्वति तोजति ॥ ५३ ॥
 नभते भर्वति मषसेवं नम्नाति नभ्यति ।
 तोभते शर्वति वषसपि तुभ्नाति तुभ्यति ॥ ५४ ॥
 शूर्यते शेषति तुपत्यपि रोपति रेपति ।
 धूर्यते यूपति तुफत्यपि दूर्वति धूर्वति ॥ ५५ ॥
 प्रमापयत्यर्दयति निर्वापयति रिष्यति ।

तृणोढि मारयति च श्लथत्यर्दति गूर्यते ॥५६॥
 क्रथत्पुज्जासयति च श्राथयत्यपि युथ्यति ।
 तृहत्पुध्नुटयति च क्षिणाति च कृणाति च ॥५७॥
 प्रतिष्करत्यालभते तृणात्युन्मथतीति च ।
 क्षिणोति कृपति द्रूणाति कृणोति क्षिणोति च ॥५८॥
 अष्टौ क्षणोति मीनाति कृणातीत्यात्मने ऽप्यमी ।
 कुन्थति पुन्थति लुन्थति रिशति रुशति हिंसति स्तृहति ॥५९॥
 तृंहति स्तम्भति मृणाति च चुम्बयति श्रथति च कृथति ।
 सर्भति मेदति दृणति स्फिद्वयति च हिंसयत्यमी चृतति ॥६०॥
 पण्णवति हिंसायामुक्ताः शिष्टाश्च ये गणे दृश्याः ।
 केवालीखेवालीगेवालीमस्मसाशद्राः ॥६१॥
 अर्धालीवर्पालीपर्वालीमसमसाश्च तथा ।
 गतिसंज्ञा हिंसायामष्टोद्दिष्टाः करोतेः प्राक् ॥६२॥
 (८३) वस्तयते गन्धयते लुम्बति लुम्बयति चार्दनार्थाः स्युः ।
 ओहति तोहति दोहति तद्रुचुम्बति च तुम्बयत्येते ॥६३॥
 (८४) दम्फति दृफति दुनोति व्यथयति दुःखयति तपति पीडयति ।
 क्लिश्नाति दूनयत्यपि धूपायति खेदयत्याद्याः ॥६४॥
 दुःखाकरोति तुदति च करोति वैकल्यमुदाद्रिभ्यो ऽमी ।
 आत्मने ऽपि ग्लपयति ग्लापयत्यपि पीडने ॥६५॥
 रोठते लोठते कुठ्नात्यपि मन्थति बाधते ।
 एठते हेठते तत्र लोटते क्लेशयत्यपि ॥६६॥
 शण्डते शूलति रुजत्पूषत्यामयतीति च ।
 (८५)*उनाक्ति मोटयति च भञ्जयत्यपि मोटति ॥६७॥
 मुटति म्रदते मर्दे मृद्राति च पिनष्टि च ।

* अनक्ति नि० ।

- क्षुन्ते क्षुण्ति संचूर्णयति पाशयतीति च ॥६८॥
 (८६) पंसयति ध्वंसयति च नक्षयति च धक्कयत्येते ।
 जम्भयति क्षपयति च नाशयति च नाशनार्थाः स्युः ॥६९॥
 (८७) उन्मूलयत्युज्जहाति चोत्पाटयति वै समाः ।
 उत्खनत्यात्मने ऽप्येते पञ्चोज्जटयतीति च ॥७०॥
 (८८) भङ्गे पराभवत्युक्ते पराभवतइत्यम् ।
 (८९) जयत्युत्कर्षसंप्राप्तौ तथा विजयते पदम् ॥७१॥
 इति क्षत्रियचेष्टावर्गः ।

अथ वैश्यचेष्टावर्गः ॥

- (१) कृषते कृषतीत्येते कृषौ क्षुरति कर्षति ।
 रदत्येवं विलिखति हलति स्युः खनत्यपि ॥७२॥
 (२) बीजाकरोत्युप्तकृष्टौ (३) स्याद्वितीयाकरोति च ।
 शम्बाकरोति द्विगुणाकरोति द्विः कृषौ त्रयम् ॥७३॥
 (४) तृतीयात्रिगुणाभ्यां च करोति त्रिः कृषौ मतम् ।
 आख्यातानि खनत्यादीन्यूहनीयानि चात्मने ॥७४॥
 (५) हलिग्रहे हलयति हलिरुक्तो महद्वलम् ।
 (६) वपत्युप्तौ प्रकिरति वपते (७) ऽप्यथ रोपणे ॥७५॥
 शूलयत्यपि संरोहयति संरोपयत्यपि ।
 (८) ध्रुवति ध्रुवति स्थैर्ये स्थिरीभवति खायति ॥७६॥
 वदत्येते च खदति मूलति प्रतितिष्ठति ।
 (९) पायत्येते वायति च शोषे शुष्यति शुण्ठति ॥७७॥
 आशयायते शुण्ठयति लङ्घते (१०) ऽप्यथ वर्षति ।
 उनक्ति शीकते शर्धत्यपि मर्धति सिञ्चति ॥७८॥
 आर्द्राकरोति च ज्ञेयमात्मने ऽपि चतुष्टयम् ।

- सीकयति तेमयतीत्यादि जेषति सूदति ॥७९॥
 सचते पर्षति गरत्यपि मेपति मर्षति ।
 घरत्युक्षति सेके स्युर्नेपत्यपि च शिष्यति ॥ ८० ॥
 गडत्येवं मेहति च तथा मिन्वति निन्वति ।
 क्लिद्यति स्तिम्यति स्तीम्यत्याद्रीभावे च तिम्यति ॥८१॥
- (११) स्युः पुंसयति पुष्णाति दृहत्यादि च वर्धने ।
 (१२) संचये संविभर्तीति संभरत्यात्मने त्रयम् ॥ ८२ ॥
 संचिनोति खलत्येवं संभाण्डयतइत्यपि ।
 राशीकरोत्यात्मने द्वौ संवहति समूहते ॥ ८३ ॥
- (१३) उच्चिनोति शिलत्युच्छे सिलत्युच्चिनुते तथा ।
 उच्छति भ्रासयति च भ्रस्त्रात्यपि तथेपति ॥ ८४ ॥
- (१४) अवहन्तीति वैतुष्यकरणे कण्डयसीप ।
 फलीकरोति वितुषीकरोतीत्यात्मने द्वयम् ॥ ८५ ॥
 परापुनात्यात्मने ऽपि प्रस्फोटयति तत्समम् ।
- (१५) मिमीते मायते माने माहते मस्यतीति च ॥ ८६ ॥
 शुल्वयत्यपि संमाति(१६)संभवे संभवत्यपि ।
 पणते दीव्यति तथा ऽऽत्मने व्यवहरत्यदः ॥८७॥
 व्यवहारे च पनते (१७) परिवर्तयतीत्यपि ।
 विक्रीणीते निमयते ऽवक्रीणीते विक्रीयते ॥ ८८ ॥
 सत्याकरोत्यात्मने ऽपि तुल्यौ सत्यापयत्यपि ।
 क्रीणाति चैवं क्रीणीते विसारयति च क्रये ॥८९॥
- (१८) निष्णाति दक्षते चापि नैपुण्ये निपुण्यत्यपि ।
 (१९) अर्जने त्वर्जयति च तथैवार्जति सर्जति ॥ ९० ॥
 (२०) कलयत्यपि संख्याति संख्याने गणयत्यपि ।
 सञ्चष्टे कलते(२१)तुल्यौ त्वाहन्ति गुणयत्यमू ॥ ९१ ॥

- (२२) उत्पुंसयति तु प्रोज्झे प्रोज्झत्युत्सारयत्यपि ।
 (२३) वण्डति व्युष्यति तथा विभजत्वात्मने ऽप्ययम् ॥ १२ ॥
 विभागे वण्टयति च विभाजयत्यवमाति च ।
 (२४) न्यासे निक्षिप्यति न्यस्यत्येवं परिदधाति च ॥ ६३ ॥
 निक्षिपत्यात्मने चोपनिदधाति चतुष्टयम् ।
 (२५) तिरोदधात्यपिदधात्यन्तर्धौ पिदधाति च ॥ १४ ॥
 तिरस्करोति व्यस्यति छन्दत्यपवरत्यपि ।
 आवृणोति व्यवदधात्यृणोत्यतिदधाति च ॥ १५ ॥
 संवृणोति स्तृणोत्येतान्यात्मने ऽपि त्रयोदश ।
 अपवारयति छादयति स्थगयतीति च ॥ ६६ ॥
 कूलति त्वचतीत्येवं कुम्बयत्यपि कुम्बति ।
 ह्रगति ह्लगतीत्येते थुडति स्थुडतीति च ॥ ६७ ॥
 स्तृणोति तिरयत्येवं स्तृणुते गोपयत्यपि ।
 अपोर्णुते त्वपोर्णोति(२६)विवृतौ विवृणोति च ॥ ६८ ॥
 तथैवापवृणोति द्वावात्मने *निरिणाति च ।
 (२७) अपेक्षते ऽभ्यर्थयते भिक्षते ऽर्दति नाथति ॥ १९ ॥
 याच्ञायां वनुते मार्गत्यमी चतति याचति ।
 चदतीत्यात्मने ऽपि स्यु(२८)र्वेथते मार्गयत्यपि ॥ १०० ॥
 मार्गत्यप्यश्चति गवेषयत्यन्वीक्षते ऽपि च ।
 अन्वेषते च पयति चिनोतीत्यात्मने ऽप्यदः ॥ १०१ ॥
 अन्वेषणे मृगयते मृग्यतीत्यपि केचन ।
 (२९) प्रतिदत्ते विनयते निर्यातयति तत्समम् ॥ १०२ ॥
 वित्तोत्सर्गे व्ययति च तथा विनयते ऽपि च ।
 (३०) दोहानुकूल्ये दुग्धे(३१)गौः प्रस्नुते प्रस्नवे स्वयम् ॥ १०३ ॥

* विवृणानि नि० ।

- रिणक्ति दोग्ध्यात्मने ऽपि प्रपूरयति दोहने ।
 (३२) क्षरणे स्तेपते श्रोतस्यपि क्षरति तेपते ॥१०४॥
 रीयते स्यन्दते चैव (३३) स्रवति स्नौति तु स्रवे ।
 (३४) विष्णाति रेचयति च विप्रयुङ्क्ते च रेचति ॥१०५॥
 विश्लेषणे स्युर्विश्लेषयति यौति वियौति च ।
 (३५) मिश्रयत्यपि संयौति संपृक्ते संपृणक्ति च ॥१०६॥
 मिश्रणे संसृजति च श्रीणातीत्यात्मनि ऽप्यदः ।
 (३६) सङ्गतौ समियतीति सङ्गच्छति समृच्छति ॥१०७॥
 अकर्मकास्वात्मने ऽमी संवध्नाति मिलत्यपि ।
 समवैति व्यतिसृजत्येवं सचतउच्यति ॥१०८॥
 (३७) आतञ्जत्यातञ्जने च (३८) विलम्बत्यासजत्यपि ।
 आलम्बने ऽथ शैथिल्ये श्रन्थते चिल्लतीति च ॥१०९॥
 (३९) ओलण्डयत्युन्नयतउत्क्षिपत्यात्मने ऽप्यदः ।
 उलण्डयति चोत्तम्भनात्युत्तम्भोत्पुत्तरत्यपि ॥११०॥
 उत्तम्भयति चोत्क्षिप्यत्युत्क्षेपे दोलयत्यपि ।
 (४०) आनीतावानयत्येतावात्मने ऽप्याहरत्यपि ॥१११॥
 (४१) संमार्जयति संमार्ष्टि तथा परिसमूहति ।
 समूहते च संमार्ग (४२) उपदेग्ध्युपलिम्पति ॥११२॥
 पदद्रयं चात्मने ऽपि गोमयत्युपलेपने ।
 (४३) संधुक्षयति संदीपयतीन्धे ज्वालयत्यपि ॥११३॥
 संधुक्षणे ज्वलयतिच्छर्दते च्छर्दयत्यपि ।
 (४४) पाके श्रीणाति पचतीत्यात्मने श्रपयत्यपि ॥११४॥
 रन्धयत्यपि विक्लेदयति साधयतीति च ।
 श्राति श्रायति विक्लिद्यसपि राध्यति रध्यते ॥११५॥
 पच्यते कृद्यते चैते पाके स्युः कर्मकर्तृके ।

- (४५) ऋजते भर्जते भ्राष्ट्रे तूपभृज्जति भृज्जते ॥११६॥
 (४६) शूलाकरोत्यात्मने ऽपि शूलपाके पदं मतम् ।
 (४७) द्रवीकृतौ लीनयति लयति द्रावयत्यपि ॥११७॥
 लालयत्यपि लाययत्यपि लापयतीत्यमी ।
 (४८) द्वौ संदधात्यभिषुणोत्यात्मने द्वौ च शुच्यति ॥११८॥
 तथा चुच्यत्यभिषवे (४९) संस्कृतौ संस्करोत्यदः ।
 आत्मने(५०)प्रतियन्ते तु स्यादुपस्कुरुते पदम् ॥११९॥
 (५१) स्वादते स्वर्दते रुच्यां स्वदते रोचते ऽपि च ।
 इति वैश्यचेष्टावर्गः ।

अथ शूद्रचेष्टावर्गः ॥

- (१) वयते वयति व्यूतावूयते(२)ऽथ विपीव्यति ॥१२०॥
 स्यूतौ निपीव्यति तथा परिपीव्यति सीव्यति ।
 (३) तक्ष्णोति तक्षति तनयति त्वक्षति तक्षणे ॥१२१॥
 तनूकरोत्यात्मने ऽपि परिवासयतीति षट् ।
 (४) उत्तेजयति तीक्ष्णत्वे संक्ष्णुते क्ष्णौति निश्यति ॥१२२॥
 निशिनोति निशीशांसत्यात्मने ऽपि मतं द्वयम् ।
 (५) लुनाति लुम्पति तथा छिनत्तीत्यात्मने त्रयम् ॥१२३॥
 वृटति छोटयति च चुटति छुटतीति च ।
 छेदने वर्धयति च छयति वृश्चति कृन्तति ॥१२४॥
 चतुर्दश त्रोटयति द्यति छेदयतीत्यमी ।
 (६) त्रोटति वृध्यति च्छेदे च्छिद्यते कर्मकर्तृके ॥१२५॥
 (७) भिन्ते विदारयति च भिनन्ति द्यति मुण्डति ।
 विलति स्फोटयति च दृणात्याखण्डयत्यपि ॥१२६॥
 मुस्यति च्छिद्रयति च दारयत्यपि भेदने ।

- (८) दहति श्रेषति श्लेषत्यपि प्रोषति चूर्यते ॥२२७॥
 तापयत्योषति तपत्यपि प्लुष्यति कुण्डते ।
 दाहे कूटयति प्रोपयमी(९)तत्र तु गंहिते ॥ २२८ ॥
 दन्दहते दन्दहीति दन्दगधीति पदत्रयम् ।
- (१०) श्रोचति स्तेनयति च चुरण्यति च रुण्टति ॥२२९॥
 स्तेये चोरयति ग्लोचयति कौजति खोजति ।
 मुष्णाति लुण्टयति च मूषत्यपहरत्यदः ॥२३०॥
 आत्मने(११)ऽप्यास्कन्दतीति जर्हतीति बलाद्धृतौ ।
- (१२) प्रसहत्यात्मने ऽप्येव हठतीति बलात्कृतौ ॥२३१॥
- (१३) धूर्तक्रियायां शठति द्राघते मद्धते त्रयम् ।
- (१४) निष्कुष्णाति च निष्कर्षे निष्कर्षति च दूलति ॥२३२॥
 स्यान्निष्कुलाकरोत्येतदात्मने (१५) चात्र सव्यये ।
 डाज्जिष्पत्रासपत्राभ्यां करोति कुरुते परे ॥२३३॥
- (१६) संदानयति वध्नाति मूर्वत्यन्दति कीलति ।
 पाशयत्यन्तति जुटति सिनुते च कञ्चते ॥२३४॥
 कचते टङ्कयति च योजयत्यपि मव्यति ।
 काञ्चते ग्रन्थयति च सिनाति च सिनोति च ॥२३५॥
 संयच्छत्यात्मने पद स्युर्नह्यत्यपि दधाति च ।
 युनातीति मवते च बन्धे मवति योजति ॥२३६॥
- (१७) स्तम्भते स्कम्भते स्तम्भे वस्यत्यपि च पीलति ।
 स्तम्भोति प्रतिवध्नाति स्तम्भ्नाति स्तम्भयत्यपि ॥२३७॥
 स्कम्भोति चैव स्कम्भ्नाति स्तुम्भोति स्कम्भयत्यपि ।
 स्तुम्भ्नाति चैव स्कुम्भ्नाति स्कुम्भोत्येतानि षोडश ॥२३८॥
- (१८) साहसिक्ये प्रकुरुते(१९)दुःखयत्यघयत्यपि ।
 कष्टायते दुष्कृते ऽमी(२०)प्रत्यवैति तु दुष्यति ॥२३९॥

३४

आख्यातचन्द्रिकायाम्

विघ्ने विहन्त्यन्तरेति प्रत्यूहत्यात्मने ऽप्यदः ।

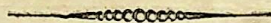
विघ्नयस्यन्तरयति विच्छिन्ते विच्छिनत्ति च ॥२४०॥

(२१) सन्ताने सन्तनोतीति निर्वहत्यात्मने द्वयम् ।

तथा सत्रयते सन्तानयतीति चतुष्टयम् ॥२४१॥

इति शूद्रचेष्टावर्गः ।

इति द्वितीयकाण्डः ॥

आख्यातचन्द्रिकायाम्

तृतीयकाण्डः ॥

प्रकीर्णकसनाद्यन्तनानार्थान्यात्मनेपदे ॥ १ ॥

तदन्यस्मिन् विभागश्च संश्रुयन्ते ऽत्र वर्गशः ।

अथ प्रकीर्णकवर्गः ॥

यानि पूर्वमसंगत्या नैवाख्यातान्यचक्षत ॥ २ ॥

वक्ष्यन्ते तानि वर्गे ऽस्मिन् प्रकीर्णख्ये यथास्मृति ॥

(१) विभाति व्युच्छते व्युष्टे प्रभाति विविशत्यपि ।

(२) श्विन्दते श्वेतते त्रीणि स्युः शुक्लत्वे ऽवदायति ॥ ३ ॥

(३) रज्यति त्रीणि रजति लोहितायति चात्मने ।

शोणतीति च रञ्जिन्नि(४)श्यामत्वे श्यामलायते ॥ ४ ॥

नीलायते नीलति च तथा श्यामायते पदम् ।

(५) विन्दत्यवयवे भिन्दत्यवयौति सटत्यपि ॥ ५ ॥

(६) संघाते झटति श्रोणत्येवं जटति पूलति ।

गोष्टते लोष्टते श्लोणत्यपि भ्रक्षति पिण्डते ॥ ६ ॥

श्लोकते हुण्डते पिण्डयति पूलयतीत्यपि ।

शण्डते ऽथो मुस्तयति स्थायत्यश्रोति चाक्षति ॥ ७ ॥

इति प्रकीर्णकवर्गः ।

अथ सनाद्यन्तवर्गः ॥

(१) धातोस्तुमर्थादिच्छायां सनि रूपं बुभूषति ॥

शिशिक्षिपतइत्यादि-पूर्ववच्चात्मनेपदम् ॥ ८ ॥

- (२) सुपो मान्ताव्ययान्यस्मात्कचित्काम्यतिकर्मणः ।
आत्मनस्तु तदिच्छायामर्थे शब्दद्वयं भवेत् ॥ ९ ॥
पुत्रकाम्यति पुत्रीयत्यृक्काम्यत्यृच्यतीति दिक् ।
- (३) एवं कर्मण आधारादाचारादुपमार्थकात् ॥ १० ॥
कचित्पुत्रीयति च्छात्रं मञ्चे सौधीयतीति दिक् ।
- (४) उपमानात्तथा कर्तुराचाराथे क्यङि क्किपि ॥ ११ ॥
द्वे रूपे भवतो यद्रद् गर्दभो ऽश्वायते ऽश्वति ।
- (५) क्यङ्योजोऽप्सरसोर्नित्यं पयआदेस्तु वा सलुक् ॥ १२ ॥
कन्या ऽप्सरायते त्वोजायते ऽहिः कं पयायते ।
पयस्यते तथा ऽन्यस्मात्सलोपादि समूहताम् ॥ १३ ॥
- (६) च्व्यर्थे भृशादेर्हलोपे क्यङ्यच्च्यन्तादृशायते ।
सुमनायतइत्यादिरूपाण्यृहानि सर्वतः ॥ १४ ॥
भृशः शश्वत्पद्रेहद्रेहद्रर्चो ऽथ दुर्मनाः ।
सुमना उन्मना ओजो ऽभिमनाश्चपलः शुचिः ॥ १५ ॥
मन्दरेफन्मद्रभद्रपरिडताण्डरकण्डराः ।
उत्सुको हरितो नीलः फेनः शीघ्रो भृशादयः ॥ १६ ॥
- (७) तत्रैव डाज्लोहितादेः क्यपि वा चात्मनेपदम् ।
दिग्लोहितायतीत्यादि डाचः पटपटायति ॥ १७ ॥
लोहितजिह्मश्यामाः सुखदुःखे धूमचर्मगर्वाश्च ।
हर्षो मूर्छा निद्रा कृपा च करुणादयो ऽप्यवृत्करणात् ॥ १८ ॥
- (८) कष्टात्सत्राच्च कक्षाच्च कृच्छ्राद्गहनतो ऽपि च ।
कष्टायतेप्रभृतयः पापार्थं क्रमणे क्यङि ॥ १९ ॥
- (९) तं वर्तयति रोमन्थाद्रोमन्थायतइत्यदः ।
- (१०) बाण्योष्मफेनादुद्रान्ताविदं बाण्यायते मुखम् ॥ २० ॥

- (११) सुखादेः स्यादनुभवत्यर्थे दुःखायतेमुखाः ।
 सुखदुःखासकृपणकरुणालीकतृप्रवत् ॥ २१ ॥
 कृच्छ्रप्रतीपसोदाः स्युरमी दश सुखादयः ।
- (१२) शब्दादिषु कृतौ शब्दायते वैरायतेमुखाः ॥ २२ ॥
 शब्दादयस्तु सूत्रोक्ता वार्तिकोक्ता अटादयः ।
 अटाट्टशीकाकोटाश्च सोटापृष्ठौ च दुर्दिनम् ॥ २३ ॥
 पोटापृष्ठा च मुदिनं नीहारश्चेत्यटादयः ।
- (१३) तपस्यतीत्यादिकं तु प्रायः पूर्वं प्रदर्शितम् ॥ २४ ॥
- (१४) कण्ड्वादेर्यकि कण्डूयसात्मने ऽपि हृणीयते ।
 असूयतीत्यादिकं च प्रायः प्रागेव कीर्तितम् ॥ २५ ॥
- (१५) धातोर्हलादेरेकाचः पौनःपुन्ये भृशे यङि ।
 चेक्रीयतेप्रभृतयो (१६) न भृशार्थे शुभे रुचः ॥ २६ ॥
- (१६) बहुलं लुकि तत्रापि बोभोसादिकमूहताम् ।
- (१७) सूचिसूत्र्यृणुमूत्र्यर्यव्यशिभ्यश्च यङिष्यते ॥ २७ ॥
 सोसूच्यते ऽटाव्यते ऽरार्यते आदिकं ततः ।
- (१८) गत्यर्थेभ्यस्तु कौटिल्ये लुपादेर्भावगर्हणे ॥ २८ ॥
 यङि जङ्गम्यते लोलुप्यतइत्यादिकं भवेत् ।
- (१९) प्रयोजकस्य व्यापारे धातुमात्राकृतेरिणिचि ॥ २९ ॥
 भावयत्यादि तत्रोहं णिचश्चेसात्मनेपदम् ।
- (२०) सुवन्ताणिचि धात्वर्थे बहुलं भादि चेष्टवत् ॥ ३० ॥
- (२१) तत्करोतीति मुण्डादेः वटुं मुण्डयतीति दिक् ।
- (२२) स्थूलादेस्तु तदाचष्टे स्थवयत्यादिकं भवेत् ॥ ३१ ॥
- (२३) सत्यार्थवेदादापुक् च स्यात्सत्त्वापयतीति दिक् ।
- (२४) श्वेताश्वादश्वतरतो लोपो ऽश्वतरयोरिणिचि ॥ ३२ ॥
 गालोडिताह्वारकयोर्लुप्येते इतकौ तथा ।

श्वेतयसश्चयति गालोडयसाह्वयति ॥ ३३ ॥

(२५) णिच् कृतत्वचवर्गोभ्यस्तं गृह्णात्यर्थइष्यते ।

अत्वं च हलिकल्योः स्या(२६)न्निध्याने रूपशब्दतः ॥ ३४ ॥

(२७) विमोके संयमे पाशा(२८)त्तूस्ताद्विहनने भवेत् ।

(२९) भोजने तन्निवृत्तौ च व्रतशब्दाणिचो विधिः ॥ ३५ ॥

(३०) परिधाने समाच्छादे वस्त्रा(३१)ल्लोभ्नोऽनुमार्जने ।

(३२) तेनातिक्रामत्यर्थे ऽश्वयति हस्तयतीति च ॥ ३६ ॥

(३३) सेनाशब्दात्तृतीयान्तादभियाने तु सः प च ।

(३४) वीणाया उपगाने स्या(३५)त्सन्नाहे वर्मणो भवेत् ॥ ३७ ॥

(३६) चूर्णादवध्वंसने ऽर्थे(३७)तूलाणिजवकोषणे ।

(३८) श्लोकादुपस्तुतौ(३९)वास्याः परेऽच्छेदनइष्यते ॥ ३८ ॥

(४०) णिङङ्गात्तन्निरसने दिग्घस्तयतआदिकम् ।

(४१) पुच्छादुदसने णिङ् स्यात्पर्यासे व्यसने ऽपि च ॥ ३९ ॥

(४२) जीवरात्संचये चार्थे परिधाने च णिङ् भवेत् ।

(४३) भाण्डात्समाचिनोत्यर्थे णिङ् संभाण्डयते हि दिक् ॥ ४० ॥

(४४) निर्दिष्टार्थे कृतस्तस्मादुपसर्गादितो ऽपि च ।

कंसं घातयतीत्यादिसिद्धये ऽन्यो णिजुच्यते ॥ ४१ ॥

प्रत्यक्षमिव कंसादेः साधनत्वेन मन्यते ।

उक्तं हि भर्तृहरिणा महाभाष्यानुसारिणा ॥ ४२ ॥

शब्दोपहितरूपांश्च बुद्धेर्विषयतां गतान् ।

प्रत्यक्षमिव कंसादीन् साधनत्वेन मन्यते ॥ ४३ ॥

इति सनाद्यन्तवर्गः ।

नानार्थवर्गः ।

३५

अथ नानार्थवर्गः ॥

- अथ नानार्थधातून्त्याख्यातानीह कानिचित् ।
यथामति प्रदर्श्यन्ते व्यक्तं भूवाद्यनुक्रमात् ॥ ४४ ॥
गणे ऽवधारणात्कापि सूत्रे तेन विशेषणात् ।
काप्यर्थान्तरनिर्देशादनेकार्था हि धातवः ॥ ४५ ॥
(१) भवतीत्येव सत्तायां प्राप्तिरसम्पत्तिजन्मसु, ।
आद्योपलम्भे पर्याप्तौ सामर्थ्ये प्रभवत्ययम्, ॥ ४६ ॥
सम्भावनायां माने च साहित्ये सम्भवत्यसौ, ।
शक्तिप्राप्त्योर्विभवति, प्राकट्ये व्युद्भवत्यपि, ॥ ४७ ॥
(२) ग्रन्थप्रतिष्ठालिप्सासु गाधते(३)नाथतीति तु ।
याच्चोपतापैश्वर्येषु(४)तेष्वाशिपि च नाथते ॥ ४८ ॥
(५) स्तवे ऽभिवादने चापि वन्दते (६) भन्दते पुनः ।
सौख्यकल्याणयो(७)र्मोदमदस्वप्नगतिस्तुतीः ॥ ४९ ॥
आह मन्दतइत्येत (८) ददते दानधारणे ।
(९) क्रीडायामूर्दते माने(१०)ह्लादते ह्लादशब्दयोः ॥ ५० ॥
(११) कुन्थति पुन्थति लुन्थति मन्थति मान्थसमी पञ्च ।
हिंसासंक्लेशनयो(१२)श्चन्दत्याह्लाददीपनयोः ॥ ५१ ॥
(१३) गतिमाङ्गल्यशास्त्रेषु सेधति (१४) स्थैर्यहिंसयोः ।
खद(१५)सथार्दति गतियाच्चाहिंसामु संमतम् ॥ ५२ ॥
(१६) कन्दति क्रन्दति कृन्दसाह्वाने रोदने त्रयम् ।
(१७) द्रेकते ध्रेकते शब्दोत्साहयो(१८)श्चकते पुनः ॥ ५३ ॥
तृप्तौ च प्रतिघाते च(१९)गत्याक्षेपे तु मङ्गते ।
कैतवे(२०)द्राघते त्वेतत्सामर्थ्यायामयोर्मतम् ॥ ५४ ॥
(२१) गतौ लङ्घतइत्येतन्निवृत्तौ भोजनस्य च ।
(२२) शोषणे चालमर्थे च राखत्योखति लाखति ॥ ५५ ॥

- द्राखति ध्राखतीत्येते(२३)गतौ त्वङ्गति कम्पने ।
 (२४) मञ्जते धारणोच्छ्रायपूजने(२५)प्वथ कञ्जते ॥ ५६ ॥
 दीप्तिवन्धनयो(२६)र्गत्यामीजते कुत्सने ऽपि च ।
 (२७) शाठ्यमेदनदम्भेषु मुञ्जते मचते पदम् ॥ ५७ ॥
 (२८) स्थानार्जनोपार्जनगतिष्वृजेः स्यादजते पदम् ।
 (२९) स्यात्संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्ठम्भिविलेखने ॥ ५८ ॥
 तारे शब्दे कोचतीति(३०)याच्च।गत्योस्तथा ऽञ्जते ।
 (३१) तयोश्च पूजने चाञ्ज(३२)त्यजति क्षेपणे गतौ ॥ ५९ ॥
 (३३) कौटिल्याल्पीभवनयोः कुञ्जति कुञ्जतीत्युभे ।
 (३४) मूर्च्छत्येष समुच्छ्राये मोहे स्यात्(३५)खर्जतीति तु ॥ ६० ॥
 व्यथने पूजने(३६)हिंसात्राणयोस्तुञ्जतीत्ययम् ।
 (३७) शब्दे गजति मादे च(३८)हिण्डते ऽनादरे गतौ ॥ ६१ ॥
 (३९) अतिक्रमे च हिंसायामदृते(४०)मुण्डते शुचौ ।
 पलायने च(४१)कटति वर्षावरणयोर्गतौ ॥ ६२ ॥
 (४२) शटत्ययं विशरणे गतौ रुज्यवसादने ।
 (४३) बाल्ये च परिभाषायां लटती(४४)त्यथ पेटति ॥ ६३ ॥
 शब्दसङ्घातयो(४५)र्मादे निवासे च मठत्यदः ।
 (४६) हठतीति बलात्कारे प्लुतौ शङ्कन्दने ऽपि च ॥ ६४ ॥
 (४७) हिंसासंक्लेशयोः पेट(४८)त्यथो शठति कैतवे ।
 तयो(४९)श्चाथो लुण्ठतीति गतावालस्यएव च ॥ ६५ ॥
 (५०) तेपते क्षरणे कम्पे(५१)ग्लेपते दैन्यकम्पयोः ।
 (५२) अवसंससे प्रमादे च संसते(५३)लम्बते पुनः ॥ ६६ ॥
 शङ्के चावसंसने च(५४)मानसे च जपत्ययम् ।
 (५५) हिंसाभाषणयोः शोभ(५६)त्यत्र दीप्तौ च शुम्भति ॥ ६७ ॥
 (५७) शब्दे रङ्गति गत्यां तु घटादावेष पठ्यते ।

- (५८) पैणति प्रेरणाश्लेषगमनेषु पदं त्रिषु ॥ ६८ ॥
 (५९) लौहित्ये शोणति गतौ(६०)संभक्तौ वनति ध्वनौ ।
 (६१) दीप्तिकान्तिगतिष्विष्टं त्रिष्वर्थेषु कनखदः ॥ ६९ ॥
 (६२) गतौ च शब्दसंभक्तयोरमतीति प्रयुज्यते ।
 (६३) क्रमते क्रम्यते स्यातां तायनोत्साहवृत्तिषु ॥ ७० ॥
 (६४) नयते रक्षणे गत्यां (६५) दयते तु तयोरपि ।
 आदानदानहिंसामु (६६) कनूयते क्लेशशब्दयोः ॥७१॥
 (६७) पूयते स्याद्विशरणे दुर्गन्धे (६८) चाय तायते ।
 पालने स्फीततायाञ्च (६९) प्रेप्सागखोश्च हर्यति ॥७२॥
 (७०) भ्रंशे ऽदने गलति च (७१) शब्दसंख्यानयोर्द्वयोः ।
 कलते (७२) शलते त्वेष चलने संवृतावपि ॥७३॥
 (७३) भलते भल्लते हिंसादानयोः परिभाषणे ।
 (७४) चलने सञ्चये चोक्तः खलतीति (७५) फलत्यदः ॥७४॥
 आदितश्चेद्विशरणे निष्पत्तौ स्यादनादितः ।
 (७६) अलते ऽलति भूषायां पर्याप्तौ वारणे द्वयम् ॥ ७५ ॥
 (७७) गतौ जग्धौ च चरति (७८) संघाते रुजि शूलति ।
 (७९) हिंसाकरणयोः कृष्णेः कृणोति प्रापणे ऽपि च ॥७६॥
 (८०) पराभिभूतावुत्कर्षे जयसन्ते त्वकर्मकः ।
 (८१)स्वाम्यर्थदानावगतिप्रवेशयाच्चागतीच्छाश्रुतिवृत्त्यवाप्तीः७७
 आलिङ्गरक्षाद्युतिभागवृद्धिहिंसाक्रियाश्चावतिरेष वक्ति ।
 (८२) धुक्षते धिक्षते संक्षीपनक्लेशनजीवने ॥ ७८ ॥
 (८३) हिंसाविश्राणनगतिष्वीषते स्यात्तु (८४) दक्षते ।
 शैघ्रवृद्धयोर्घटादौ तु तदेव गतिहिंसयोः ॥ ७९ ॥
 (८५) स्यान्मौण्ड्येज्योपनयनव्रतादेशेषु दीक्षते ।
 (८६) जिज्ञासने च विद्याया ग्रहणे चापि शिक्षते ॥ ८० ॥

- (८७) कासते कफजे शब्दे दीप्तौ चायं प्रयोगतः ।
 (८८) द्राङ्क्षति ध्राङ्क्षति ध्वाङ्क्षतीच्छायां घोरवाशिते ॥ ८९ ॥
 (८९) अक्षयक्ष्णोति सङ्घाते व्याप्तावप्य(९०)थ मर्षति ।
 सहने सेचने(९१)श्लेषक्रीडयोर्लसतीत्यदः ॥ ८९ ॥
 (९२) जर्जति द्वे चर्चति संतर्जने परिभाषणे ।
 (९३) उरसा गमने दाने वृद्धावपि च मोहते? ॥ ८३ ॥
 (९४) क्षेवदते स्नेहने मोक्षे (९५) दीप्तौ स्वादे च रोचते ।
 (९६) प्रमादे संसते चावसंसने ध्वंसने गतौ ॥ ८४ ॥
 (९७) क्षञ्जते दानगयोः स्याद्(९८)व्यथते चलने भये ।
 (९९) कम्पे विलसने चार्थे कम्पते चलतीत्ययम् ॥ ८५ ॥
 (१००) हलतीति पदं गत्यां तदेव चलने मितम् ।
 (१०१) हर्षग्लेपनयोर्मिच्चान्मदेर्मदयतीति णौ ॥ ८६ ॥
 (१०२) बलतीत्येष धान्यस्यावरोधे प्राणने ऽपि च ।
 (१०३) बन्धुक्रियायां संस्त्याने कोलती(१०४)त्यथ होलति ॥ ८७ ॥
 स्याद्विसासंवरणयोः (१०५) क्रोशसाह्वानरोदने ।
 (१०६) सीदति स्याद्विशरणे गतावप्यवसादने ॥ ८८ ॥
 (१०७) संपर्चने तु कौटिल्ये प्रतिष्ठम्भे विलेखने ।
 तारे शब्दे कोचतीति ज्वलादेरितरस्य च ॥ ८९ ॥
 (१०८) मिथ्याज्ञाने ऽनवस्थाने भ्रमति भ्राम्यतीत्युभे ।
 *स्त्यायतेः प्रागात्मने ऽपि(१०९)गतिशुद्ध्योस्तु धावति ॥ ९० ॥
 (११०) पदं भूषणपर्याप्तिवारणेष्वलतीत्यदः ।
 (१११) दीप्सादानगतिष्विष्टमसती (११२) त्यथ चीवति ॥ ९१ ॥
 स्यादादाने संवरणे (११३) ऽप्यथ हिंसनेमेधयोः ।

* इतउत्तरं(१२६)स्त्यायतेः प्राग् वक्ष्यमाणा धातवः आत्मनेपदेऽपि भवन्तीत्यर्थः ।

- मेदत्येत(११४)न्मेधति तु संगमे च तयोरपि ॥ ६२ ॥
- (११५) कुत्सायां सन्निकर्षे च नेदती(११६)त्यथ वेणति ।
चिन्तानिशामनगतिवादित्रग्रहबुद्धिषु ॥ ६३ ॥
- (११७) निशामने ऽर्चने चाय(११८)त्यथ स्पशति बाधने ।
स्पर्शने(११९)वहतीत्येतत्स्यन्दने प्रापणे धृतौ ॥ ६४ ॥
- (१२०) क्षपत्यादानसंवृत्योः हिंसायां चेन्न चात्मने ।
- (१२१) यजतीति तु देवार्चादानसङ्गतिकर्मसु ॥ ९५ ॥
- (१२२) ह्वयति स्पर्धने शब्दे(१२३)वपत्युप्तौ च मुगडने ।
- (१२४) दाने निरसने दीप्तावप्यवाच्चेपतीत्यदः ॥ ६६ ॥
- (१२५) शब्दसङ्घातयोर्धात्वोः स्त्याय(१२६)त्यथ धमत्यदः ।
कृशानुफूत्कृतौ शब्दे(१२७)ऽप्युपतापे स्वरत्यपि ॥ ६७ ॥
- (१२८) ऋच्छेर्गतीन्द्रियलयमूर्तिभावेषु ऋच्छति ।
ऋच्छादेशे तदेवार्तेः शिति स्यात्प्रापणे गतौ ॥ ६८ ॥
- (१२९) सवतीति पदं धात्वोः प्रसवैश्वर्ययोर्गतौ ।
- (१३०) प्लवे तरत्युत्तरणे(१३१)स्कन्दतीति तु शोषणे ॥ ६९ ॥
गत्या(१३२)मथो नमत्येतन्नमस्कारे ऽपि शब्दने ।
- (१३३) सेवने सचते तद्रत्नमवाये सचत्यपि ॥ १०० ॥
- (१३४) वदते तूक्तिविषयभासनोत्साहवृत्तिषु ।
- (१३५) सहते ऽभिभवे क्षान्तौ गतिवृद्धयोः श्रवत्ययम् ॥ १०१ ॥
- (१३६) पवते रक्षणादौ च सोमस्य मरुतो गतौ ।
- (१३७) निर्गोतृत्वेन भजने तिष्ठते स्वप्रकाशने ॥ २ ॥
- (१३८) देवार्चासङ्गतिकृतिमैत्रीषु पथिकर्तृके ।
धात्वर्थे मन्त्रकरणे ऽकर्मके चोपतिष्ठते ॥ ३ ॥
परस्मैपदमन्यत्र लिप्सयोपस्थितौ न वा ।

इति भ्वादिगणः ।

- (१३९) गतिगन्धनयोर्वाति(१४०)हन्तीति गतिहिंसयोः॥४॥
 (१४१) ग्रहणे ऽप्युपहन्त्येतदशुचीकरणे? ऽपि च ।
 (१४२) वेतीति कान्तिगमनप्रजनासनखादने ॥ ५ ॥
 (१४३) गतिशासनयोः कस्त (१४४)ईर्ते तु गतिकम्पयोः ।
 (१४५) ईद्वे स्तुतौ गतिनायां याज्ञपेरणभोजने? ॥ ६ ॥
 (१४६) व्यक्तवाचि भवेच्छष्टे दृष्टौ(१४७) यौति तु मिश्रणे ।
 अमिश्रणे ऽपि(१४८)सौतीति प्रसवैश्वर्ययोर्मतम्॥७॥
 (१४९) ज्ञानविश्वासयोः प्रत्येत्य(१५०)ध्येत्यधिगमे स्मृतौ ।
 (१५१) भक्षे जक्षिति हसने(१५२)दीधीते भासि देवने ॥८॥
 (१५३) वेवीते वेतितुल्यार्थ,श्छान्दसाविति भाष्यकृत् ।
 (१५४) तवीति तौति वृद्धयर्थे हिंसायां पूरणे गतौ ॥९॥

इत्यदादिगणः ।

- (१५५) जुहोति हविरासेके दाने ऽप्येके (१५६)पिपति तु ।
 पालने पूरणे(१५७) दीप्तौ क्षरणार्थे जिघर्त्यदः ॥१०॥
 (१५८) बभस्ति भर्त्सने दीप्तौ(१५९)मिमिती मानशब्दयोः ।
 (१६०) नेनेक्ति पोषणे शौचे(१६१)विभर्ति धृतिपोषयोः ॥११॥
 तयोर्दधाति दाने चाभिदधात्युक्तिवन्धयोः ।
 श्रदधाति तु विस्रम्भस्पृहयोः पञ्च चात्मने ॥१२॥

इति जुहोत्यादिगणः ।

- (१६२) विजिगीषागतिक्रीडाव्यवहारद्युतिस्तुतीः ।
 दीव्यतीत्याह (१६३)गत्यां तु शोषणे स्त्रीव्यतीत्यदः॥१३॥
 (१६४) क्रस्यति ह्वरणे दीप्तौ(१६५)व्रीडतीत्येष चोदने ।
 लज्जायां(१६६)चाथ हिंसायां त्वरणे चापि तूर्यते॥१४॥
 (१६७) घूर्यते गूर्यते चोभे गतिहिंसनयोर्मते ।
 (१६८) हिंसायां च वयोहानौ घूर्यते जूर्यते पदे ॥ १५ ॥

- (१६६) हिंसायां शूर्यते स्तम्भे(१७०)ऽप्यथ संराद्धिहिंसयोः ।
रध्य(१७१)त्युपक्रमज्ञानस्वीकारे प्रतिपद्यते ॥१६॥
- (१७२) विक्रितिक्षणवृद्ध्यादौ राध्यत्येतदकर्मकम् ।
- (१७३) हर्षणे मोचने दृष्य(१७४)त्यथ ग्लानौ च ताम्यति ॥१७॥
काङ्क्षायामपि(१७५)खेदे तु श्राम्यत्येष तपस्यपि ।
- (१७६) मोचने क्षिप्यति स्नेहे(१७७)गात्रस्थौल्ये ऽपि मेद्यति ॥१८॥
इति त्रिवादिगणः ।
- (१७८) पीडने मन्थने स्नाने सन्धाने ऽभिपुणोत्यदः ।
आत्मने(१७९)ऽप्यथ वृद्धौ च हिनोतीति गतावपि ॥१९॥
- (१८०) सङ्घाते चाश्नुते व्याप्तौ(१८१)स्पृणोति प्रीतिपालने ।
इति स्वादिगणः ।
- (१८२) जुषते सेवने प्रीतौ (१८३) विजते चलने भये ॥२०॥
- (१८४) युद्धनिन्दादानहिंसाकथनेषु रिफत्यदः ।
- (१८५) शब्दोपकृत्योः कुणति(१८६)चृतति ग्रन्थहिंसयोः ॥२१॥
- (१८७) गतिकौटिल्यहिंसामु द्रुणती(१८८)त्यथ खण्डने ।
छेदे खुरति(१८९)भीमार्थशब्दयोर्धुरतीत्यदः ॥ २२ ॥
- (१९०) ऐश्वर्यदीप्सोः सुरति(१९१)किलति श्वेत्यखेलयोः ।
- (१९२) इलति प्रेरणे स्वप्ने(१९३)प्यथाक्षेपप्रमर्दयोः ॥ २३ ॥
मुट(१९४)सथ कुडत्येतद्भाल्ये च वसने मतम् ।
- (१९५) निवासगत्योः क्षियति(१९६)गतौ स्थैर्ये ध्रुवत्यदः ॥२४॥
इति तुदादिगणः ।
- (१९७) दीप्तिदेवनयोश्छृन्ते छृणत्तीति(१९८)तृणत्यदः ।
तृन्ते हिंसानादरयो(१९९)र्विनक्ति चलने भये ॥२५॥
- (२००) अनक्ति अक्षणगतिकान्तिव्यक्तिषु कीर्तितम् ।
इति रुधादिगणः ।

- (२०१) साहसिक्यप्रकथनोपयोगेषु च सेवने ॥ २६ ॥
 पदं प्रकुरुते(२०२)ऽथाधिकुरुते ऽभिभवे तथा ।
 क्षान्तौ(२०३)विकुरुते शब्दकर्मके ऽर्थे ऽप्यकर्मकः ॥२७॥
- (२०४) ऊर्युर्युररीभ्यश्च करोति कुरुते पदे ।
 विस्ताराङ्गीकरणयोः(२०५)प्रतियत्रे तु वैकृते ॥२८॥
 उपस्कुरुतइत्येतद्वाक्याध्याहारयोरपि ।
- (२०६) हृष्टभक्षार्थिनीडार्थिविहंगमचतुष्पदाम् ॥ २९ ॥
 आलेखने ऽपस्कुरुत आत्मनेपदमुद्धिधेः ।
 इति तनादिगणः ।
- (२०७) कान्तितर्पणयोः प्रीणा(२०८)सथ श्रीणाति मिश्रणे ॥३०॥
 पाके(२०९)चाथ पृणातीति पालने पूरणे ऽपि च ।
- (२१०) श्रद्धाति प्रतिहर्षे ऽपि मोचने(२११)चाथ पूरणे ॥३१॥
 मुष्णाति द्वे च प्लुष्णाति मोचने स्नेहने त्रिषु ।
- (२१२) गृह्णात्येतदुपादाने ज्ञाने गृह्णीतइत्यपि ॥ ३२ ॥
- (२१३) अवष्टभ्नात्यवष्टभ्नोऽयन्तिकालम्बनार्थकौ ।
 इति क्रयादिगणः ।
- (२१४) दर्शनाङ्कनयोर्लक्षय(२१५)सथोर्जयतीति तु ॥ ३३ ॥
 बलप्राणनयोः(२१६) कुट्टयति च्छेदनभर्त्सने ।
- (२१७) गलसंस्कारयोः शाठयति श्वाठयति द्वयम् ॥ ३४ ॥
- (२१८) भाषाहिंसावलादाननिकेतेषु च पञ्चसु ।
 पदं तुञ्जयतीत्याह तथा पिञ्जयतीत्यपि ॥ ३५ ॥
- (२१९) मण्डयत्येष भूपायां हर्षे पुस्तयतीति च ।
- (२२०) स्यादादरानादरयोस्तथा बुस्तयतीत्यदः ॥ ३६ ॥
- (२२१) मार्गसंस्कारगत्योः स्याद्वाजयसेतदर्थयोः ।
- (२२२) ज्ञापने मारणादौ च ज्ञपयत्येतदीरितम् ॥ ३७ ॥

आत्मनेपदपरस्मैपदवर्गः ।

४७

- (२२३) छेदने पूरणे चापि वर्धयत्येतदर्थयोः ।
 (२२४) संश्लेषणे च ग्रहणे पदं स्पाशयते भवेत् ॥ ३८ ॥
 (२२५) चेतनायां वेदयते तथा ऽऽख्याने विवासने ।
 (२२६) निकारे चाप्युपस्कारे यातयत्येतदीरितम् ॥ ३९ ॥
 (२२७) निर्यातयति वैरस्य शुद्धौ न्यासार्पणे हृतौ ।
 (२२८) छेदने स्नेहने चापि हरणे वासयत्यदः ॥ ४० ॥
 (२२९) संपर्चने मोहने च रेचयत्यपि रेचति ।
 (२३०) श्रद्धायां चोपकरणे तानयत्युपतापने ॥ ४१ ॥
 (२३१) शौचालंकारयोर्मर्जियति मार्जति चेरितम् ।
 (२३२) लवने क्षालने चार्थे स्यात्पलपूलयतीत्यदः ॥ ४२ ॥
 (२३३) वर्णाक्रियायां विस्तारे गुणोक्तौ वर्णयत्यदः ।

इति चुरादिगणः ।

- (२३४) ऋतीयते धिग्घृणयोः (२३५) पूजाद्वृद्धयोर्महीयते ॥ ४३ ॥
 (२३६) भोजने तन्निवृत्तौ च पदं व्रतयतीत्यदः ।

इति नामधातवः ।

- (२३७) रोषे च वैमनस्ये च मन्तूयति पदं विदुः ॥ ४४ ॥
 (२३८) माधुर्यपूजयोर्विलगूयति (२३९) स्यात्तु हृणीयते ।
 रोषमन्दाक्षयोः (२४०) स्वप्ने धौर्त्ये लेव्यति लोव्यति ॥ ४५ ॥

इति कण्डवाद्यः ।

इत्यनेकार्थवर्गः ।

अथात्मनेपदपरस्मैपदवर्गः ॥

- (१) भावे कर्मणि सर्वस्माद्धातोः स्यादात्मनेपदम् ।
 ङिञ्यस्तथा ऽनुदात्तेद्भयो भूयते प्यायते ऽयते ॥ ४६ ॥
 (२) क्रियाव्यतिहृतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिषिञ्चते ।

- (३) शब्दार्थहसावहृगतिर्हिसार्थकान्न तत् ॥४७॥
व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येति हन्तीत्यमूर्दिशः ।
नात्र संप्रवहन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ४८ ॥
- (४) परस्परेतरान्योन्योपपदान्नात्मनेपदम् ।
अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येषा दि(५)ङ्गिपराद्विशेः ॥४९॥
- (६) परिव्यवेभ्यः क्रीणाते(७)र्जयतेर्विपरापरात् ।
- (८) आङो दाङो विकासस्वास्यप्रसारणयोर्न हि ॥५०॥
- (९) गमेः क्षमायां णोराङि नुपृच्छ्योः(१०)क्रीडतेरनोः ।
पर्याङ्भ्यांच(११)समोऽकूजे(१२)जिज्ञासायांशकेःसनः॥५१॥
- (१३) अपस्करो(१४)ऽथो हरतेर्गतिताच्छील्य(१५)आशिषि ।
नाथः(१६)शपेस्तु शपथे(१७)स्थो निर्णतौ प्रकाशने॥५२॥
प्रतिज्ञायामावसंविप्रा (१८) दुदो ऽनूर्ध्वचेष्टने ।
- (१९) देवार्चासंगतिकृतिमैत्रीषु पथिकर्तृके ॥ ५३ ॥
धात्वर्थे मन्त्रकरणे ऽकर्मके चोपपूर्वकात् ।
वा लिप्सायां(२०)समः प्रच्छिगम्यृच्छिस्पृश्रुवेत्तितः॥५४॥
दृशो ऽर्तेश्चाकर्मकेभ्य(२१)आङ्पूर्वाभ्यां यमेर्हन् ।
- (२२) उद्विभ्यां तपतेः स्वाङ्गकर्मकेभ्यो(२३)ऽप्यथास्यतेः॥५५॥
ऊहश्च सोपसर्गाद्वा(२४) ह्यो निसंव्युपपूर्वकात् ।
- (२५) आङस्तु स्पर्धने(२६) सूचनावक्षेपणसेवने ॥ ५६ ॥
प्रतियत्ने प्रकथनोपयोगे साधने कृजः ।
- (२७) अथेः प्रसहने(२८)वेस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ ५७ ॥
- (२९) पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सञ्जनेषु भृतौ व्यये ।
नीजो विगणने(३०) कर्तृस्थिते चामूर्तकर्मणि ॥५८॥
- (३१) वृच्युत्साहस्फीततासु क्रमे (३२) स्तद्वत्परोपयोः ।
- (३३) ज्योतिरुद्गमने त्वाङो(३४) वेः पादविहृतार्थकात् ॥५९॥

- (३५) आरम्भणार्थं प्रोपाभ्यां(३६)विभाषा ऽनुपसर्गकात् ।
 (३७) अपह्वे ऽकर्मकाच्च ज्ञो (३८) ऽनाध्याने प्रतेः समः ॥६०॥
 (३९) यत्रोपसान्त्वनज्ञानासनेषूपनिमन्त्रणे ।
 विमतौ चापि वदतेः(४०)समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥६१॥
 (४१) व्यक्तवाचां सहोक्तौ च(४२)विप्रलापे विभाषया ॥६२॥
 (४३) सृजेः श्रद्धावति इयंश्च यथा मालां हि सृज्यते ।
 (४४) ग्रो ऽवा(४५)त्समः प्रतिज्ञाने(४६)चरेरुदि सकर्मकात् ॥६३॥
 (४७) समस्तृतीयायुक्ता(४८)त्स्वीकरणे तृपयच्छते ।
 (४९) तृतीया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः(५०)शिति शब्दे(५१)र्मृडः ॥६४॥
 लुङ्लिङोश्च(५२)कृजि प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ।
 (५३) सना ज्ञाश्रुस्मृतिशिष्यो नानोज्ञ आङ्प्रतेः श्रुवः ॥६५॥
 (५४) अयज्ञपात्रेषु युजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ।
 (५५) समः क्षणांते(५६)रनवने भुजेरपि च(५७)णोरणौ ॥६६॥
 यत्कर्मणो स कर्ता चेद्भवेदाध्यानवर्जिते ।
 यथा ऽऽरोहयते हस्ती स्वयं दर्शयते नृपः ॥ ६७ ॥
 (५८) भीष्म्योः प्रयोजकाद्वीतिस्मययो(५९)र्वञ्चतेर्गृध्रः ।
 प्रलम्भने(६०)लिय. पूजान्यक्कृत्योर्वञ्चने ऽपि च ॥६८॥
 (६१) मिथ्याशब्दोपपदतः पौनःपुन्ये कृजो णिचः ।
 (६२) फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो जितो णिचः ॥ ६९ ॥
 पचते कुरुते स्नानं कटं कारयते यथा ।
 चुरादेरपि लक्ष्यैः स्वरितेत्त्वमनार्पकम् ॥ ७० ॥
 (६३) अपाद्वदः(६४)समाङ्ङ्यो यमेरग्रन्थगोचरे ।
 (६५) ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥ ७१ ॥
 णिजर्थे च यजेर्नित्यं सामान्योक्तौ न तत् स्मृतम् ।
 यथा धरित्रीं दुदुहुः(६६)कृजो ऽप्यनुपरापरात् ॥७२॥

- (६७) क्षिपो ऽभिप्रत्यतिभ्यः(६८)प्राद्वहे(६९)मृषिवहोः परेः ।
 (७०) व्याङ्परिभ्यो रम(७१)उपाद्रिभाषा चेदकर्मकः ॥७३॥
 (७३) आहारचलनार्था ये गण्यन्ते ये त्वकर्मकाः ।
 चित्तवत्कर्तृकास्तद्वत्तोषयत्येष पार्थिवम् ॥ ७४ ॥
 (७४) मुद्रुस्रुबुधजनयुधेङ्गनशिभ्यश्च णिचो यतः ।
 (७५) न पादम्याङ्यमाङ्यसपरिमुद्गुरुचिवद्रसः ॥ ७५ ॥
 नृतिधेदृपिबतिभ्यश्च(७६)क्यषन्तात्तु विभाषया ।
 (७७) द्युतादेर्लुङि(७८)वृद्धयः स्यसनो(७९)र्लुटि च कल्पतेः॥७६॥
 परस्मैपद(८०)मन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥७७॥

इत्यात्मनेपदपरस्मैपदवर्गः ।

इति तृतीयः काण्डः ।

आख्यातचन्द्रिका समाप्ता ॥

पदसूची ।

अंहते.	क्ष	३२	अतिक्रामति.	क्ष	५५
अकति.	क्ष	३५	अतिक्राम्यति	क्ष	५५
अक्षति.	क्ष	६१ प्र ६	अतिचरति	क्ष	५५
		ना ८९	अतिददाति-ते.	वै	२५
अक्ष्णाति.	क्ष	६१ ना ८९	अतिशेते	क्ष	६८
अगति.	क्ष	३५	अतिसन्दधाति-ते.	अ	१०
अघयति.	शु	१९	अतिसृजति.	घ्र	११
अङ्कुपालयति.	म	४४	अत्ति.	म	२६
अङ्गति.	क्ष	३२	अभ्रःकरोति-ते.	अ	३०
अङ्गीकरोति-ते.	बु	२८	अधिकुरुते.	क्ष ६७ अ ९	
अङ्गते.	क्ष	३२	ना	२०२	
अजति.	क्ष	३२ ना ३२	अधिक्रामति.	क्ष	२७
अञ्चति.	बु	२ वै २८	अधितिष्ठति.	क्ष	२७
	क्ष	३२ ना ३१	अधिरोहति.	क्ष	२७
अञ्चति-ते		घ्र ६	अधिवसति.	क्ष	२७
अञ्चते.	क्ष	३२ ना ३०	अधिसेते.	क्ष	२७
अञ्चयति.	घ्र	६ क्ष ६८	अधीते.	वा	२
अटति	क्ष	३२	अध्यक्षयति	बु	१६
अटाट्यते.	क्ष	३५ स १७	अध्यक्षीकरोति.	बु	१६
अट्टते.	ना	३९	अध्यवस्यति.	बु	१४
अट्टयति.	अ	१० क्ष ५५	अध्यापयति.	वा	३
अडति.	क्ष	६२	अध्यास्ते.	क्ष	२७
अडुति.	क्ष	५७	अध्यति.	बु १९ ना १५०	
अणति.	ध्व	१	अनक्ति.	ना	२००
अणठते.	क्ष	३२	अनिति.	भा	५
अतति.	क्ष	३९	अनुकम्पते.	अ	१४

२

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

अनुकरोति-ते.	म	१९	अन्यथयति.	वा	१०
अनुक्रीडते.	म	१७	अन्वाजेकरोति.	क्ष	७८
अनुक्रोशति.	अ	१४	अन्वीक्षते.	वै	२८
अनुगृणाति.	वा	२४	अन्वेषते.	वै	२८
अनुगृह्णाति-ते.	अ	१४	अपकरोति.	अ १२ वा	१४
अनुतपति.	अ	१६	अपकुरुते	अ	१२
अनुतिष्ठति.	म	४	अपक्रामति.	क्ष	५३
अनुनयति-ते.	वा	३९	अपक्षयति.	भा	१५
अनुपालयति.	क्ष	१८	अपक्षीयते	भा	१५
अनुभवति.	बु	१६	अपचायति-ते	ब्र	६
अनुमनुते.	बु	२८	अपजानीते.	वा	३७
अनुमन्यते.	बु	२८	अपदिशति.	बु	१६
अनुयुङ्क्ते.	वा	३३	अपनयति.	वा	३८
अनुरजति.	अ	१८	अपभाषते	वा	९
अनुरज्यति.	अ	१८	अपभ्रंशयति.	वा	९
अनुरुणद्धि-ते.	क्ष	१३	अपरजति-ते.	अ	४
अनुरुध्यते.	अ	१	अपरज्यति-ते.	अ	४
अनुलिम्पति	म	१०	अपरध्यति.	अ	१२
अनुलिम्पते.	म.	१०	अपराध्नाति.	अ	१२
अनुवर्तते.	क्ष	१३	अपराध्यति.	अ	१२
अनुशास्ति.	वा	३	अपलपति.	वा	३७
अनुशेते.	अ	१६	अपवरति-ते.	वै	२५
अनुसन्दधाति.	बु	२२	अपवर्जयति	ब्र	११
अनुसरति.	क्ष	१३	अपवारयति.	वै	२५
अनुसृज्यते.	म	४	अपवृज्यते.	ब्र	३२
अनुहरति.	म	१९	अपवृणोति-ते	वै	२६
अन्तति.	शू	१६	अपशब्दयति.	वा	९
अन्तरयति.	शू	२०	अपस्कुरुते.	न	२०६
अन्तरति.	शू	२०	अपहरति-ते	शू	१०
अन्तर्धत्ते.	क्ष	५३	अपहृते.	वा	३७
अन्दति.	शू	१६	अपाकरोति-ते.	वा	३८
अन्यते.	भा	५	अपानिति.	भा	५

पदसूची ।

३

अपास्यति-ते	वा.	३८	अभ्यसूयति.	अ	५
अपिदधाति-ते.	वै	२५	अभ्यसि.	क्ष	६७
अपिनहति-ते.	म	१३	अभ्यस्यति-ते.	वा	५
अपेक्षते.	वै	२७	अभ्याख्याति.	वा	१३
अपैति.	क्ष	५३	अभ्याचष्टे.	वा	१३
अपाणुते.	वै	२५	अभ्यादत्ते.	म	१
अपोषाति.	वै	२५	अभ्युपगच्छति.	बु	२७
अपोहति.	वा	३८	अभ्युपपद्यते.	अ	१४
अप्येति.	भा	१६	अभ्युपेयते.	बु	२७
अप्सरायते.	स	५	अभ्युपैति.	बु	२७
अभिगच्छति	क्ष	५६	अभ्येति.	क्ष	५६
अभिजानाति.	बु	१९	अभ्रति.	क्ष	३२
अभिदधाति.	वा १	ना १६१	अमति.	क्ष ३२	ना ६२
अभिधत्ते.	वा	१	अम्बते.	ध्व	१
अभिनिविशते.	अ	१३	अयति.	क्ष	३२
अभिभवति.	क्ष	६७	अयते.	क्ष ३२	आ १
अभिमनुते.	अ	१९	अरार्यते.	क्ष ३५	स १७
अभिमन्यते.	अ	१९	अरुक्करोति-ते	क्ष	८०
अभियाति.	क्ष	५६	अर्कयति.	वा	११
अभियुङ्गे.	क्ष	५७	अर्चति-ते.	ब्र	६
अभिवक्ति.	वा	३६	अर्चयति.	ब्र	६
अभिवन्दते.	ब्र	५	अर्जति.	वै	१९
अभिवादयते.	ब्र	५	अर्जते.	ना	२८
अभिषपति.	वा	१३	अर्जयति.	वै	१९
अभिषंसति.	वा	१३	अर्थयति.	अ	२
अभिषुणोति-ते.	वै ४८	ना १७८	अर्थापयति.	वा	२९
अभिषेणयति.	क्ष	५८	अर्दति.	क्ष ३२, ८२	वै २७
अभिसन्धत्ते.	बु १५, २२			ना	१५
अभ्यनुजानाति.	बु	२८	अर्दयति.	क्ष	८२
अभ्यर्थयते.	वै	२७	अर्पयति.	ब्र	११
अभ्यवस्कन्दति.	क्ष	५७	अर्वति.	क्ष	८२
अभ्यवहरति-ते.	म	२६	अर्हति.	ब्र	६

अर्हयति.	ब्र	६	अशनायति.	म	२५
अलङ्करोति-ते.	म	११	अश्नाति.	म	२६
अलति-ते.	क्ष	६१ ना ७६, ११०	अश्नुते.	क्ष	६१ ना १८०
			अश्नोति.	प्र	६
अवकल्पयति.	बु	११	अश्वति.	स	४
अवक्रीणीते.	वै	१७	अश्वयति.	सर	४, ३२
अवगच्छति.	बु	२	अश्वस्यति.	म	४७
अवगणयति-ते,	अ	१०	अश्वायते.	स	४
अवगल्भते.	क्ष	२१	असति-ते.	म	१४ ना १११
अवगाहते.	ब्र	२	असूयति	स	१४
अवगिरते.	बु	२७	अस्तमयते.	क्ष	५२
अवगुरते.	क्ष	६२	अस्तमेति.	क्ष	५२
अवजानाति.	अ	१०	अस्ति.	भा	१
अवतंसति.	म	१२	अस्यति.	क्ष	१२
अवति.	ब्र	१६ क्ष २ ना ८१	अस्रयति.	अ	१७
			अहङ्करोति-ते.	अ	१९
अवतिष्ठते.	भा	४			
अवते.	ध्व	१			
अवत्वेषति.	ना	१२४	आकर्णयति.	बु	३०
अवदधाति-ते.	बु	२६	आकर्षति.	क्ष	६६
अवदायति.	ब्र	३ प्र २	आकाङ्क्षति.	अ	१
अवधीरयति.	अ	१०	आकास्यति.	वा	३०
अवमन्यते	अ	१०	आक्रमति.	क्ष	६७
अवमेहति.	म	७	आक्रमते.	क्ष	४९
अवयौति.	प्र	५	आक्रम्यति.	क्ष	६७
अवरुणद्धि-ते.	क्ष	६०	आक्रम्यते.	क्ष	४९
अवष्टभाति.	क्ष	५९ ना २१३	आक्रीडते.	म	१७
अवष्टभोति.	क्ष	५९ ना २१३	आक्रोशति.	वा	१२
अवध्वणति.	म	२६	आखण्डयति.	शु	७
अवस्यति.	म	३९	आख्याति.	वा	१
अवहन्ति.	वै	१४	आगमयते.	क्ष	१८
अवैति.	बु	२	आगृह्णाति.	अ	१३.

त्रा

पदमूची ।

५

आघट्टयति.	क्ष	७६	आघ्रेडयति.	वा	५	
आचरति	म	४	आयच्छति-ते	क्ष	६६	
आचष्टे.	वा	१	आयतते.	क्ष	६	
आचामति.	ब्र	४ म	२४	आरमति.	भा	१७
आचिनोति-ते.	क्ष	६१	आराधयति.	ब्र	६ अ	३
आज्ञापयति.	क्ष	९	आराध्नाति.	ब्र	६	
आञ्छति.	क्ष	६६	आरोहति.	क्ष	२७	
आतङ्कति.	भा	६	आरोहयते.	आ	५७	
आतश्चति.	वै	३७	आर्द्राकरोति-ते.	वै	१०	
आतनोति.	वा	२८	आलपति.	वा	१	
आतालीकरोति-ते.	क्ष	८२	आलभते.	बु	३२ क्ष	८२
आतिष्ठते.	बु	२७	आलम्बयति.	वै	३८	
आदधाति-ते.	म	२	आलिङ्गति.	म	४४	
आदयति-ते.	ब्र	२०	आलोकते.	बु	२९	
आदिशति-ते.	क्ष	९	आलोकयति.	बु	२९	
आद्रियते.	ब्र	७	आवर्जयति.	क्ष	४	
आध्यायति.	बु	२०	आवहति-ते.	म	२	
आनन्दति.	अ	६	आविरस्ति.	बु	१	
आनयति-ते	वै	४०	आविर्भवति.	बु	१	
आनुते.	ध्व	१२	आविष्करोति.	वा	२९	
आपयति.	क्ष	१६	आवृणोति.	वै	२५	
आपूर्यते.	भा	८	आशंसते.	अ	१	
आपृच्छते.	वा	३४	आशास्ते.	अ	१ वा	२५
आप्यायते.	भा	८	आशृणोति.	बु	२७	
आप्याययति.	ब्र	२१	आश्यायते.	वै	९	
आप्रवते.	क्ष	५४	आश्लिष्यति.	म	४४	
आप्लवते.	ब्र	२	आश्वसिति.	बु	१२	
आमनति.	वा	२	आसजति.	वै	३८	
आमन्त्रयते.	ब्र	१७	आसीदति.	क्ष	५९	
आमयति.	क्ष	८४ म	५१	आसेधति.	क्ष	५७
आमुञ्चति-ते.	म	१३	आस्कन्दति.	क्ष	११	
आमृशति.	बु	३२	आस्तिष्नुते.	क्ष	५७	

६

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

आस्ते.	भा	४ म	३६
आस्फालयति.	क्ष	७६	
आस्वादयति.	बु	३३	
आहते.	क्ष	७६	
आहन्ति.	वै	२१	
आहरति-ते.	वै	४०	
आह्वयति.	वा	३०	
आह्वयति.	स	२४	

५

इङ्गति.	क्ष	३२	
इच्छति,	अ	१	
इन्दति.	क्ष	१	
इन्धे.	वै	४३	
इन्वति.	क्ष	६१	
इयति.	क्ष	३२	
इलति.	ना	१९२	
इष्यति.	क्ष	३२, ५३	

६

ईक्षते.	बु	२१, २९	वा ३५
ईषति.		क्ष	३२
ईजते.	क्ष	३२	ना २६
ईष्टे.	वा	१८	ना १४५
ईप्सति		अ	१
ईयते.		क्ष	३२
ईरति.		क्ष	१२
ईरयति.		क्ष	१२
ईर्ष्यति.		अ	५
ईर्ते.	क्ष	७५, ३२	ना १४४
ईर्ष्यति.		अ	५
ईषति.	वै	१३	क्ष ८२

ईषते.

ईष्टे.

ईहते.

उ

उक्षति.

उच्चरते.

उच्चर्चति.

उच्चिनुते.

उच्चिनोति.

उच्यति,

उच्छ्रयति-ते.

उज्जटयति.

उज्जहाति.

उज्जिहीते.

उज्जासयति.

उज्जति.

उञ्छति.

उत्कण्ठति.

उत्कण्ठते.

उत्कण्ठयति.

उत्कर्षयति.

उत्क्षिपति.

उत्क्षिप्यति.

उत्कुरुते.

उत्खनति.

उत्तंसति

उत्तभ्राति.

उत्तभ्नोति

उत्तम्भयति

उत्तरति

उत्तरयति

ना ८३

क्ष १

म ५

वै १०

क्ष ५५

ध्व १३

वै १३

वै १३

वै ३६

क्ष ३०

क्ष ८७

क्ष ८७

क्ष ४८

क्ष ८२

म ३९

वै १३

बु २०

बु २०

बु २०

क्ष ६८

वै ३९

वै ३९

वा ४०

क्ष ८७

म १२

वै ३९

वै ३९

वै ३९

वै ३९

वा ३६

पदमूची ।

७

उत्तिष्ठति	म	३७	उद्यच्छति-ते	क्ष	६२
उत्तिष्ठते	म	५	उद्यति	अ	१९
उत्तेजयति	शू	४	उद्युङ्क्ते	अ	३ क्ष ६२
उत्पद्यते	भा	२	उद्धर्तयति	म	८
उत्पश्यति	बु	९	उद्धहति-ते	म	४२
उत्पाटयति	क्ष	८७	उद्धाति	भा	१८
उत्पादयति	म	३	उद्धायति	भा	१८
उत्पुंसयति	वै	२२	उद्धिजते	अ.	८
उत्प्रेक्षते	बु	९	उनक्ति	क्ष	८५
उत्सहति	अ	३	उनत्ति	वै	१०
उत्सहते	अ	३	उन्नमति	क्ष	४८
उत्सादयति	म	८	उन्नयते	वै	३९
उत्सारयति	वै	२२	उन्मथति	क्ष	८२
उत्सीदति	म	८	उन्मनायते	बु	२०
उत्सृजति	म	३९	उन्माद्यति.	अ	२०
उत्सृज्यते	म	३९	उन्मीलति	भा	९
उदञ्चति-ते	क्ष	४८	उन्मूलयति.	क्ष	८२, ८७
उदनिति	भा	५	उपक्रमते	म	२, ५३
उदन्यति	म	२३	उपक्रम्यते	म	१
उदयति-ते	क्ष	४८	उपक्रोशति-ते	वा	१४
उदास्ते	ब्र	२९	उपगूहति-ते.	म	४४
उदीक्षते	बु	१५	उपच्छन्दयति.	वा	३९
उदीयते	क्ष	४८	उपजपति	क्ष	२४
उदीरयति	वा	१	उपजानाति.	म	१
उदेति	क्ष	४८	उपतिष्ठति-ते	ना	१३८
उद्गच्छति	क्ष	४८	उपतिष्ठते	ब्र	९
उद्गारयते	क्ष	६२	उपदेग्धि-ते	वै	४२
उद्गिरति	म	३१	उपनिदधाति.	वै	२४
उद्गिरति	म	३१	उपभुङ्क्ते.	म	२६, ५०
उद्गातयति	म	१	उपभृजति	वै	४५
उद्दिशति	बु	१६	उपमन्त्रयते	वा	३९
उद्भवति	भा	२	उपयच्छते	आ	४८

८

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

उपयच्छति-ते	म	४२	उल्लापयते	अ	११
उपयुङ्क्ते	वा	२	ऊ		
उपरमाति-ते. भा	१७	ब्र ३०			
उपरमति.	म	५३			
उपलभते.	बु	२			
उपलम्पति-ते.	वै	४२	ऊनयति	म	३९
उपवदते.	वा	३९	ऊयते	शू	१
उपवसति	ब्र	२६	ऊरीकरोति	बु २८	ना २०४
उपविशति.	म	३६	ऊर्जयति	भा ५	ना २१५
उपवीणयति.	ध्व	२३	ऊर्णोति-ते.	वै	२५
उपशाम्यति.	ब्र	३०	ऊर्दते.	ना	९
उपश्लोकयति.	वा	२१	ऊर्ध्वोभवति.	म	३७
उपसेवते.	ब्र	१०	ऊर्वति	क्ष	८२
उपसंगृह्णाति	ब्र	५	ऊपति	क्ष	८४
उपसंगृह्णीते.	ब्र	५	ऋ		
उपस्कुरुते	वै ५०	ना २०५			
उपस्पृशति.	ब्र	४			
उपहन्ति.	ना	१४१			
उपाजेकरोति.	क्ष	७८	ऋक्काम्यति.	स	२
उपालभते.	वा	१६	ऋचति.	वा	१८
उपालोचते.	बु	९	ऋच्छति	बु २४	क्ष ३२, ६०
उपालोचयते.	बु	९		ना	१२८
उपास्ते.	ब्र	८	ऋच्यति	स	२
उपेक्षते	ब्र	२९	ऋञ्जते	वै	४५
उभति.	ब्र	२१	ऋणोति.	क्ष	३२
उम्भति.	ब्र	२१	ऋतीयते.	अ १४, २३	ना २३४
उररिकरोति-ते बु	२८	ना २०४	ऋध्नोति.	भा	८
उररीकरोति-ते बु	२८	ना २०४	ऋध्यति.	भा	८
उलण्डयति.	वै	३९	ए		
उलङ्घयति.	क्ष	५५			
उल्लसति.	म	१४			
उल्लाघयति.	म	५३			
			एजति	क्ष	७५
			एजते.	म	१४
			एठते.	क्ष	८४
			एति.	क्ष	३२
			एधते	भा	८
			एलयति.	क्ष	१२

पदसूची ।

१

बलायति	म	१७	कम्पते.	क्ष	७५	ना	१९	
पषते	अ.	३	क्ष	३२	कम्पयति.	क्ष	७१	
ओ								
ओखति.	ना	२२	करुणायते.	अ	१४	म	२	
ओजायते	क्ष	७९	स	५	करोति-ते.	ध्व	१८	
ओणति	वा	३८	कर्दति.	अ	१९	वै	१	
ओलण्डयति	वै	३८	कर्चति.	वै	२०	ना	७१	
ओषति.	शू	८	कर्पति.	कलते.	वै	२०		
ओहति.	क्ष	८३	कलयति.	कलहायते.	क्ष	७७		
क								
कंसंघातयति.	स	४४	कल्पते.	क्ष	६२	भा	७	
ककते.	अ	२	कलुते.	ध्व	१	ध्व	१	
कक्खति	म	१६	कचते.	ध्व	१	वा	२०	
कखति.	म	१६	कचयति.	कष्टायते.	शू	१९	स	८
कङ्कुते.	क्ष	३२	कस्ते.	ना	१४३	काञ्चति-ते.	शू	१६
कचते.	शू	१६	कामयते.	अ	१	म	४५	
कञ्चते. शू १६ ना २५	म	१४	कायति.	ध्व	१	कायते.	आ	६२
कटति.	ना	४१	कारयते.	क्ष	१२	कालयति.	ध्व	१६
कठति.	भा	६	कासते.	ना	८७	किलति.	ना	१९१
कडति.	अ	१९	कीटयति.	म	४१	कीर्तयति.	वा	१
कणति.	ध्व	१	कीलति.	शू	१६	कुञ्चति.	क्ष	२२
कण्डते.	अ	१९	कुटति.	क्ष	२२	कुटयति.	ना	२१६
कण्डयति.	वै	१४	कुडति.	ना	१९४	कुणति.	ना	१८५
कण्डूयति-ते.	स	१४	कुणयति.	क्ष	१७			
कत्थते.	वा	१९						
कथयति.	वा	१						
कनति	म	१४						
कन्दति.	अ	१७						
कन्दते.	क्ष	२०						
कबते.	वा	२०						

कुरडते.	शू	८	केपते.	क्ष	७५
कुण्डयति.	क्ष	२	केलति.	म	१७
कुत्सयते	घा	१४	केलायति.	म	१७
कुभ्राति.	क्ष	८४	केवालीकरोति-ते.	क्ष	८२
कुन्थति.	क्ष	८२	ना ११	क्ष	८२
कुन्द्रयति.	वा	७	कोकते.	म	३८
कुप्यति.	अ	१३	कोचति.	ध्व ७	ना २९, १०७
कुमारयति.	म	१७	कोजति.	शू	१०
कुम्बति.	वै	२५	कोलति.	ना	१०३
कुम्बयति.	वै	२५	कौति.	ध्व	१
कुरति.	ध्व	६	कस्यति.	ना	१६४
कुरुते.	आ	६२	कनूयते.	ना ६६	ध्व १
कुषुभ्यति.	क्ष	१२	कमरति.	क्ष	२२
कुस्मयति-ते.	म	२२	कथति.	क्ष	८२
कुहयते.	क्ष	७०	कदते.	क्ष	२०
कूजति.	ध्व	१	कन्दति.	अ १७	ना १६
कूटयति.	शू	८	कन्दते	क्ष	२०
कूणयति.	भा	१०	कपते.	अ	१४
कूणयते.	वा	२७	कमते.	भा ८ अ ३	ना ६३
कूर्दते.	म	१७	कम्यते.	अ ३ भा ८	ना ६३
कूलति.	वै	२५	काथयति.	क्ष	८२
कूच्छायते.	अ	२२	कामति.	क्ष	३२
कृणत्ति.	क्ष	६३	कीडति.	मि	१७
कृणाति-ते.	क्ष	८२	क्रीणाति.	वै	१७
कृणोति-ते.	क्ष	८२	क्रीणीते.	वै	१७
कृणोति.	ना	७९	कुञ्चति.	ना ३३	क्ष २२
कृन्तति.	शू	५	कुडति.	ब्र	२
कृपायते.	अ	१४	कुध्यति.	अ	१३
कृश्यति.	भा	१३	क्रोडीकरोति-ते.	म	४४
कृषति.	वै	१	क्रोशति.	अ १७	ना १०५
कृषते.	वै	१	क्रुथति.	क्ष	८२
केतयति.	ब्र	१७	क्रुदते.	क्ष	२०
			क्रुन्दति.	अ १७	ना १६

पदसूची ।

११

क्लामति.	अ	२१	क्षुणस्ति.	क्ष	८५
क्लाम्यति.	अ	२१	क्षुध्यति.	म	२५
क्लिद्यति.	वै	१०	क्षुन्ते.	क्ष	८५
क्लिन्दति.	अ	१७	क्षुभ्राति.	क्ष	३१
क्लिन्दते.	अ	१७	क्षुभ्यति.	क्ष	३१
क्लिश्नाति.	क्ष	८४	क्षुरति.	वै.	१
क्लिश्यते.	अ	२२	क्षेणोति-ते.	क्ष	८२
क्लीबते.	क्ष	२१	क्षोभते-	क्ष	३१
क्लीषायते.	क्ष	२१	क्षौति.	ध्व	१५
क्लेवते.	क्ष	१३	क्षौति.	शु	४
क्लेशयति.	क्ष	८४	क्षमापयति.	क्ष	७१
क्लणति.	ध्व	१	क्षमायते.	क्ष	७५
क्लथ्यते.	वै	४४	क्षमीलति.	भा	१०
क्षञ्जते.	ना	२७	क्षिवद्याति.	ना	१७६
क्षञ्जयति.	भा	६	क्ष्वेदते.	ना	९४
क्षणोति-ते.	क्ष	८२			
क्षपयति.	क्ष	८६			
क्षमते.	अ ९	क्ष ६२	खजति.	क्ष	७२
क्षम्पयति.	अ	९	खञ्जति.	क्ष	४१
क्षरति.	वै	३२	खटति.	अ	१
क्षामयति.	अ	९	खदति.	वै ८	ना १४
क्षाम्यति.	अ	९	खनाति.	वै.	१
क्षायति.	भा	१५	खर्जति.	ना	३५
क्षिणाति.	क्ष	८२	खर्दति.	म	२९
क्षिणोति.	अ	१२	खर्वति.	अ	१९
क्षिणोति-ते.	क्ष	८२	खलति.	ना ७४	वै १२
क्षिपति-ते.	क्ष १२	वा १४	खवते.	ध्व	१
क्षिपति.	वा	१४	खादति.	अ	२६
क्षिप्यति.	क्ष	१२	खायति.	वै	८
क्षियति.	भा ४	ना १९५	खिद्यते.	अ	२१
क्षीजति.	ध्व	१	खिन्ते.	अ	२१
क्षीबते.	अ	१९	खिन्दति.	अ	२१

ख

१२

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

खुरति.	ना	१८८	गायति.	ध्व	२२
खूर्दते.	म	१७	गालोडयति.	स	२४
खेटति.	क्ष	७३	गाहते.	क्ष	७२
खेदयति.	क्ष	८४	गिरति.	म	२७
खेलति.	म	१७	गिलति.	म	२७
खेलायति.	म	१७	गुजति	ध्व.	१
खेवते.	क्ष	१३	गुञ्जति.	ध्व	१
खोजति.	शु	१०	गुणयति.	वा ५	वै २१
खोरति.	क्ष	४१	गुण्डति.	क्ष	२
			गुण्डयति.	क्ष	६३
			गुध्राति.	अ	१३
			गुध्यति.	क्ष	६३
			गुप्यति.	क्ष	१९
			गुफति.	वा	२६
			गुम्फति.	वा	२६
			गुवति.	म	६
			गूर्यते. क्ष ६२, ८२.	ना	१६७
			गृञ्जति	ध्व	१
			गृणाति.	वा	१
			गृध्यति.	अ	२
			गृहयते.	म	३८
			गृह्णाति-ते.	बु २	म ३८
				ना	२१२
			गेपते.	क्ष	७५
			गेवते.	क्ष	१३
			गोपयति.	वै	२५
			गोपायति.	क्ष	२
			गोमयति.	वै	४२
			गोष्टते.	प्र	६
			ग्रश्नाति.	वा	२६
			ग्रन्थति.	वा	२६
			ग्रन्थते.	क्ष	२२

ग

गच्छति.	क्ष	३२			
गजति.	ध्व १	ना ३७			
गडति.	वै	१०			
गणयति.	वै	२०			
गदति.	वा	१			
गदयति.	ध्व	१०			
गन्धयते.	क्ष	८३			
गमयति.	वा	२			
गरति.	वै	१०			
गर्जति.	ध्व १, १०				
गर्जयति.	ध्व	१			
गर्धयति.	अ	११			
गर्वति.	अ	१९			
गर्वयते.	अ	१९			
गर्हते.	म ३८	वा १४			
गलति.	क्ष ५१	ना ७०			
गल्हति-ते		वा १४			
गवते.	ध्व	१			
गवेषयति.	वै	२८			
गाते.	क्ष	३२			
गाधते.	ना	२			

पदमूची ।

१३

ग्रन्थयति.	वा	२६	घोटते	अ	२७
ग्रन्थयति-ते.	शु	१६	घोणते.	क्ष	४७
ग्रसते.	म	२७	घोषति	ध्व १	वा २९
ग्रामयति.	घ	१७	घोषयति.	वा	२९
ग्रोचति.	शु	१०			
ग्लपयति.	क्ष	८४			
ग्लसते.	म	२७	डवते	ध्व	१
ग्लहते.	म	३८			
ग्लापयति.	क्ष	८४			
ग्लायति.	अ	२१			
ग्लुञ्चति	क्ष	३२	चकति.	म	३४
ग्लेपते. अ २१ क्ष ७५	ना	५१	चकते.	ना	१८
ग्लेवते	क्ष	१३	चकास्ति.	म	१४
ग्लोचयति.	शु	१०	चञ्चूर्यते.	क्ष	३४
			चणाति.	घ	११
			चण्डते.	अ	१३
			चतति-ते.	वै	२७
			चदति-ते.	वै	२७
			चन्दति.	ना	१२
			चपति.	वा	३९
			चमति.	म	२६
			चरणयति	क्ष	३२
			चरति.	ना ७७ क्ष ५०	म २६
			चरते (रथेन)	क्ष	५०
			चर्चति	ना ९२ वा २	म १०
			चर्चयति.	वा २	म १०
			चर्वति.	म	२६
			चलति.	क्ष २९	ना ९९
			चलयति.	क्ष	७१
			चषति-ते.	म	२६
			चष्टे.	बु ३०	ना १४६
			चायति.	ना	११७

घ

घघति.	म	१६			
घटते.	म ५ क्ष	३२			
घट्टते	क्ष	२९			
घरति.	वै	१०			
घवते.	ध्व	१			
घसति.	म	२६			
घिगणते.	म	३८			
घुणति.	क्ष	४७			
घुणणते.	म	३८			
घुरति.	ध्व ६	ना १८९			
घूर्णति.	क्ष	४७			
घूर्णते.	क्ष ४७	अ २४			
घूर्यते	ना	१६८			
घृणायते	अ	१४			
घृणोति-ते	म	१४			
घृणते.	म	३८			

CC-0. Gurukul Kangri Collection, Haridwar.

१६

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

ड

डयते.
डिपति.
डिप्यति.
डोयते.
डोपयति.
डोलयति.

क्ष ३४
क्ष १२
क्ष १२
क्ष ३४
क्ष १२
क्ष ७१

त

तकति.
तक्षति.
तक्ष्णोति.
तटति.
तण्डते.
तनक्ति.
तनयति.
तनूकरोति-ते.
तन्तस्यति.
तपति.
तपस्यति.
तप्यते.
तरति.
तर्जयति.
तर्जयते.
तर्णोति-ते.
तर्दति.
तर्पति.
तवीति.
तस्यति.
ताडयति.
तानयति.
तापयति.

म १६
शू ३
शू ३
क्ष ३०
क्ष ७६
वा २७
शू ३
शू ३
अ २२
शू ८ क्ष १, ८४
ब्र २७ स १३
क्ष १ ब्र २७
ना १३० क्ष ६७
वा १५
वा १५
म २६
क्ष ८२
ब्र १६
भा ८ ना १५४
भा १५
क्ष ७६
ना २३०
शू ८

ताम्यति. अ २१ ना १७४
तायते. ना ६८
तिक्रोति. क्ष ५७
तिग्नोति. क्ष ५७
तितिक्षते. अ ९
तिम्यति. वै १०
तिरयति. वै २५
तिरस्करोति-ते. अ १० वै २५
तिरोदधाति-ते. वै २५
तिष्ठति. भा ४ म ३७
तिष्ठते. वा २९ ना १३७
तीवति. भा ८
तुञ्जति. ना ३६
तुञ्जयति. ना २१८
तुणति. क्ष २२
तुतोर्ति. क्ष १९
तुदति-ते. क्ष ८४
तुपति. क्ष ८२
तुफति. क्ष ८२
तुघ्नाति. क्ष ८२
तुभ्यति. क्ष ८२
तुम्फति. क्ष ८२
तुम्बति. क्ष ८३
तुम्बयति. क्ष ८३
तुम्भति. क्ष ८२
तुरण्यति. क्ष १९
तुप्यति. अ ६
तूणयति. ब्र २१
तूर्यते. क्ष ३३ ना १६६
तूर्वति. क्ष ८२
तूलति. शू १४
तूषते. अ ६

पदसूची ।

३९

तृहति.	क्ष	८२	दासयति.	क्ष	८
तृणात्ति.	ना	१९८	त्रिगुणाकरोति.	वै	४
तृणाति.	क्ष	८२	त्रुटति.	शू	५
तृणेढि.	क्ष	८२	त्रुड्यति.	शू	६
तृणोति-ते.	म	२६	त्रुम्पति.	क्ष	८२
तृतीयाकरोति.	वै	४	त्रुम्फति.	क्ष	८२
तृन्ते.	ना	१९८	त्रोटति.	शू	६
तृपति.	म	३४	त्रौटयति.	शू	५
तृप्नोति.	म	३४	त्रोपति.	क्ष	८२
तृप्यति.	म	३४	त्रोफति.	क्ष	८२
तृम्फति.	म	३४	त्रौकते.	क्ष	३२
तृष्यति.	म	२३	त्वक्षति.	शू	३
तृहति.	क्ष	८२	त्वङ्गति.	ना २३ क्ष ३२, ७५	
तैजति.	क्ष	२	त्वचति.	वै	२५
तैपते.	ना ५० वै	३२	त्वञ्चति.	क्ष	३२
तेमयति.	वै	१०	त्वरते.	क्ष	१९
तेवते.	अ	१७	त्वेषति-ते.	म	१४
तोजति.	क्ष	८२	त्सरति.	क्ष	४०
तोपति.	क्ष	८२			
तोफति.	क्ष	८२			
तोभते.	क्ष	८२			
तोषयति.	आ	७३			
तोसति.	ध्व	१			
तोहति.	क्ष	८३			
तौति.	भा ८ ना	१५४			
त्यजति.	म	३९			
त्रड्कुते.	क्ष	३२			
त्रन्दति.	म	५			
त्रपते.	अ	७			
त्रसति.	अ	८			
त्रस्यति.	अ	८			
त्रायते.	क्ष	२			

दंशयति.	म	३०
दंशयते.	क्ष	२६
दक्षते.	वै १८ ना	८४
दण्डयति.	क्ष	३
ददते.	अ ११ ना	८
द्रदाति-ते.	अ ११	११
दधते.	क्ष	८
दधाति-ते.	अ ११ ना	१६१

१८

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

दधाति.	क्ष	८	शू	१६	दुःखयति.	क्ष	८४	शू	१९
दन्दग्धि.			शू	९	दुःखाकरोति-ते.			क्ष	८४
दन्दशीति.			म	२९	दुःखायते.	अ	२२	स	११
दन्दश्यते.			म	२९	दुःखयति.			अ	२२
दन्दष्टि.			म	२९	दुग्धे.			वै	३०
दन्दहीति.			शू	९	दुनोति			क्ष	८४
दन्दह्यते.			शू	९	दुष्यति.			शू	२०
दध्नोति.			अ	११	दूनयति.			क्ष	८४
दयते. ना ६५.	क्ष	२	अ	१४	दूयते.			अ	२२
दरति.			अ	८	दूर्वति.			क्ष	८२
दरयति.			क्ष	७३	दूषयति.			वा	३८
दरिद्राति.			भा	१४	हणति.			क्ष	८२
दर्भति.			अ	८	हणाति.			शू	७
दर्भयति.			अ	८	हणोति.			अ	१२
दलति.			भा	१२	हप्यति.	अ	१९	ना	१७३
दशति.			म	३०	हफति.			क्ष	८४
दस्यति.			भा	१५	हभति.			वा	२६
दहति.			शू	८	हम्फति.			क्ष	८४
दाम्यति.			क्ष	३	हहति.			वै	११
दारयति.			शू	७	देग्धि.			म	१०
दाशति-ते.			ब्र	११	दोग्धि-ते.			वै	३१
दाश्रोति.			अ	१२	दोलयति.			वै	३९
दासति-ते.			ब्र	११	दोहति.			क्ष	८३
दिग्धे.			म	१०	द्यति.			शू	५, ७.
दिदम्भिषति.			क्ष	२५	द्योतते.			म	१४
दिशति-ते.			ब्र	११	द्यौति.			क्ष	५६
दीक्षते.			ब्र	२३	द्रढयति.			क्ष	७
दीधीते.	म	१४	ना	१५२	द्रमति.			क्ष	३२
दीप्यते.			म	१४	द्रवति.			क्ष	३३
दीयते.			भा	१५	द्रवते.			क्ष	३२
दीव्यति.	वा	१८	म	१४,	द्रवस्यति.			ब्र	८
	१७	वै	१६	ना	१६२	द्राखति.		ना	२२

पदसूची ।

१९

द्राघते.	शु १३	ना २०	धिनीति.	ब्र १६
द्राङ्गति.	ध्व ५	ना ८८	धिन्वति.	ब्र १६
द्राडते.		भा १२	धिप्सति.	क्ष २५
द्राति.		क्ष ४३	धियति.	क्ष ८
द्रायति.		अ २६	धीप्सति.	क्ष २५
द्रावयति.		वै ४७	धुक्षते.	ना ८२
द्राहते.		अ २८	धुनाति.	क्ष ७१
द्रुणति.		ना १८७	धुनोति.	क्ष ७१
द्रुहति.		अ १२	धुवति.	क्ष ७१
द्रूणाति-ते.		क्ष ८२	धूनयाति.	क्ष ७१
द्रकते.		ना १७	धूनोति.	क्ष ७१
द्विगुणाकरोति.		वै ३	धूपायति.	क्ष ८४
द्वितीयाकरोति.		वै ३	धूर्यते	क्ष ८२ ना १६७
द्वेष्टि-ते.		अ ४	धूर्वति.	क्ष ८२
			धृष्णोति	क्ष ६७
			धोरति	क्ष ३८
धक्कयति		क्ष ८६	धञ्जति.	क्ष ३२
धत्ते.		क्ष ८	धणति.	ध्व १
धनायति.		अ २	धवति.	वै ८
धन्वति.		क्ष ३२	धस्माति	वै १३
धमति.		ना १२६	धाखति	ना २२
धयति.		म २४	धाङ्गति.	ध्व ५ ना ८८
धरति-ते.		क्ष ८	धाडते.	भा १२
धर्षति.		क्ष ६७	धायति.	म ३४ ब्र १६
धर्षयति.		क्ष ६७	धासयति.	वै १३
ध्रवति.		क्ष ७१	ध्रियते.	भा ४
धापयति-ते.		ब्र १८	ध्रुवति.	वै ८ ना १९६
धारयति.		क्ष ८	ध्रकते.	ना १७
धावति.		क्ष ३३	ध्वंसयति.	क्ष ८६
धावति-ते.	ना १०९	ब्र १	ध्वजति.	क्ष ३२
धिक्षते		ना ८२	ध्वञ्जति.	क्ष ३२
धित्सति.		म २३	ध्वनति.	ध्व १

२०

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

ध्वनयति.	ध्व	१	निगृह्णाति.	क्ष	६५
ध्वरति.	क्ष	२२	निङ्ङे	ब्र	१
ध्वाङ्गति.	ध्व ५	ना ८८	निचायति.	'विचायति' द्र.	
न			निजार्गति	म	२८
नक्कयति.	क्ष	८६	निजेगिदयते.	म	२८
नक्षति.	क्ष	३२	निद्राति.	अ	२६
नटति.	म	१५	निद्रायते.	अ	२६
नन्दति.	अ	६	निधुवति.	म	४९
नभते.	क्ष	८२	निध्यायति.	बु	२९
नभ्राति.	क्ष	८२	निन्दति-ते.	वा	१४
नभ्यति.	क्ष	८२	निन्वति.	वै	१०
नमति.	ब्र ५.	ना १३२	निपुणाति.	वै	१८
नमस्कुरुते.	ब्र	५	निबध्नाति.	वा	२६
नमस्यति.	ब्र	५	निबुन्दति-ते.	बु	२९
नयति-ते.	क्ष	१६	निबोधते.	बु	२
नयते.	बु २	ना ६४	निभालयते.	बु	२९
नर्दति.	ध्व	१	निमन्त्रयते.	ब्र	१७
नश्यति.	क्ष	५३	निमयते.	वै	१७
नसते.	क्ष	२२	निम्लोचति.	क्ष	५२
नह्यति.	शू	१६	नियुङ्ङे.	क्ष	९
नाटयति.	म	१५	निरस्यति-ते.	वा	३८
नाथति.	क्ष १ वै २७	ता ३	निराचष्टे.	घा	३८
नाथते.	अ १	ना ४	निरुणद्धि.	क्ष	६५
नाधते.	क्ष	१	निरूपयति.	बु	२९
नाशयति.	क्ष	८६	निर्णयति.	बु	१४
नासते.	ध्व	१	निर्णयते.	बु	१४
निस्ते.	म	४८	निर्णेनेक्ति-ते.	ब्र	१
निकरोति-ते.	अ	१०	निर्दिशति-ते.	क्ष	९
निक्षति.	म	४८	निर्ध्यायति.	बु	१४
निक्षिपति-ते.	वै	२४	निर्भाति.	बु	१
निक्षिप्यति.	वै	२४	निर्माति.	म	३
			निर्मिमीते.	म	३
			निर्यातयति.	ना २२७ वै	२९

पदसूची ।

२१

निर्वहति	वा	१४	निष्पद्यते.	भा	३
निर्वपति-ते.	ब्र	११	निष्पादयति.	म	३
निर्वर्णयति.	बु	२९	निहुते.	वा	३७
निर्वर्तते.	भा	२	निह्वयते.	वा	३०
निर्वर्तयति.	म	३	नीलति.	प्र	४
निर्वहति-ते	शू	२१	नीलायते.	प्र	४
निर्वाति.	भा	१८	नीयति.	भा	८
निर्वापयति.	क्ष	८२	नुदति.	क्ष	१२
निर्वायति.	भा	१८	नुवति	वा	१८
निर्विद्यते.	अ	२१	नृणाति.	क्ष	१६
निर्विशति.	म	५०	नृत्यति.	म.	१५
निर्वृणोति-ते.	अ	६	नेदति-ते.	क्ष	५९
निवपति-ते.	ब्र	१२	नेदति.	ना	११५
निशमयति.	बु	३०	नेनेक्ति.	ना	१६०
निशामयते.	बु	२९	नेपति.	क्ष	१०
निशाम्यति.	बु	३०	नेपते.	क्ष	३२
निशिनोति-ते.	शू	४	नौति.	वा	१८
निशीशांसति-ते.	शू	४	न्यक्करोति.	क्ष	६७
निश्चिनुते.	बु	१४	न्यस्यति-ते	वै	२४
निश्चिनोति.	बु	१४	न्युब्जाति.	क्ष	२२
निश्यति.	शू	४			
निषीदति.	म	३६	प		
निषीव्यति.	शू	२	पंसयति.	क्ष	८६
निषेधति-ते.	म	४०	पचति-ते.	वै	४४
निष्कर्षति.	शू	१४	पचते.	आ	६२
निष्कुलाकरोति-ते.	शू	१४	पच्यते	वै	४४
निष्कुणाति.	शू	१४	पञ्चते.	वा	२९
निष्ठङ्गयति.	बु	१४	पञ्चयति.	वा	२९
निष्ठीवति.	म	३२	पटपटायति-ते.	स	७
निष्ठीव्यति.	म	३२	पटयति.	वा	२६
निष्णाति.	वै	१८	पठति.	वा	२
निष्पञ्जाकरोति-ते.	शू	१५	पणते.	वै	१६
			पणायति.	वा	१८

२२

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

पण्डते.	बु	२	परिधत्ते.	म	९
पतति.	क्ष	५१	परिभवति.	अ	१०
पतयते.	क्ष	३२	परिभाषते.	वा	१७
पथति.	क्ष	३२	परिमृष्यति.	अ	९
पद्यते.	क्ष	३२	परिम्लायति.	अ	२१
पनते.	वै	१६	परिरभते.	म	४४
पनायति.	वा	१८	परिवदति.	वा	१४
पन्थयति.	क्ष	३२	परिवर्तते.	अ	२७
पम्पस्यति.	अ	२२	परिवर्तयति.	वै	१७
पयति.	वै	२८	परिवासयति.	शू	३
पयते.	क्ष	३२	परिविन्दति.	म	४३
पयस्यते.	स	५	परिवेविष्टे.	ब्र	१९
पयायते.	स	५	परिवेवेष्टि.	ब्र	१९
पराकरोति.	वा	३८	परिव्रजति.	ब्र	३१
पराक्रमते.	क्ष	७९	परिशिनष्टि.	म	३३
पराक्रम्यते.	क्ष	७९	परिषीव्याति.	शू	२
पराणुदति-ते.	वा	३८	परिष्करोति-ते	म	११
परापुनाति-ते.	वै	१४	परिष्वजते.	म	४४
पराभवति.	क्ष	८८	परिसमूहति.	वै	४१
पराभवते.	क्ष	८८	परिहरति-ते.	म	४०
पराभावयति.	क्ष	६७	परिहसति.	म	२१
परामृशति.	बु	९	परैति.	भा	१७
परास्यति.	वा	३८	पर्दते.	ध्व	१९
परिक्रीडते.	म	१७	पर्धयति.	ब्र	१४
परिक्रीणीते.	क्ष	५	पर्यटति.	क्ष	४७
परिक्षिपति-ते.	क्ष	६३	पर्यवस्यति-ते.	भा	१७
परिचरति.	ब्र	८	पर्याप्नोति.	क्ष	६२
परिचिनोति-ते.	वा	५	पर्यालोचते.	बु	९
परिणमति-ते.	भा	७	पर्यालोचयते	बु	९
परिणयति-ते.	म	४२	पर्येति.	क्ष	४७
परिदधाति.	म	९	पर्वति.	ब्र	२१
परिदधाति-ते.	वै	२४	पर्षति.	वै	१०
परिदेवते.	अ	१७			

पदमूची ।

२३

पलायते.	क्ष ५३	पुष्पाति.	वै ११
पलपूलयति.	ब्र १ ना २३२	पुष्पयति.	भा ९
पञ्चते.	क्ष ४५ ना १३६	पुष्यति.	भा ८
पङ्कयति.	बु २९	पुस्तयति-	ना २२०
पाणौकरोति-ते	म ४२	पूजयति.	ब्र ६
पाति.	क्ष २	पूयते.	ना ६७
पायति.	वै ९	पूरयति.	ब्र २१
पाययति-ते	ब्र १८	पूर्वति.	ब्र २१
पारयति.	क्ष ६२ ब्र २१	पूलति.	प्र ६
पार्दालीकरोति-ते	क्ष ८२	पूलयति.	प्र ६
पालयति.	क्ष २	पूपति.	भा ८
पाशयति.	क्ष ८५ शु १६	पृच्छति.	वा ३३
पिञ्जयति.	ना २१८	पृडति.	ब्र २२
पिण्डते.	प्र ६	पृणाति.	ना २०९ ब्र २१, १६
पिण्डयति.	प्र ६	पेटति.	ना ४४
पिद्धाति-ते	वै २५	पेठति.	ना ४७
पिनष्टि.	क्ष ८५	पेवते.	क्ष १३
पिनह्यति-ते.	म १३	पैणति.	ना ५८
पिपति.	क्ष २ ना १५६ ब्र २१	पोषति.	भा ८
पिपासति.	म २३	पोषयति.	क्ष ८
पिबति.	म २४	प्यायते.	भा ८ आ १
पिशुनयति.	वा ४०	प्रकथयति.	वा २९
पीडयति.	क्ष ८४	प्रकर्षति.	क्ष ६८
पीयते.	म २४	प्रकाशते	म १४
पीलति.	शु १७	प्रकिरति.	वै ६
पीवति.	भा ८	प्रकुरुते.	शु १८ ना २०१
पुंसयति.	वै ११	प्रक्रमते.	म १
पुत्रकाम्यति.	स २	प्रक्रम्यते.	म १
पुत्रीयति.	स २, ३	प्रक्षालयति.	ब्र १
पुनाति-ते	ब्र १	प्रक्षिपति-ते.	ब्र १४
पुन्यति.	क्ष ८२ ना ११	प्रक्षिप्यति.	ब्र १४
पुरति.	क्ष ४४	प्रगल्भते.	क्ष ७९

२४

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

प्रचलायते.	अ	२४	प्रत्याख्याति.	वा	३६
प्रवेतीभवति.	अ	६	प्रत्याचष्टे.	वा	३८ म ४०
प्रजायते.	म	५२	प्रत्यादिशति-ते	वा	३८
प्रणिदधाति-ते	बु	२६	प्रत्याह.	वा	३६
प्रणिपतति.	ब्र	५	प्रत्यूहति-ते.	शु	२०
प्रतारयति.	अ	११	प्रत्येति.	ना १४९	बु १२, २
प्रतिशृणाति.	वा	२४	प्रथते.	भा	८
प्रतिजानाति.	बु	२०	प्रध्वंसते.	भा	१६
प्रतिजानीते.	बु	२७	प्रपूरयति.	वै	३१
प्रतितिष्ठति.	वै	८	प्रबुध्यते.	अ	२८
प्रतिदत्ते.	वै	२९	प्रभवति.	क्ष ६२	ना १
प्रतिपद्यते.	ना १७१	बु २	प्रभाति.	प्र	१
प्रतिपादयति.	ब्र	११	प्रमनीभवति.	अ	६
प्रतिपालयति.	क्ष	१८	प्रमाद्यति.	बु	२५
प्रतिबध्नाति.	शु	१७	प्रमापयति.	क्ष	८२
प्रतिभासते.	बु	१	प्रमीयते.	भा	१७
प्रतिभिनत्ति.	वा	१६	प्रमीलति.	अ	२४
प्रतिभिन्ते.	वा	१६	प्रयतते.	अ	३
प्रतिमुञ्चति-ते.	म	१३	प्रयति-ते.	ब्र	१६
प्रतिवक्ति.	वा	३६	प्रयुच्छति.	बु	२५
प्रतिशृणोति.	बु	२७	प्ररोहति.	भा	२
प्रतिष्किरति.	क्ष	८२	प्रलीयते.	भा	१६
प्रतिष्ठते.	क्ष	३२	प्रलोभयति.	अ	११
प्रतिसन्धधाति.	बु	२२	प्रवदति.	वा १४, ३६	
प्रतिसन्धत्ते.	बु	२२	प्रवर्तते.	म	५
प्रतीक्षते.	क्ष	१८	प्रवहति.	क्ष	४६
प्रतीच्छति.	म	३८	प्रशंसति.	वा	१८
प्रत्यभिजानाति.	बु	२२	प्रश्रयति.	वा	३३
प्रत्यभिचदति.	धा	२५	प्रश्वसिति.	बु	१२
प्रत्यवमृशति.	बु	२२	प्रसते.	भा	८
प्रत्यवस्यति.	म	२६	प्रसवति.	बु	२८
प्रत्यवैति.	शु	२०	प्रसहति-ते.	शु	१२

पदसूची ।

२६

प्रसहते	क्ष ६७
प्रसाधयति.	म ११
प्रसीदति.	अ १४
प्रसूते.	म ५२
प्रसूयते.	म ५२
प्रसौति.	बु २८
प्रसौति.	म १
प्रस्तुते.	म १
प्रस्तुम्पति.	क्ष ८१
प्रस्थापयति.	क्ष १०
प्रस्तुते.	वै ३१
प्रस्फोटयति.	वै १४
प्रस्मरति.	बु २३
प्रस्रवति.	म ७
प्रहिणोति.	क्ष १०
प्रहरति-ते.	क्ष ७६
प्रहसति.	म १६
प्राणिति.	भा ५
प्राति.	ब्र २१
प्रादुरस्ति.	बु १
प्रादुर्भवति.	बु १
प्रादुष्करोति.	वा २९
प्रापयति.	क्ष १६
प्राप्नोति.	क्ष ६०
प्रारभते.	म १
प्रीयते.	अ ६.१९
प्रीणयति.	ब्र १६
प्रीणाति-ते.	ब्र १६
प्रीणाति.	ना २०७
पृष्णाति.	ना २११
प्रेक्षते.	बु २
प्रेङ्गति.	क्ष २९

प्रेङ्गालयेति.
प्रेरयति.
प्रेषयति.
प्रेष्यति.
प्रेति.
प्रेञ्छति.
प्रोथति-ते
प्रोणुते.
प्रोणोति.
प्रोणोति.
प्रोषति.
प्लवते.
प्लुष्णाति.
प्लुष्यति.
प्लोषति.
प्साति.

क्ष ७१
क्ष १२
क्ष १०
क्ष १०
भा १५
वै २२
क्ष ६२
म ९
म ९
म ९
श ८
क्ष ३६
ना २११
श ८
श ८
म २६

फ

फकति.
फणति.
फलति.
फलीकरोति-ते
फुलति.

क्ष ४२
क्ष ३२
भा ३ ना ७५
वै १४
भा ९

ब

बंहते.
बदति.
बध्नाति.
बभस्ति.
बहति.
बलति.

भा ८
वै ८
श १६
ना १५८ म १४
भा ८
ना १०२ भा ५

२६

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

बाधते.	क्ष ८४	भण्डते.	म २१
बाष्पायते.	अ १७ स १०	भद्राकरोति-ते.	ब्र २८
विन्दति.	प्र ५	भन्दते.	ना ६
विभर्ति-ते.	ना १६१	भरति-ते	क्ष ८
विभर्ति.	क्ष ८	भर्जते.	वै ४५
विभृते.	क्ष ८	भर्त्सयते.	वा १५
विभेति.	अ ८	भर्त्स्यते.	अ ५
विलति.	शू ७	भर्वति.	क्ष ८२
बीजाकरोति.	वै २	भलते.	ना ७३
बीभत्सते.	अ २३	भल्लते.	ना ७३
बुक्कति.	ध्व २	भवति.	ना १ भा १
बुक्कयति.	ध्व २	भवते.	क्ष ६०
बुङ्गति.	म ४०	भषते.	ध्व २
बुध्यते.	बु २	भाति.	म १४
बुभूषति.	स १	भापयते.	क्ष ७४
बुस्तयति.	ना २२०	भामते.	अ १३
बुस्यति.	म ३९	भामयति.	अ १३
बृंहति. भा ८ क्ष ७	ध्व ९	भाययति.	क्ष ७३
वेष्टति.	वा १२	भावयति-ते.	स १९
बोधति.	बु २	भावयति.	म ३ बु १८
बोभोति.	स १६	भावयते.	क्ष ६०
ब्रवीति.	वा १	भाषते.	वा १
ब्रह्मीभवति.	ब्र ३२	भासते.	म १४
ब्रूते.	वा १	भिक्षते.	वै २७
		भिन्दति.	प्र ५
		भिनत्ति.	शू ७
		भिन्ते.	शू ७
		भिषज्यति.	म ५३
		भिष्णज्यति.	ब्र १०
		भीषयते.	क्ष ७४
		भुङ्क्ते.	म २६
		भुजति.	क्ष २२

भ

भक्षति-ते.	म २६
भक्षयति.	म २६
भजति. म ४९	क्ष १३
भजति-ते	ब्र ६
भञ्जयति.	क्ष ८५
भणति.	वा १

[illegible]

२८

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

मर्षति-ते.	अ	९	मिथुनीभवति.	म	४२
मर्षयति.	अ	९	मिथ्याकारयते.	वा	११
मलते.	क्ष	८	मिनुते.	बु	१७
मल्लते.	क्ष	८	मिनोति.	बु	१७
मवति.	शु	१६	मिनोति-ते.	ब्र	१४
मवते.	शु	१६	मिन्दयति-ते.	अ	१८
मव्यति-ते.	शु	१६	मिन्वति.	वै	१०
मषति.	क्ष	८२	मिमीते.	वै १५ बु १७ ना	१५२
मसमसाकरोति-ते.	क्ष	८२	मिलति.	वै	३६
मस्कते.	क्ष	३२	मिश्रयति.	वै	३५
मस्मसाकरोति-ते.	क्ष	८२	मीनाति-ते.	क्ष	८२
मस्यति.	वै	१५	मीमति.	क्ष	३२
महति.	ब्र	६	मीलति.	भा	१०
महयति.	ब्र	६	मीवति.	भा	८
महीयते.	ना	२३५	मुकुलीभवति.	भा	१०
माङ्गतिं.	अ	१	मुच्यते.	ब्र	३२
माति.	बु	१७	मुञ्चति.	म	३२
मादयते.	म	३४	मुञ्चते.	म ३२ ना	२७
माद्यति.	अ ६, १९		मुञ्जति.	ध्व	१
मानति.	ब्र	६	मुटति.	क्ष ८५ ना	१९३
मानयति.	ब्र	६	मुणति.	बु	२७
मानयते.	बु	२	मुण्ठते.	क्ष ५३ ना	४०
मान्यति.	ना	११	मुण्डति.	ब्र २८ शु	७
मायते.	वै	१५	मुण्डयति.	ब्र २८ स	२१
मारयति.	क्ष	८२	मुमुक्षते.	ब्र	३०
मार्गति-ते.	वै	२७	मुरति.	क्ष	६३
मार्गति.	वै	२८	मुष्णाति.	शु	१०
मार्गयति.	वै	२८	मुस्तयति.	प्र	६
मार्जति.	ब्र १ ना	२३१	मुस्यति.	शु	७
मार्जयति.	ब्र १ ना	२३१	मूर्छति.	ना ३४ बु	२५
मार्ष्टि.	ब्र	१	मूत्रयति.	म	७
माहते.	वै	१५	मूर्वति.	शु	१६

३०

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

रक्षति.	क्ष	२	रिङ्गति.	म	२०
रगति.	बु	१०	रिणाक्ति.	वै	३१
रङ्गति.	क्ष	३२	रिणाति.	ध्व	३
रचयति.	म	३	रिणोति.	अ	१२
रजति-ते	प्र	३	रिण्वति.	क्ष	३२
रज्यति-ते.	प्र	३	रिफति.	ना	१८४
रणाति.	ध्व १ ना	५७	रिरंस्ते.	म	४५
रण्वति.	क्ष	३२	रिशति.	क्ष	८२
रदति.	वै	१	रिष्यति.	क्ष ८२ भा	१६
रध्यति.	ना १७०		रीयते.	वै	३२
रध्यते.	वै	४४	रुजति.	म ५१ क्ष	८४
रन्धयति.	वै	४४	रुण्टति.	शू	१०
रपति.	वा	१	रुण्यति.	बु	२४
रमते.	म	१७	रुशति.	क्ष	८२
रम्भते.	ध्व	१	रुष्यति.	अ	१३
रवीति.	ध्व	१	रेकते.	बु	१०
रसति.	ध्व	१	रेचति.	वै ३४ ना	२२९
रसयति.	बु	३३	रेचयति.	ना २२९ वै	३४
रहति.	म	३९	रेभते.	ध्व	१
रहयति.	म	३९	रेवते.	क्ष	३२
राकयति.	बु	३३	रेषति.	क्ष	८२
राखति.	म ४० ना	२२	रेषते.	ध्व	३
राघते.	क्ष	६२	रोचते.	म १४ वै ५१ ना	९५
राजति-ते.	म	१४	रोठते.	क्ष	८४
राति.	ब्र	११	रोदिति.	अ	१७
राधयति.	क्ष	४	रोमन्थायते.	स	९
राध्नोति.	भा	३	रोषति.	क्ष	८२
राध्यति. भा ३ बु २१ वा ३५			रोषयति.	अ	१३
	क्ष ६ वै ४४ ना १७२		रौडति.	अ	१०
रायति.	ध्व	१	रौति.	ध्व	१
राशीकरोति.	वै	१२			
रासते.	ध्व	१			

ल

लक्षयति. बु २९ वा २९ ना २१४

पदमूची ।

३१

लक्षयते.	बु	२९	लिङ्गयति.	क्ष	६९
लक्षीकरोति.	बु	१६	लिप्सते.	अ	१
लङ्गति.	क्ष	३२	लिश्यते.	भा	१३
लङ्गते.	ब्र २६	क्ष ३२	लीढे.	बु	३३
	वै ९	ना २१	लीनयति.	वै	४७
लङ्गयति.	क्ष	६७	लुञ्चति.	वा	३८
लजति.	वा	१५	लुट्यति.	क्ष	७२
लजते.	अ	७	लुण्टयति.	शू	१०
लजते.	अ	७	लुण्टति.	क्ष १७	ना ४९
लञ्जति.	वा	१५	लुनाति-ते.	शू	५
लटति.	ना	४३	लुन्धति.	क्ष ८२	ना ११
लभते.	क्ष	६०	लुप्यति.	बु	२४
लम्बते.	ध्व १	ना ५३	लुभ्यति.	अ	२
लम्भयति.	क्ष	५३	लुम्पति-ते	शू	५
लयति.	वै	४७	लुम्बति	क्ष	८३
ललति.	म	१७	लुम्बयति.	क्ष	८३
लपति.	अ	१	लेट्यति.	अ २०	ना २४०
लपते.	अ	१	लेढि	बु	३३
लप्यति.	अ	१	लोचते.	बु	२९
लप्यते.	अ	१	लोटति.	क्ष	७२
लसति.	ना ९१	म १७	लोटेते.	क्ष	८४
लाखति.	ना	२२	लोड्यति.	अ २०	ना २४०
लागयति.	बु	३३	लोठते.	क्ष	८४
लाघते.	क्ष	६२	लोडति.	अ	२०
लाजति.	वा	१५	लोलुप्यते.	स	१८
लाञ्जति.	वा	१५	लोष्टते.	प्र	६
लाडयति.	ब्र	१०	लोहितायति-ते.	प्र ३	स ७
लाति.	म ३८	ब्र ११			
लापयति.	वै	४७			
लाभयति.	क्ष	१२	व		
लाययति.	वै	४७	वक्ति.	वा	१
लालयति.	वै	४७	वङ्कते.	क्ष	२२
			वचति.	वा	१

३२

आख्यातचन्द्रिकायाः ।

वञ्चति.	क्ष ३२	वलते.	अ २७	क्ष २९
वञ्चयते.	अ ११	वलगति.		क्ष ३६
वटति.	क्ष ६३	वलगूयति.	ब्र ६	ना २३८
वटयति.	वा २६ क्ष ६४	वलभते.		म २६
वठति.	भा ८	वल्लुते.		क्ष २९
वणति.	ध्व १	वणयति.		क्ष ४
वण्टयति.	वै २३	वशीकरोति-ते.		क्ष ४
वण्डति.	वै २३	वशीभवति.		क्ष ६
वण्डते.	क्ष ६३	वषट्करोति-ते.		ब्र १५
वदति.	वा १	वषति.		क्ष ८२
वदते.	बु २ ना १३४	वष्टि.		अ १
वनति.	ध्व १ क्ष १४ ना ६०	वसति.		भा ४
वनुते.	वै २७	वस्कते.		क्ष ३२
वन्दते.	वा १८ ना ५	वस्तयते.		क्ष ८३
वपति.	वै ६ ना १२३	वस्ते.		म ९
वपते.	वै ६	वस्यति.		शू १७
वभ्रति.	क्ष ३२	वहति.	क्ष ४६	ना ११९
व्रमति.	म ३१	वहति-ते.		क्ष १६
व्रयति.	शू १	वाङ्मति.		अ १
व्रयते.	क्ष ३२ शू १	वाचयति.		वा १, १४
वरति-ते.	म ४१	वाजयति.	क्ष ७१	ना २२१
वरिवस्यति.	ब्र ८	वाञ्छति.		अ १
वर्कते.	म ३८	वाति.	क्ष ४५	ना १३९
वर्चते.	म १४	वादयति.		क्ष ११
वर्जति.	म ४०	वापयति.		ब्र २८
वर्जयति.	म ४०	वायति.		वै ९
वर्णयति.	वा २० ना २३३	वारयति.		म ४१
वर्तते.	भा ४	वावृष्यते.		म ४१
वर्धते.	भा ८	वाश्यते.		ध्व ४
वर्धयति.	शू ५ ना २२३	वासयति.	ब्र १०	ना २२८
वर्षति.	वै १०	वाहते.		अ ३
वर्षालीकरोति-ते.	क्ष ८२	विक्रचते.		भा ९

पदसूची ।

३३

विकचते.	भा	९	विदधाति-ते.	म	२
विकसति.	भा	९	विदारयति.	शु	७
विकिरति.	ब्र	१३	विद्यते.	भा	१
विकुरुते.	ना	२०३	विध्यति	क्ष	७६
विक्रमते.	क्ष	७९	विध्यायति.	भा	१८
विक्रम्यते.	क्ष	७९	विनक्ति.	अ	८
विक्रीणीते.	वै	१७	विनयते.	वै	२९
विक्रुवति.	क्ष	२०	विनश्यति.	भा	१६
विक्रिद्यति.	वै	४४	विन्ते.	बु	९
विक्रेदयति.	वै	४४	विन्दति-ते.	क्ष	६०
विक्षिपति-ते.	ब्र	१३	विपद्यते.	भा	१६
विगृह्णाति-ते.	अ	४	विपर्यस्यति.	बु	६
विघ्नयति.	शु	२०	विपर्येति.	बु	६
विचति.	अ	११	विपोलति.	भा	८
विचायति.	बु	२९	विपोलयति.	भा	८
निचायति. पाठान्तरम्			विप्रकरोति-ते.	अ	१०
विचारयति.	बु	९	विप्रतिपद्यते.	बु	७
विचिकित्सति.	बु	८	विप्रतिसरति.	अ	१६
विचेतीभवति.	बु	२४	विप्रयुङ्क्ते	वै	३४
विच्छति.	क्ष	३२	विप्रलभते.	अ	११
विच्छायति.	क्ष	३२	विप्रीयते.	अ	४
विच्छिनत्ति.	शु	२०	विभजति-ते.	वै	२३
विच्छिन्ते.	शु	२०	विभवति.	क्ष	६२
विजते.	क्ष	७५	विभाजयति.	ना	१
विजयते.	क्ष	८९, ६७	विभाति.	वै	२३
विजायते.	म	५२	विभ्रायति.	प्र	१
विजृम्भते.	भा	९	विभ्राम्यति.	बु	६
विडम्बयति.	म	१९	विमनायते.	बु	२५
वितनोति-ते.	म	२	विमनीभवति.	बु	२५
वितरति.	ब्र	११	विमन्यते.	बु	७
वितर्कयति.	बु	९	विमानयति.	अ	१०
वितुषीकरोति-ते.	वै	१४	विमायति.	क्ष	६७
			विमुह्यति.	बु	७
				बु	२४

विमृशति.	बु	९	विश्लेषयति.	वै	३४
वियौति.	वै	३४	विश्वसिति.	बु	१२
विरज्यति.	ब्र	३०	विषीदति.	अ	१५
विरमति.	भा	१७	विषीव्यति.	शू	२
विरमति-ते.	ब्र	३०	विष्णाति.	वै	३४
विराप्नोति.	अ	५	विष्यति.	म	३९
विरुणद्धि-ते.	अ	४	विध्वणति.	म	२६
विलपति.	अ	१७	विसारयति.	वै	१७
विलभते.	ब्र	११	विस्तृजति.	म	३९
विलिखति.	वै	१	विस्तृणाति.	वा	२८
विलीयते.	भा	१६	विस्तृणोति.	वा	२८
विलुभति.	बु	२४	विस्मरति.	बु	२३
विलोडयति.	क्ष	७२	विस्मापयते.	क्ष	७०
विवदते.	बु	७	विस्माययति.	क्ष	६९
विवर्तते.	भा	७	विश्यति.	क्ष	१२
विवहति-ते.	म	४२	विस्मभते.	बु	१२
विविर्नाक्त-ते.	बु	१३	विहन्ति	शू	२०
विविशति.	प्र	१	विहरति.	म	१७
विवृणाति.	वै	२६	विहरते.	म	१७
विवृणोति-ते.	वा २९	वै २६	विह्वलति.	क्ष	२०
विवेर्वाक्त-ते.	बु	१३	वीरयते.	क्ष	७९
विशब्दयति	वा	२९	वृक्षते.	म	४१
विशिनष्टि.	क्ष	६८	वृद्धे.	म	४०
विशीर्यते.	भा	१२	वृणक्ति.	म	४०
विशेते.	बु	८	वृणाति-ते.	म	४१
विशेषति.	क्ष	६८	वृणीते.	क्ष	१४
विशेषयति.	क्ष	६८	वृणोति-ते.	म	४१
विश्रमते	म	३५	वृश्चति.	शू	५
विश्रमयति.	ब्र	१०	वृश्यति.	म	४१
विश्राणयति.	ब्र	११	वृषस्यति.	म	४६
विश्रास्यति.	म	३५	वृहति.	क्ष	६२
			वेदति.	ध्व	१

पदसूची ।

३५

घेणति.	ना ११६	व्यवस्यति.	अ ३
घेति.	ना १४२	व्यवैति.	म ४२
घेत्ति.	बु २	व्यस्यति. वै २५	वा २८
वेथते.	वै २८	व्याकरोति	वा २९
वेद.	बु २	व्याकुरुते.	वा २९
वेदयते.	बु २	व्याक्षिपति-ते.	क्ष १७
वेदापयति.	वा ४	व्याख्याति.	वा २९
वेपते.	क्ष ७५	व्याचष्टे.	वा २९
वेल्लति.	क्ष २९	व्याप्नोति.	क्ष ६१
वेवीते.	ना १५३	व्याप्रियते.	म ५
वेवेष्टि-ते.	क्ष ६१	व्यायच्छते.	म ५
वेष्टते	क्ष ६३	व्यासेधति.	म ४०
वेष्टयति.	क्ष ६४	व्याहरति.	वा १
वेहते.	अ ३	व्याहरते.	वा १
वैरायते.	अ ४	व्युच्छते.	प्र १
वौषट्करोति-ते.	ब्र १५	व्युदस्यति-ते.	वा ३८
व्यञ्जयति.	वा २९	व्युद्भवति.	ना १
व्यतिजल्पति.	आ ३	व्युष्यति.	वै २३
व्यतिलुनन्ति.	आ ४	व्यृध्नोति.	भा १४
व्यतिषिञ्चते.	आ २	व्यृध्यति.	भा १४
व्यतिमृजति.	वै ३६	व्रजति.	क्ष ३२
व्यतिस्ते.	आ २	व्रणति.	ध्व १
व्यतिहन्ति.	आ ३	व्रणयति.	क्ष ८०
व्यतिहसति.	आ ३	व्रतयति. ना २३६	प्र २६
व्यत्येति.	आ ३	व्रीडति.	ना १६५
व्यथते. अ ८, २२	ना २८	व्रीह्यति.	अ ७
व्यथयति.	क्ष ८४	व्रीणाति.	म ४१
व्यनक्ति.	वा २९	व्रीयते.	म ४१
व्यनिति.	भा ५	व्रीनाति.	क्ष ६७
व्ययति.	वै २९		
व्यवदधाति-ते.	वै २५	शंसति.	वा १, २२
व्यवहरति-ते.	वै १६	शक्नोति.	क्ष ६२

श

३६

आख्यातचन्द्रिकायाः

शङ्कुते.	बु	१०	शिलति.	वै	१३
शटति.	ना	४२	शिशिक्षिषते.	स	१
शठति. शू १३ ना ४८	अ	११	शीकते.	वै	१०
शठयति.	वा	८	शीभते.	वा	१९
शठयते.	वा	१९	शीयते.	भा	१२
शणति.	ब्र	११	शीलति.	बु	२६
शण्डते. क्ष ८४	प्र	६	शीलयति.	वा	५
शपति.	वा	१२	शुचयति.	वै	४८
शपते.	वा	१२	शुष्ठति.	वै	९
शप्यति.	वा	१२	शुष्ठयति.	वै	९
शप्यते.	वा	१२	शुच्यति.	ब्र	३
शब्दायते. ध्व १	स	१२	शुनति.	क्ष	३२
शम्बाकरोति.	वै	३	शुन्धति.	ब्र	३
शर्धति-ते.	वै	१०	शुन्धते.	ब्र	३
शर्धते.	ध्व	१९	शुन्धयति.	ब्र	३
शर्वति.	क्ष	८२	शुभति.	म	१४
शलते.	ना	७२	शुम्भति, म १४	ना	५६
शल्वते.	वा	१९	शुल्वयति.	वै	१५
शवति.	क्ष	३२	शुश्रूषते.	ब्र	८
शशति.	क्ष	३६	शुष्यति.	वै	९
शसति.	क्ष	८२	शूरयते.	क्ष	७९
शाखति.	क्ष	६१	शूर्यते. क्ष ८२	ना	१६९
शाठयति.	ना	२१७	शलति. म ५१ क्ष ८४	ना	७८
शाडते.	वा	१९	शलयति.	वै	७
शाम्यति. भा १८	म	५३	शूलाकरोति-ते	वै	४६
शास्ति.	क्ष	३	शूषति.	बु	२८
शिक्षते.	वा २	ना ८६	शृणोति.	बु	३०
शिक्षयति. वा ३	क्ष	३	शेटति.	अ	१०
शिङ्गे.	ध्व	२१	शेते.	अ	२६
शिङ्गति.	बु	३२	शेवते.	क्ष	१३
शिञ्जति.	ध्व	१	शेवाली करोति.	क्ष	८२
शिम्प्यति.	वै	१०	शेषति- म ३३	क्ष	८२
			शेषयति.	म	३३

३८

आख्यातचन्द्रिकायाः

संशृणोति-ते.	बु	२८	सत्याकरोति-ते	वै	१७
संशेते.	बु	८	सत्यापयति. वा	६	स २३
संस्करोति-ते.	वै	४९	सत्यापयति-ते.	वै	१७
संसस्ति.	अ	२६	सत्राकरोति.	क्ष	१५
संसृजति.	वै	३५	सनति.	क्ष	१४
संस्ति.	अ	२६	सनोति-ते.	ब्र	११
संस्तौति-ते.	वा	५	सन्तनोति-ते.	शू	२१
संहयते.	वा	३१	सन्तर्जति.	वा	१५
सङ्कल्पयति.	बु	१५	सन्तानयति.	शू	२१
सङ्कुचति.	भा	१०	सन्तिष्ठते.	भा	१७
सङ्कीडति.	ध्व	१३	सन्दधाति-ते	वै	४८
सङ्कीडते.	म	१७	सन्दानयति.	शू	१६
सङ्क्षिपति-ते.	वा	२७	सन्दिग्धे.	बु	८
सङ्क्षिप्यति.	वा	२७	सन्दिशति-ते.	क्ष	११
सङ्क्षुते.	शू	४	सन्दीपयति.	वै	४३
सङ्ख्याति.	वै	२०	सन्दिग्ध.	बु	८
सङ्गच्छति.	वै	३६	सन्धुक्षयति.	वै	४३
सङ्गिरते.	बु	२७	सन्नहति-ते.	क्ष	२६
सङ्गृह्णाति-ते.	क्ष ४	बा २७	सन्निकर्षति.	क्ष	५९
सङ्ग्रामयति.	क्ष	७७	सन्निकृषते-ति.	क्ष	५९
सचते.	वै ३६, १०		सन्न्यस्यति-ते.	ब्र	३१
सचति-ते.	ना	१३३	सपत्राकरोति-ते.	शू	१५
सज्जकरोति-ते.	क्ष	१५	सपर्यति.	ब्र	६
सज्जति-ते	क्ष	२६	सभाजयति.	ब्र	६
सञ्चष्टे.	वै	२०	समति.	क्ष	२०
सञ्चिनोति-ते.	वै	१२	समर्थयति.	बु	९
सञ्चूर्णयति.	क्ष	८५	समनिति.	भा	५
सञ्ज्ञपयति.	क्ष	८२	समयाकरोति-ते.	क्ष	१७
सटति.	प्र	५	समवैति.	वै	३६
सट्टयति	क्ष	७६	समस्यति-ते.	वा	२७
सत्करोति.	ब्र	७	समादधाति-ते.	बु २६, २७	
सत्रयते.	शू	२१	समाप्नोति.	भा	१७

पदमूची ।

३२

समाहरति-ते.	वा २७	सवति.	ना १२९
समियति.	वै ३६	ससर्ति.	क्ष ३२
समूहते.	वै १२, ४१	सहति-ते.	अ ९
समृच्छति.	वै ३६	सहते.	ना १३५
सम्पद्यते.	भा ७	सह्यति-ते.	अ ९
सम्पश्यति-ते.	बु २९	साक्षयति.	बु १६
सम्पृक्ते	वै ३५	साक्षात्करोति-ते.	बु १६
सम्पृच्छति-ते.	बु ९	साध्यति.	म ३ वै ४४
सम्पृणाक्ति.	वै ३५	साधोति.	भा ३
सम्प्रधारयति.	बु ९	सान्त्वयति.	वा ३९
सम्प्रवहन्ते.	आ ३	सामयति.	वा ३९
सम्प्रहरते.	क्ष ७७	सायति.	भा १५
सम्प्रहरन्ते.	आ ३	साहयति.	अ ९
सम्बध्नाति.	वै ३६	सिञ्चति-ते.	वै १०
सम्बिभर्ति-ते.	वै १२	सिध्यति.	भा ३
सम्भरति-ते.	वै १२	सिनाति-ते.	शु १६
सम्भवति.	ना १ भा २ वै १६	सिजुते.	शु १६
सम्भाण्डयते.	स ४३ वै १२	सिनोति-ते.	शु १६
सम्भावयति.	बु ११ ब्र ७	सिलति.	वै १३
सम्भुङ्के	म ५०	सीकयति.	वै १०
सम्भ्रमति.	क्ष १९	सीदति.	भा १२ ना १०६
सम्भ्रम्यति.	क्ष १९	सीव्यति.	शु २
सम्भ्राम्यति.	क्ष १९	सुखयति.	ब्र २२
सम्मर्दयति	क्ष ७७	सुखायते.	अ ६
सम्मन्यते.	ब्र ७	सुख्यति-ते.	अ ६
सम्माति.	वै १५	सुद्वयति.	अ १०
सम्मार्जयति.	वै ४१	सुमनायते.	अ ६ स ६
सम्मार्ष्टि	वै ४१	सुमनीभवति.	अ ६
सरति.	क्ष ३२	सुरति.	क्ष १ ना १२०
सर्जति.	वै १९	सुवति.	क्ष १२, १
सर्पति.	क्ष ३२	सूचयति.	वा ४०
सर्भति.	क्ष ८२		

४०

आख्यातचन्द्रिकायाः

सुदति.	वै १०	स्तम्भयति.	शू १७
सुदते.	क्ष ८२	स्तवीति.	वा १८
सूक्ष्मति.	व्र ७	स्तिम्यति.	वै १०
सुक्ष्मयति.	अ ५	स्तीम्यति.	वै १०
सुजति.	म ३	स्तुते.	वा १८, २३
सुज्यते.	आ ४३	स्तुप्यति.	क्ष ३०
सुम्भति.	क्ष ८२	स्तुभ्राति.	शू १७
सेदति.	अ १०	स्तुभ्रोति.	शू १७
सेधति.	ना १३	स्तृणोति-ते.	वै २५
सेवते.	क्ष १३	स्तृहति.	क्ष ८२
सोसूच्यते.	स १७	स्तेनयति.	शू १०
सौति.	क्ष १ ना १४८	स्तेपते.	वै ३२
सौधीयति.	स ३	स्तोमयति.	वा १९
स्कन्दति.	क्ष ५१	स्तौति.	वा १८, २३
स्कन्दते.	ना १३१	स्त्यायति.	प्र ६ ना १२५
स्कभ्राति.	शू १७	स्थगयति.	वै २५
स्कभ्रोति.	शू १७	स्थलति.	भा ४
स्कम्भते.	शू १७	स्थवयति.	स २२
स्कम्भयति.	शू १७	स्थापयति.	क्ष ७
स्कुनाति.	क्ष ५४	स्थिरीभवति.	वै ८
स्कुनीते.	क्ष ५४	स्थुडति.	वै २५
स्कुनुते.	क्ष ५४	स्थूलयते.	भा ८
स्कुनोति.	क्ष ५४	स्त्राति.	व्र २
स्कुन्दते.	क्ष ५४, ८	स्त्रायति.	व्र २ क्ष ६३
स्कुभ्राति.	शू १७	स्त्रिहति.	अ १९
स्कुभ्रोति.	शू १७	स्तुहति.	म ३१
स्खलति.	म २० वा १०	स्त्रौति.	वै ३३
स्तनयति.	ध्व १०	स्पन्दते.	क्ष २८
स्तभ्राति.	शू १७	स्पर्धते.	अ ४
स्तभ्रोति.	शू १७	स्पर्शयति.	व्र ११
स्तमति.	क्ष २०	स्पशति.	ना ११८
स्तम्भते	शू १७	स्पशति-ते.	वु ३२

पदसूची ।

42

स्पष्टयति.	वा	२९	स्वनति.	ध्व	१		
स्पाशयते	ना	२२४	स्वपिति.	अ	२६		
स्पृणोति. ना	१८१	क्ष	२	स्वराति.	ना	१२७	
स्पृशति.	यु	३२	स्वर्दते.	वै	५१		
स्पृहयति.	अ	१	स्वादते.	वै	५१		
स्फायते.	भा	८	स्वाहाकरोति-ते.	घ्र	१९		
स्फिहयति.	क्ष	७६, ८२	स्वीकरोति-ते.	म	३८		
स्फीतीभवति.	भा	८					
स्फुटति	भा	९					
स्फुण्डयति.	म	२१	हृटति.	म	१४		
स्फुरति.	बु	१ क्ष	२८	हठति.	शु	१२ ना	४६
स्फुरते.	क्ष	६२	हदते.	म	६		
स्फुलति.	क्ष	२८	हन्ति. क्ष	७६, ८२ ना	१४०		
स्फूर्छति.	बु	२३	हम्मति.	क्ष	३२		
स्फूर्जति.	ध्व	११	हर्यति.	अ	१ ना	६९	
स्फोटति.	भा	१२	हर्षति.	अ	१९		
स्फोटते.	भा	९	हलति.	वै	१		
स्फोटयति.	शु	७	हलयति	वै	५		
स्मयते.	म	१६	हस्तयति.	स	३२		
स्मरति.	बु	१९	हस्तयते.	स	४०		
स्माययते.	अ	१०	हस्तेकरोति-ते.	म	४२		
स्मीलति.	भा	१०	हापयति.	म	३९		
स्पन्दते.	वै	३२	हिसति.	क्ष	८२		
स्यमनि.	ध्व	१	हिसयति.	क्ष	८२		
स्यमयते.	बु	९	हिक्रति.	ध्व	१४		
स्रंसते. क्ष	५१ ना	५२, ९६	हिक्रते.	ध्व	१४		
स्रङ्कुते	क्ष	३२	हिण्डते.	अ	१० ना	३८	
स्रम्भते	बु	२५	हिनस्ति.	क्ष	८२		
स्रवति.	वै	३३ क्ष	३२	हिनोति.	ना	१७९	
स्रीव्यति.	ना	१६३	हिन्वति.	घ्र	१६		
खदते.	वै	५१	हिलति.	म	१८		
खधाकरोति-ते.	घ्र	१२	हुण्डते.	घ्र	६		

33

४२

आख्यातचन्द्रिकायाः

हृच्छति.	क्ष २२	हसति.	भा १३	ध्व १
हृणीयते. अ ७ ना २३९ स १४		हादते.		ध्व १
हृष्यति.	अ ६, १९	ह्रीच्छति.		अ ७
हेठते.	क्ष ८४	हृषेते.		ध्व ८
हेडति.	क्ष ६३	हृगति.		ध्व २५
हेडते.	अ १०	हादते.	अ ६ ध्व १ ना १०	
हृषते.	ध्व ८	हृयति		ना १२२
होडते	अ १०	हृयते.		घा ३२
होलति.	ना १०४	हृरति.		क्ष २२
ह्रलति.	क्ष २९	ह्रलति.	ना १००	क्ष २९
ह्रलयति.	क्ष ७१	ह्रलयति.		क्ष ७१
ह्रालयति.	क्ष ७१	ह्रालयति.		क्ष ७१
हृगति	ध्व २५			

पर्यायार्थसूची ।

अङ्कन.	ना २१४	अन्वेषण.	वै २८
अङ्गचूर्णन.	क्ष ८०	अपक्षय.	भा १५
अङ्गीकरण.	ना २०४	अपशब्द.	वा ९
अतिक्रम.	क्ष ५५ ना ३९	अपह्नव.	वा ३७
अतिविस्तार.	वा २८	अपाङ्गति.	क्ष ४६
अतिशय.	क्ष ६८	अपानशब्द.	ध्व १९
अदन.	ना ७०	अभिक्रम.	क्ष ५६
अद्भुत.	क्ष ६९	अभिभव. ना २०२, १३५	क्ष ६७
अधिगम.	ना १५०	अभियोग.	क्ष ५७
अधिरोहण.	क्ष २७	अभिवादन.	ना ५
अधोगति.	क्ष ५१	अभिषव.	वै ४८
अध्ययन.	वा २	अभुक्ति.	ब्र २६
अध्याहार.	ना २०५	अमिश्रण.	ना १४७
अनवधान.	बु २५	अर्चन. ना ११७	ब्र ६
अनवस्थान.	ना १०८	अर्जन. वै १९	ना २८
अनादर. अ १०. ना ३८, १९८, २२०		अर्दन.	क्ष ८३
अनुकार.	म १९	अलङ्कार.	ना २३१
अनुज्ञा.	बु २८	अलमर्थ.	ना २२
अनुमा.	बु १७	अल्पत्व.	भा १३
अनुशय.	अ १६	अल्पी भवन.	ना ३३
अनृतोदित.	वा ७	अवगति.	ना ८१
अन्तर्धि.	वै २५	अवतंस.	म १२
अन्तिक. क्ष ५९	ना २१३	अवधान.	बु २६
अन्यत्व.	वा १०	अवयव.	प्र ५
अन्यथात्व (असकृत्कृत.)	वा ११	अवसादन.	ना ४२, १०६
अन्यस्त्रीकामन.	म ४६	अवस्त्रस.	ना ५२, ५३

२

आख्यातचन्द्रिकायाः

अवसंसन.	ना ९६	आर्द्राभाव,	वै १०
अवाप्ति.	ना ८१	आलम्बन.	ना २१३
अयनिनिर्घोष.	ध्व ११	आलस्य.	ना ४९
अशुचीकरण.	ना १४१	आलिङ्ग.	ना ८१
अश्वध्वनि.	ध्व ८	आलिङ्गन.	म ४४
अश्वाकामन.	म ४७	आलेखन.	ना २०६
असंस्कार.	ना २१७	आवरण.	ना ४१
असन.	ना १४२, १५३	आशिष्.	ना ४
असम्यगुक्ति.	वा ८	आशीर्वाद.	वा २५
अस्तङ्गत.	क्ष ५२	आश्लेष.	ना ५८

आ

आकर्ष.	क्ष ६६
आक्रोशन.	वा १२
आक्षेप.	ना १९३
आख्यान.	ना २२५
आग्रह.	अ १३
आचमन.	घ्र ४
आच्छाद.	म ९
आज्ञा.	क्ष ९
आतञ्जन.	वै ३७

आदर.	ना २२० घ्र ७
आदान.	ना ६५, ७३, २१८, १११,

११२, १२० म ३८

आद्योपलम्भ.	ना १

आनीति.	वै ४०

आप्रवण.	क्ष ५४

आभिमुख्येनवचन.	वा ३६

आमन्त्रण.	घ्र १७

आयत्ति.	क्ष ६

आयाम.	ना २०

आर्तध्वनि.	ध्व ६

आस्वाद.	बु ३३
आह्लाद.	ना १२
आह्वान.	ना १६, १०५

इ

इच्छा.	अ १ ना ८१, ८८
इज्या.	ना ८५
इज्यारम्भ.	घ्र २३
इन्द्रियलय.	ना १२८

ई

ईक्षण.	बु २९
ईक्षण (दैवपर्यालोचन)	ना १७२
ईर्ष्या.	अ ५

उ

उक्ति.	वा १ ना १६१
उक्तिविषय.	ना १३४
उच्छ्राय.	क्ष ३०, ना २४
उच्छ्र.	वै १३
उत्कण्ठा.	बु २०

पर्यायार्थसूची ।

३

उत्कण्ठास्त्रन	ध्व १२
उत्कर्ष.	ना ८०
उत्कर्षसंप्राप्ति.	क्ष ८९
उत्कोचादिवशकृति.	क्ष ५
उत्क्षेप.	वै ३९
उत्तरण.	ना १३०
उन्नासन.	क्ष ७३
उत्सादन.	म ८
उत्साह. अ ३, ना १७, ६३, १३४	
उदय.	क्ष ४८
उद्देश.	बु १६
उद्यम.	क्ष ६२
उद्वाह.	म ४२
उन्माद.	अ २०
उपकरण.	ना २३०
उपकृति.	ना १८५
उपक्रम.	म. १ ना १७१
उपताप.	ना ३, ४, १२७
उपतापन.	ना २३०
उपनयन.	ना ८५
उपभोग.	म ५०
उपमा.	बु १७
उपयोग.	ना २०१
उपलेपन.	वै ४२
उपवेशन.	म ३६
उपसेवा	ब्र १०
उपस्कार.	ना २२६
उपादान.	ना २१२
उपार्जन.	ना २८
उपालम्भ.	वा १६
उपाप्ति.	ब्र ८
उत्पकृष्टि.	वै २

उत्ति. वै ६ ना १२३

ऊ

ऊर्ध्वत्व. म ३७

ऋ

ऋग्भिरुपस्तवन. वा २२

ऐ

ऐश्वर्य. क्ष १ ना ३, ४, १२९, १४८, १९०

क

कथन. वा १९, ना १८४

कफजशब्द. ध्व १६ ना ८७

कम्प. क्ष ७५ ना ५०, ५१, ९९, १४४

कम्पन. ना २३

करण. ना ७९

करिकरध्वनि. ध्व २०

कल्याण. ना ६

कवित्व. वा २०

काङ्क्षा. ना १७४

कान्ति. ना ६१, १४२, २००, २०७

कामन. म ४५

कार्मुकध्वनि. ध्व २०

कुक्षिशब्द. ध्व १८

कुटिलगति. क्ष ३५

कुत्सन. ना २६

कुत्सा. ना ११५

कुत्सागति. क्ष ४३

कुत्सितजप. ब्र २५

कुत्सितस्मयन. म २२

४

आख्यातचन्द्रिकायाः

कुच्छुजीव.	भा	६
कृति.	म	२
कृपा.	अ	१४
कुशानुफूत्कृति.	ना	१२६
कृषि.	वै	१
केलि.	म	२१
कैतव.	ना	१९, ४८
कैवल्य.	ब्र	३२
कौटिल्य.	क्ष	२२, ना २९, ३३, १०७, १८७
क्रय.	वै	१७
क्रिया.	ना	८१
क्रीडन.	म	१७
क्रीडा.	ना	९, ९१, १६२
क्रोध.	अ	१३
क्लेश.	ना	६६
क्लेशन.	ना	८२
क्लेश्य.	क्ष	२१
क्षरण.	ना	५०, १५७, वै ३२
क्षान्ति.	अ	९ ना १३५, २०२
क्षालन.	ना	२३२
क्षुत.	ध्व	१५
क्षुब्ध.	म	२५
क्षेपण.	ना	३२
क्षोभ.	क्ष	३१

ख

खण्डन.	ना	१८८
खादन.	ना	१४२, १५३
खेद.	ना	१७५
खेल.	ना	१९१

ग

गति.	क्ष	३२. ना ७, १३, १५, २१, २३, २६, २८, ३०, ३१, ३२, ३८, ४१, ४२, ४९, ५७, ५९, ६१, ६२, ६४, ६५, ६९, ७७, ८१, ८३, ८४, ९६, ९७, १००, १०६, १०९, १११, ११६, १२८, १२९, १३१, १३५, १३९, १४०, १४३, १४४, १५३, १५४, १६२, १६३, १६७, १७२, १८७, १९५, १९६, २००, २१७, २२१,

गत्याक्षेप.	ना	१९
गन्धन.	ना	१३९
गमन.	ना	५८, १४२
गर्भमोक्ष. (प्रसव)	म	५२
गर्व.	अ	१९
गर्हितगीर्णि.	म	२८
गर्हितदाह.	शु	९
गर्ह्यदंश.	म	२९
गात्रस्थौल्य.	ना	१७७
गार्ध्य.	अ	२
गीत.	ध्व	२२
गीर्णि.	म	२७
गुणन.	वै	२१
गुणोक्ति.	ना	२३३
गुप्तोक्ति.	क्ष	२३
गाकर्तृकहिंसा.	क्ष	८१
ग्रन्थ.	वा	२६ ना २, १८६

पर्यायार्थसूची ।

५

ग्रहण.	ना १४१, २२४
ग्लानि.	ना १७४ अ २१
ग्लेपन.	ना १०१

घ

घसन.	ना १९४
घृणा.	ना २३४
घोरवाशित.	ध्व ५ ना ८८
घ्राण.	बु ३१

च

चतुर्गति.	क्ष ३८
चर्चा.	म १०
चलन.	क्ष २९ ना ७२, ७४, ९८, १००, १८३, १९९
चिन्ता.	ना ११६
चुम्बन.	म ४८
चेतना.	ना २२५
चेष्टन.	म ५
चोदन.	ना १६५

छ

छद्मगति.	क्ष ४०
छेद.	ना १८८
छेदन.	शू ५ ना २१६, २२३, २२८

ज

जग्धि.	ना ७७
जन्म.	भा २ ना १
जप.	ब्र २४
जरा.	भा ११
जागर.	अ २८

जिघांसन.	अ १२
जिज्ञासन.	ना ८६
जीमूतध्वनि.	ध्व १०
जीव.	भा ५
जीवन.	ना ८२
जृम्भ.	अ २५
ज्ञान. ना १७१, १४९	बु २
ज्ञापन.	ना २२२
ज्येष्ठेऽनूढेकनिष्ठविवाह	म ४३
ज्योतिरुद्गम.	क्ष ४९

त

तक्षण.	शू ३
तन्द्री.	अ २४
तपस्.	ना १७५
तपः कृति.	ब्र २७
तर्पण.	ब्र १६ ना २०७
तर्प.	म २३
ताडन.	क्ष ७६
तायन.	ना ६३
तारशब्द.	ना २९, १०७
तारनिस्वन.	ध्व ६
तिर्यग्ध्वनि.	ध्व ४
तीक्ष्णत्व.	शू ४
तृप्ति.	म ३४ ना १८, ८१
तेजोविरति.	भा १८
तोषण.	ब्र २२
त्याग.	म ३९
त्राण.	क्ष २ ना ३६
त्रिदशार्चा.	ब्र ९
त्रिःकृषि.	वै ४
त्वरण.	ना १६६

६

आख्यातचन्द्रिकायाः

त्वरः.

क्ष १९

ध

थ

श्रुति.

म ३०

द

दंश.

म ३०

दम्भ.

ना २७

दम्भेच्छा.

क्ष २५

दरिद्रत्व.

भा १४

दर्शन.

ना २१४

दान. ब्र ११, ना. ८, ६५, ८१, ९७,
१२१, १२४, १५५, १६१

दाह.

शू ८

दीपन.

ना १२

दीप्ति. म. १४. ना २५, ५६, ६१,
८७, ९५, १११, १२४, १५७,
१५८, १६४, १९०, १९७,

दुःख.

अ २२

दुर्गन्ध.

ना ६७

दुष्कृत.

शू १९

दृष्टि.

ना १४६

देवन.

ना १९७, १५२

देवार्चा.

ना १२१, १३८

दैव्य.

ना ५१

दैवंपर्यालोचयतीत्यर्थ.

बु २१

दोहन.

वै ३१

दोहानुकूल्य.

वै ३०

द्युति.

ना ८१, १६२

द्रवीकृति.

वै ४७

द्विकृति.

वै ३

द्वेष.

अ ४

धान्यावरोध.

ना १०२

धापन.

ब्र १८

धारण

क्ष ८ ना ८, २४

ध्रिक्.

ना २३४

धूर्तक्रिया.

शू १३

धृति.

ना ११९, १६१

धौल्य.

ना २४०

ध्यान.

बु १८

ध्वनि.

ना ६०

ध्वंसन.

ना ९६

न

नमस्कार.

ना १३२

नाशन.

क्ष ८६

निकार.

ना २२६

निकेत.

ना २१८

निद्रा.

अ २६

निन्दा. वा १४,

ना १८४

निरसन.

ना १२४

निराकृति.

वा ३८

निरोधन.

क्ष ६५

निर्णय.

बु १४

निर्गोतृत्वेन भजन.

ना १३७

निवास.

ना ४५, १९५

निशामन.

ना ११६, ११७

निष्कर्ष.

शू १४

निष्पत्ति.

मा ७५

नीचैर्गति.

क्ष ४२

नृत्त.

म १५

नैपुण्य.

वै १८

पर्यायार्थसूची ।

७

न्यास.	वै २४	प्रतिष्ठम्भ.	ना २९, १०७
न्यासार्पण.	ना २२७	प्रतिष्ठा.	ना २
प		प्रतिहर्ष.	ना २१०
		प्रतीक्षा.	क्ष १८
		प्रत्यक्ष.	बु १७
		प्रत्यभिज्ञान.	बु २३
		प्रमर्द.	ना १९३
		प्रमा.	बु १७
		प्रमाद.	ना ५२, ९६
		प्रयोजकाद्भ्य	क्ष ७४
		प्रवेश	ना ८१
		प्रश्न.	वा ३३
		प्रसन्न.	ना १२९, १४८
		प्रसन्नव.	वै ३१
		प्राकट्य	ना १
		प्राणन.	ना १०२, २१५
		प्रापण.	क्ष १६ ना ७९, ११९, १२८
		प्राप्ति.	क्ष ६० ना १
		प्रीति.	अ ६ ना १८१, १८२
		प्रेप्सा.	ना ६९
		प्रेरण.	क्ष १२, ना ५८, १९२
		प्रेषण.	क्ष १०
		प्रोज्झ.	वै २२
व		प्लव.	ना १३०
		प्लुतगति.	क्ष ३६
		प्लुति.	ना ४६
		बन्ध.	ना १६१
		बन्धन.	ना २५
		बन्धुक्रिया.	ना १०३
		बल.	ना २१५, २१८
न्यास.	वै २४		
न्यासार्पण.	ना २२७		
पथिकर्तृक.	ना १३८		
पराभिभूति.	ना ८०		
परिणाम.	भा ७		
परिभाषण.	ना ७३, ९२		
परिभाषा.	ना ४३		
परिवृत्ति.	अ २७		
परिवेषण.	ब्र १९		
पर्याप्ति.	ना १, ७६, ११०		
पलायन.	क्ष ५३ ना ४०		
पाक.	वै ४४ ना २०८		
पान.	म २४		
पालन.	ना ६८, १५६, २०९, १८१		
पितृदान.	ब्र १२		
पीडन.	क्ष ८४, ना १७८		
पूजन.	ना २४, ३१, ३५		
पूजा.	ना २३५, २३८		
पूरण.	ब्र २१, ना १५४, १५६, २०९, २११, २२३		
पोष.	ना १६१		
पोषण.	ना १६०		
प्रकथन.	ना २०१		
प्रकम्पन.	क्ष ७१		
प्रकाशन.	वा २९		
प्रक्षेप.	ब्र १४		
प्रजन.	ना १४२		
प्रणति.	ब्र ५		
प्रतिघात.	ना १८		
प्रति यत्न.	ना २०५ वै ५०		

बलात्कार.	ना	४६
बलात्कृति.	शु	१२
बलाद्धरण.	शु	११
बलापर्णा.	क्ष	७८
बाधन.	ना	११८
बाल्य.	ना	४३, १२४
बीभत्स.	अ	२३
बुद्धि.	ना	११६

भ

भक्ष.	ना	१५१
भङ्ग.	क्ष	८८
भय.	ना ९८, १८३, १९९	
भर्त्सन.	ना १५८, २१६	
भाग.	ना	८१
भावकृति.	म	१८
भाषण.	ना ५५, ५६	
भाषा.	ना	२१८
भास्.	ना	१५२
भासन.	ना	१३४
भीति.	अ	८
मीमार्थ.	ना	१८९
भुक्ति.	म	२६
भूषण.	म ११ ना	११०
भूषा.	ना ७६, २१९	
भूषाद्यामोचन.	म	१३
भूषाध्वनि.	ध्व	२१
भेद.	क्ष	२४
भेदन.	शू	७
भैषज्य.	म	५३
भोजन.	अ २०, ना	१४५, २३६
भोजननिवृत्ति.	ना	२१, २३६

भ्रंश.	ना	७०
भ्रम.	क्ष	४७
भ्राष्टृपाक.	वै	४६

स

मञ्जन.	ब्र	२
मद.	ना	७
मनसागोचरीकार.	बु	३
मनस्वित्त्व.	बु	४
मन्त्रकरण	ना	१३८
मन्थन.	ना	१७८
मन्दगति.	क्ष	३७
मन्दाक्ष.	ना	२३९
मरण.	भा	१७
मस्तोगति.	ना	१३६
मर्द.	क्ष	८५
माङ्गल्य.	ना	१३
माद.	ना ३७,	४५
माधुर्य.	ना	२३८
माध्यस्थ्य.	ब्र	२९
मान. वै १५	ना १, ९,	१५९
मानस.	ना	५४
मारण.	ना	२२२
मार्गसंस्कार.	ना	२२१
मिति.	बु	१७
मिथ्याज्ञान.	ना	१०८
मिथ्याभिप्रासन.	वा	१३
मिश्रण. वै ३५	ना १४७,	२०८
मुण्डन.	ना	१२३
मूत्रण.	म	७
मूर्तिभाव.	ना	१२८
मेदन.	ना	२७

पर्यायार्थसूची ।

९

मेधा. बु ५ ना ११३, ११४
 मैत्री. ना १३८
 मैथुन. म ४९
 मोक्ष. ना ९४
 मोचन. ना. १७३, १७६, १७७,
 २१०, २११,

मोद. ना ७
 मोह. बु २४. ना ३४
 मोहन. ना २२९
 मौण्ड्य. ब्र २८, ना ८५
 म्रक्षण. ना २००

य

याचजा. वै २७ ना ३, ४, १५, ३०, ३१, ८१
 यात्रार्थप्रश्न. वा ३४
 युद्ध. क्ष ७७ ना १८४

र

रक्षण. ना ६४, ६५
 रक्षा. ना ८१
 रञ्जिमन्. प्र ३
 रिङ्गण. म २०
 रुचि. वै ५१
 रुज् म ५१ ना ४२, ७८
 रोदन अ १७ ना १६, १०५
 रोपण. वै ७
 रोष. ना २३७, २३९

ल

लज्जा. ना १६५
 लवन. ना २३२
 लिप्सयोपस्थिति. ना १३८

लिप्सा. ना २
 लौहित्य. ना ५९

व

वञ्चन. अ ११
 वयोहानि. ना १६८
 वरण. म ४१
 वजन. म ४०
 वर्णक्रिया. ना २३३
 वर्धन. वै ११
 वर्ष. ना ४१
 वशीकृति. क्ष ४
 वाक्य. ना २०५
 वातगति. क्ष ४५
 वादित्रग्रहण. ना ११६
 वान्ति. म ३१
 वारण. ना ७६, ११०
 विकलगति. क्ष ४१
 विकास. भा ९
 विक्रम. क्ष ७९
 विक्रय. वै १७
 विक्लित्ति. ना १७२
 विक्षेप. ग्र १३
 विघ्न. शु २०
 विजिगीषा. ना १६२
 विदुत्सर्ग. म ६
 वितर्क. बु ९
 वितोत्सर्ग. वै २९
 विद्याग्रहण. ना ८६
 विनाश. भा १६
 विप्रश्न. वा ३५
 विभाग. वै २३

१०

आख्यातचन्द्रिकायाः

विभ्रम.	बु ६	व्यक्तवाक्.	ना १४६
विमति.	बु ७	व्यक्ति.	ना २००
विलम्बन.	क्ष १७	व्यथन.	ना ३५
विलसन.	ना ९९	व्यवहार. वै १६.	ना १६२
विलेखन.	ना २९, १०७	व्याप्ति. क्ष ६१, ना ८९, १५३, १८०	
विवासन.	ना २२५	व्युष्ट.	प्र १
विवृति.	वै २६	व्यूति.	शू १
विवेक.	बु १३	व्यामगति.	क्ष ३४
विशरण.	भा १२ ना ४२, ६७, ७५, १०६	व्रतादेश.	ना ८५
विश्राणन.	ना ८३	शकटकूजने.	ध्व १३
विश्रान्ति.	म ३५	शक्ति.	क्ष ६२ ना १
विश्लेषण.	वै ३४	शङ्का.	बु १०
विश्वास.	बु १२ ना १४९	शङ्कचन्दन.	ना ४६
विस्तार.	ना २०४, २३३	शब्द.	ना १०, १७, ३७, ४४, ५७, ६२, ६६, ७१, १२२, १२५, १२६, १५९, १८५, १८९,
विस्मृति.	बु २३		
विस्मय.	ना १६१	शब्दकर्मकार्थ.	ना २०३
वीणयोपगान.	ध्व २३	शब्दन.	ना १३२
वृकशब्द.	ध्व ३	शब्दवाचिन्.	ध्व १
वृत्ति.	ना ६३, १३४	शस्त्रसम्बन्धिप्रोत्साह.	वा २४
वृद्धि.	भा ८, ना ८१, ८४, ९३, १३५, १५४, १७९, २३५	शास्त्र.	ना २७
वेगगति.	क्ष ३३	शासन.	ना १४३
वेदमाचष्ट इत्यर्थ.	वा ४	शास्त्र.	ना १३
वेष्ट.	क्ष ६३	शिक्षण.	वा ३
वेष्टना.	क्ष ६४	शिष्टि.	क्ष ३
वेकृत.	ना २०५	शीलन.	वा ५
वैकृत्य.	क्ष २०	शुक्लत्व.	प्र २
वैतुष्यकरण.	वै १४	शुचि.	ना ४०
वैमनस्य.	ना २३७	शुचीभाव.	प्र ३
वैरशुद्धि.	ना २२७	शुद्ध.	ना १०९
वैराग्य.	प्र ३०		

पर्यायार्थसूची ।

११

शूलपाक.	वै ४६	सङ्क्षेप.	वा २७
शेष.	म ३३	संख्यात.	वै २० ना ७१
शैघ्र्य.	ना ८४	सङ्कति.	वै ३६
शैथिल्य.	वै ३८	सङ्गति कर्म.	ना १२१
शोक.	अ १५	सङ्गतिकृति.	ना १३८
शोष.	वै ९	सङ्गम.	ना ११४
शोषण.	ना २२, १३१, १६३,	सङ्गात. प्र ६	ना ४४,
शौच.	अ १ ना १६०, २३१		७८, ८९, १२५, १८०
श्यामत्व.	प्र ४	सञ्चय.	ना ७४. वै १२
श्रद्धा.	ना २३०	सञ्चार.	क्ष ५०
श्रद्धायुक्तकृति.	म ४	सत्ता.	भा १
श्रवण.	बु ३०	सत्योक्ति.	वा ६
श्रुति.	ना ८१	सध्वनि भुक्ति.	म २६
श्लेष.	ना ९१	सनिन्द उपालम्भ.	वा १७
श्लोकोपस्तवन.	क्षा २१	सन्ततगति.	क्ष ३९
श्वध्वनि.	ध्व २	सन्तर्जन.	ना ९२
श्वेत्य.	ना १९१	सन्तान.	शू २१
		सन्दीपन.	ना ८२
		सन्देश.	क्ष ११
		सन्धान.	ना १७८
		सन्धुक्षण.	वै ४३
		सन्नाह.	क्ष २६
		सन्निकर्ष.	ना ११५
		संन्यास.	अ ३१
		समवाय.	ना १३३
		समुच्छ्राय.	ना ३४
		सम्पत्ति.	ना १
		सम्पर्वन.	ना १०७, २९, २२९
		सम्भक्ति.	क्ष १४ ना ६०, ६२
		सम्भव.	वै १६
		सम्भावना.	बु ११ ना १
		सम्मार्ग.	वै ४१

स

संराद्धि.	ना १७०
संवरण.	ना १०४, ११२
संवृति.	ना ७२, १२०
संशय.	बु ८
संश्रव.	बु २७
संश्लेषण.	ना २२४
संस्कृति.	वै ४९
संस्त्यात.	ना १०३
संहृति.	वा ३१
सङ्कल्प.	बु १५
सङ्कोच.	भा १०
सङ्कोश.	ना ४७, ४८
सङ्कलन.	ना ११

सव्यथनिष्कर्ष.	शु	१५
सहन.	ना	९०
सान्त्वन.	वा	३९
सामभिरुपश्लोकन.	वा	२३
सामर्थ्य.	ना १, २०	
साहसिक्य.	शु १८ ना २०१	
साहित्य.	ना	१
साह्य.	क्ष	१५
सिद्धि.	भा	३
सुरतशब्द.	ध्व	१७
सूचन.	वा	४०
सेक.	वै	१०
सेचन.	ना	९०
सेनयाऽभियान.	क्ष	५८
सेवन.	ना १३३, २०१, १८२	
सेवा.	क्ष	१३
सोमरक्षण.	ना १३६	
सौख्य.	ना	६
सम्भ.	ना १६९ शु	१७
सत्त्व.	ना	५
स्तुति.	ना ७, १४५, १६२	
स्तेय.	शु	१०
स्थान.	ना	२०
स्थिति.	भा	४
स्थिरीकृति.	क्ष	७
स्यैर्य.	ना १९६, १४, वै	८
स्नान.	ना १७	
स्नेह.	अ १९ ना १७६, १७	
स्नेहन.	ना ९४, २२८, २१	
स्पर्न्दन.	क्ष	२
स्पर्धन.	ना १२	
स्पर्धयाहव.	वा	३

स्पर्श.	बु	३३
स्पर्शन.	ना	११८
स्पृहा.	नफ	१६१
स्फीतता.	ना	६८
स्फूर्ति.	बु	१
स्मरण.	बु	१९
स्मृति.	घा १८ ना	१५०
स्यन्दन.	ना	११९
स्यूति.	शू	२
स्रव.	वै	३३
स्रम.	ना ७, १९२, २४०	
स्रप्रकाशन.	ना	१३७
स्वाद.	ना	९५
खाम्यर्थ.	ना	८१
स्वीकार.	ना	१७१

५

हरण.	ना २२८
हर्ष.	ना १०१
हर्षणा.	ना १७३
हलिग्रह.	वै ५
हविरासेक.	ना १५५
हविर्दान्.	ब्र १५
हस.	म १६
हसन.	ना १५१
हस्तिध्वनि.	ध्व ९
हिंसन.	ना ११३, ११४
हिंसा	ना ११, १४, १५, ३६, ३९, ४७, ४८, ५५, ५६, ६५, ७३, ७९, ८१, ८३, ८४, १०४, १२०, १४०, १५४, १६६, १६७, १६८, १६९,

पर्यायार्थसूची ।

१३

१७०, १८४, १८६, १८७, १९८, २१८	हेतुतो ऽद्भुत.	क्ष ७०
हिक्का.	घ्व १४	अ ७
हृति.	वा ३०	ना १०
हृति.	ना २२७	ना १६४
	ह्री.	
	हाद.	
	ह्वरण.	

शुद्धपाठः, पाठभेदश्च ।

- १ १३ (३)निर्वर्तते संभवति सिद्धौ
 २ १५ चोपलभते ऽवैति वेदयते
 १६ ज्ञाने गारयते. (पा)
 २१ कुरुते पदे. (पा)
 ४ ६ ग्रावप्युपालोचते.
 २० मिनुते मितौ.
 २६ राध्यति चेक्षते.
 ५ ४ स्फूर्छति प्रस्मरत्यपि
 ७ प्रयुच्छति संसति च.
 १५ कुरुते पदे (पा).
 २१ निबुन्दत्यात्म.
 २४ 'घ्रातौ जिघ्रति' इति राघवनैषधीय १।४ श्लो. व्याख्याने पाठः
 ६ १० गाध्यै.
 १० ककते गर्दयति च (पा).
 २४ लजते च.
 ७ ६ शास्यत्येवं शीकयति (पा).
 १२ अपराध्यत्य.
 २४ ते ऽथागृह्णा.
 ८ १२ गर्वत्युद्धन्ति ह.
 २० कृच्छ्रायते.
 २१ जुगुप्सत ऋतीयते.
 १० २१ श्रध्नाति वट.
 ११ २३ तीत्येतदात्मने.
 १२ २५ रोति क्रेड्डुरो (पा).
 १४ ९ 'त्यादधात्यपि' इति राघवनैषधीय १।१२३ श्लो. व्याख्यानपाठः
 १६ २५ घिण्णते.
 १७ १५ चत्वारि वात्मने.
 १८ ६ पलप्लयति.
 २१ १३ ईरयत्यलयति.

(२)

- २२ २० उच्छ्राये.
 २३ ३ पन्थयतीयते.
 २४ ४ 'उदयार्थमिधायकाः' इति राघवनेषधीय ९।३ श्लो. व्या. पाठः
 २५ २३ ह्यालयति ह्यालयति हलयति.
 २६ ७ त्मने कुट्टयति पिच्छयतीति च (पा).
 १९ तूर्वति धूर्वति.
 २७ ३ क्राथयत्यपि यु.
 ४ त्युन्मूलयति. त्युन्नाटयति (पा).
 ६ क्षेणोति छ.
 ७ स्पृणातीत्यात्मनेप्य.
 १२ केवालीशेवालीकेवासीमस्मसाशब्दाः
 १३ आतालीवर्षालीपार्दालीमसमसाभ्यतथा,
 २४ मनक्ति मोटय.
 २८ २१ वदत्येते.
 २९ १० समूहति समूहते ।
 २० णीते च विक्रये.
 ३० ४ यत्यवचौति च (पा). अवयौति च
 १० स्तृणात्येतान्या
 ३१ ८ त्मने ऽप्य.
 १२ ने चा(३८)लम्बयत्यास
 ३२ ८ प्रतियन्ने तु स्या
 २३ यति च भिनस्ति घ
 ३४ ४ सन्ततौ सन्त(पा).
 ३६ १२ त्सलोपे वा दिगूह्य(पा).
 १३ कयडित्यर्थे भृशा(पा).
 ३७ १९ आत्कृते णिचि(पा).
 ३८ १९ धनत्वाच्च सिध्यति(पा).
 ४० ५ शश्वमोचनदम्भेषु मुञ्चते शशपोरिदम्(पा).
 २४ शब्दे चा.
 ४३ २४ मन्त्रणे चार्थे ऽक(पा).
 ४४ ६ तौ वर्धनायां याञ्जा प्रेरणपूरणे(पा).

(३)

- ४५ ४ विक्रितीक्षण, विपक्तिक्षण(पा).
 ४६ ५ ऊर्युर्यूररी.
 १९ छेदे च कृष्टने. (पा)
 ४७ १७ रोषे च वै मत्सरे च. (पा)
 ४८ ११ गति कौटिल्य आ. (पा)
 १४ चासङ्गकरणमै. (पा)
 ४९ १२ 'सनश्च स्मृदृशिभ्यामननोर्ज्ञो' ज्ञाङ्प्रते: 'शुवः' 'ह-
 शिभ्यां च नानोर्ज्ञाना' (पा)

सूच्यां तत् तत् निवेशनीयानि ।

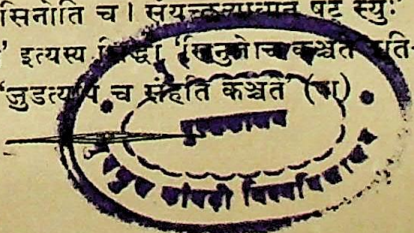
आह्लादते घ	२२	स्वृणाति-ते. वै	२५
पुथ्यति. क्ष	८२	स्वृणुते. वै	२५
समूहति-ते वै	१२	स्पृणाति. क्ष	८२
'संवहति-ते. वै १२' इति पङ्क्तिः परिहार्या.			

सन्देहपदानि.

100375

वर्गः. पर्यायः.

- वा. १४ 'क्षिपति' इति द्विः पाठः
 २७ 'संक्षेपे' इति 'संक्षिप्तौ' इति च द्विरर्थनिर्देशः
 क्ष. ८२ 'रुशति' इति द्विः पाठः
 ८४ 'करोति वैकल्पमुदाद्विभ्योमी' । 'क्रोरि वैकल्पमुधा
 बुभ्योमी' । 'करोति वैगुग्लुमुध्यतोभ्योमी' (पा)
 वै. १६ सम्भवे सम्भवत्यपि.
 २८ 'विनयते' इति द्विः पाठः
 श. १६ 'सिनाति च सिनोति च । संयुक्तस्याप्यने पट् स्युः' इत्यु
 त्तैव 'सिनुते' इत्यस्य सिद्धिः । 'सिनुतोच्चक्षते' इति-
 पुनः पाठः ॥ 'जुडत्यपि च सहति कश्चते' (पा)

पं० आचार्य प्रियव्रत विद्या वाचस्पति प्रदत्त संस्कृत

GURUKUL KANGRI LIBRARY		
Signature		Date
Accession	9/11	3/10
Class on		
Cat on		
Tag etc		
Filing		
E A R.		
Any other		
Checked		

RA 110.2.BHA-A

100375

विज्ञप्तिः ।

- १ अस्यां चौखम्बा-संस्कृतग्रन्थमालायां प्रतिमासं पृष्ठशतके सुन्दरैः सीसकाक्षरैरुत्तमेषु पत्रेषु एकः स्तवको मुद्रयित्वा प्रकाश्यते ।
- २ एकस्मिन् स्तवके एक एव ग्रन्थो मुद्र्यते ।
- ३ प्राचीना तुल्यभाष्यामुद्रिता मीमांसावेदान्तादिदर्शन, व्याकरण, धर्मशास्त्र, साहित्य, पुराणादिग्रन्था एवात्र सुपरिष्कृत्य मुद्र्यन्ते ।
- ४ काशिकराजकीयप्रधानसंस्कृतपाठालयाऽध्यापकाः पण्डिता अन्येच शास्त्रदृष्टयो विद्वांसः एतत्परिशोधनादिकार्यकारिणो भवन्ति ।
- ५ भारतवर्षीयैः, ब्रह्मदेशीयैः, सिंहलद्वीपवासिभिश्च एतद्ग्राहकैर्देयं वार्षिकमग्रिमं मूल्यम् मुद्राः ७ आणकाः ८
" " १ " ०
- ६ कालान्तरे प्रतिस्तवकं
- ७ प्रापणव्ययः पृथग् नास्ति ।
- ८ साम्प्रतं मुद्र्यमाणा ग्रन्थाः- मुद्रिताः स्तवकाः
- (१) संस्काररत्नमाला । गोपीनाथभट्टकृता (संस्कारः) २
- (२) शब्दकौस्तुभः । भट्टोजिदीक्षितकृतः (व्याकरणम्) १०
- (३) श्लोकवार्तिकम् । भट्टकुमारिलविरचितम्
पार्थसारथिमिश्रकृत-न्यायरत्नाकराख्यया व्याख्यया सहितम् सम्पूर्णम् । (मीमांसा) १०
- (४) भाष्योपबृंहितं तत्त्वत्रयम् विशिष्टाद्वैतदर्शनप्रकरणम् श्रीमल्लोकाचार्यप्रणीतम् । श्रीनारायणतीर्थ विरचित भाट्टभाषा प्रकाश सहितम् । सम्पूर्णः । (वेदान्तः) २
- (५) करणप्रकाशः । श्रीब्रह्मदेवविरचितः सम्पूर्णः (ज्योतिषः) १
- (६) भाट्टचिन्तामणिः महामहोपाध्याय-श्रीगंगाभट्ट विरचितः । तर्कपादः } (मीमांसा) २
- (७) न्यायरत्नमाला-श्रीपार्थसारथिमिश्र विरचिता सम्पूर्णः । } (मीमांसा) २
- (८) ब्रह्मसूत्र भाष्यम्-वादरायण प्रणीत वेदान्त सूत्रस्य यतीन्द्र श्रीमद्विज्ञानभिक्षु कृत व्याख्यानम् । सम्पूर्णः । } (वेदान्तः) ६

- (६) स्याद्वादमञ्जरी-मल्लिषेणनिर्मिता सम्पूर्णम् । (जैनदर्शनम्) २
- (१०) सिद्धित्रयम्-विशिष्टाद्वैत-ब्रह्मनिर्णय-
परम्-श्रीभाष्यकृतं परमगुरुभिः श्री ६
शामुनमुनिभिर्विरचितम् । सम्पूर्णः } (वेदान्तः) १
- (११) न्यायमकरन्दः । श्रीमदानन्दबोधभट्टा-
रकाचार्यसंग्रहीतः आचार्यचित्सुखमु-
निविरचितव्याख्योपेतः } (वेदान्तः) २
- (१२) विभक्त्यर्थनिर्णयः न्यायानुसारिप्रथमादि-
सप्तविभक्तिविस्तृतविचाररूपः म० म०
श्रीगिरिधरोपाध्यायविरचितः । सम्पूर्णः } (न्यायः) ५
- (१३) विधिरसायनम् श्रीधरपद्मदीक्षितकृतम् स० (मीमांसा) २
- (१४) न्यायसुधा (तन्त्रवार्तिकटीका) भट्टसो-
मेश्वरविरचिता । } (वेदान्तः) १३
- (१५) शिवस्तोत्रावली । उत्पलदेवविरचिता ।
श्रीक्षेमराजविरचितवृत्तिसमेता । } (वेदान्तः) २
- (१६) मीमांसावालप्रकाशः (जैमिनीयद्वादशा-
ध्यायार्थसंग्रहः) श्रीमद्वदवाक्यप्रमा-
णपारावारीणधुरीणमीमांसाद्वैत साध्ना-
ज्यधुरन्धरश्रीभट्टनाराणात्मजभट्टशङ्कर-
विरचितः । } (मीमांसा) २
- (१७) प्रकरणपञ्चिका (प्रभाकरमतानुसारि मीमांसादर्शनम्) महा-
महोपाध्याय श्रीशालिकनाथमिश्र विरचितम् । श्रीशङ्करभट्ट-
कृतो मीमांसासारसंग्रहश्च । सम्पूर्णः (मीमांसा) ३
- (१८) अद्वैतसिद्धिसिद्धान्तसारः । पण्डितप्रवरश्रीसदानन्दव्यास-
प्रणीतस्तकृतव्याख्यासमलङ्कृतश्च । (वेदान्त) ३
- (१९) कात्यायनश्रौतसूत्रम् महामहोपाध्याय श्रीकर्का-
चार्यविरचित भाष्यसहितम् । ९
- (२०) ब्रह्मसूत्रभाष्यम् श्रीभास्कराचार्यविरचितम् (वेदान्त) १
- (२१) श्रीहर्षप्रणीतम् खण्डनखण्डखाद्यम् आतन्द पूर्ण-
विरचितया खण्डनफकििकाविभजनाव्याख्या व्या-
ख्यया (विद्यासागरी) ति प्रसिद्धया समेतम् । } (वेदान्त) १
- (१२) अख्यातचन्द्रिका श्रीभट्टमल्लविरचितः । १

पञ्चादिप्रेषणस्थानम् }

हरिदासगुप्तः,

बीखा-संस्कृतपुस्तकाश्रम

वनारस सिटी ।